

**ORGANİK VE İNORGANİK
MALZEMELERLE BİÇİMLENDİRİLMİŞ
YAZILARIN DENEY SÜRECİNDEKİ
GÖRSEL DÖNÜŞÜMÜ VE
MESAJA KATKISI
Yüksek Lisans Tezi**

İlayda ÇELİK

Eskişehir 2022

**ORGANİK VE İNORGANİK MALZEMELERLE BİÇİMLENDİRİLMİŞ
YAZILARIN DENEY SÜRECİNDEKİ GÖRSEL DÖNÜŞÜMÜ VE MESAJA
KATKISI**

İlayda ÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Grafik Anasanat Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehtap UYGUNGÖZ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Güzel Sanatlar Enstitüsü

Eylül 2022

ÖZET

ORGANİK VE İNORGANİK MALZEMELERLE BİÇİMLENDİRİLMİŞ YAZILARIN DENEY SÜRECİNDEKİ GÖRSEL DÖNÜŞÜMÜ VE MESAJA KATKISI

İlayda ÇELİK

Grafik Sanatlar Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eylül 2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehtap UYGUNGÖZ

Yazı, düşüncelerimizi ifade etmemizi sağlayan en önemli iletişim aracıdır. Olayları kayıt altına alır ve tarihe mühür gibi iz bırakır. Yazı, uygarlıkların katkılarıyla bugünkü hâlini almıştır. İnsanoğlu, çevresinde gördüğü canlı ve cansız malzemelerin biçimlerinden esinlenerek harfleri sembolize edip alfabeyi oluşturmuştur. Örneğin “A” harfinin ilk zamanlarda ters yazılmasının nedeni öküz başının biçimsel özelliklerinden gelmektedir. Günümüzde ise, deneysel bir yöntemi benimseyen sanatçı ve tasarımcılar, adeta yüzyıllar içerisinde yazı ve malzeme arasındaki ilişkiyi ters yüz etmektedirler. Yaratıcılar, yazıyı bu sefer çevrelerinde gördükleri potansiyel her malzemeden oluşturmaktadır. Bunu yapmalarındaki amaç; vermek istedikleri mesajı, malzemeye sürecin etki etmesine izin vererek anlamı güçlendirmek istemeleridir. 21. yüzyılda bir mesajın ne söylediği kadar bunu nasıl ve hangi yöntemle izleyicisine aktardığı büyük önem taşımaktadır. Çünkü insanoğlu görsel bombardıman altında yaşamını sürdürmektedir. İzleyicinin dikkatini çeken tasarımlar vermek istenilen mesajı iletebilir.

Bu tez kapsamında; organik ve inorganik malzemelerle oluşturulmuş yazılara sürecin yapım ve yıkım etkilerine maruz bırakıldığı örnekler üzerinden mesaja katkısı araştırılmıştır. Uygulama projesinde, “Şehirlerde insanları bekleyen gelecekteki sıkıntılar” konusunda toplumda farkındalık uyandırmak için elde edilen harf formlarıyla afiş tasarımları gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Grafik tasarım, Malzeme ile yazı, Süreç, Deneysellik

ABSTRACT

VISUAL TRANSFORMATION OF LETTERING MADE WITH ORGANIC AND INORGANIC MATERIALS IN THE EXPERIMENT PROCESS AND ITS CONTRIBUTION TO THE MESSAGE

İlayda ÇELİK

Department of Graphic Arts

Anadolu University, Institute of Fine Art, September 2022

Advisor: Dr. Instructor Member Mehtap UYGUNGÖZ

Writing is the most important communication tool that allows us to express our thoughts. It records the events and leaves a mark on history like a seal. The writing has taken its present form with the contributions of civilizations. Mankind has created the alphabet by symbolizing letters, inspired by the forms of living and inanimate materials that he sees around him. For example, the reason why the letter "A" was written backwards in the early days comes from the formal characteristics of the ox head. Today, artists and designers, who adopt an experimental method, have almost turned the relationship between writing and material upside down over the centuries. This time, the creators create the text from every potential material they see around them. The purpose of doing this the message they want to convey is that they want to reinforce the meaning by allowing the process to affect the material. In the 21st century, how and with what method a message conveys it to its audience is as important as what it says. Because human beings continue their lives under visual bombardment. Designs that attract the attention of the audience can convey the desired message.

Within the scope of this thesis the contribution to the message was researched through examples where the process was exposed to the effects of construction and destruction on the writings created with organic and inorganic materials. In the implementation project, he made poster designs with the letter forms obtained in order to raise awareness in the society about the "future problems waiting for people in the cities".

Keywords: Graphic design, Writing with material, Process, Experimentation

ÖNSÖZ

Öğrencilik hayatımız ilk önce yazı yazmayı öğrenerek başlar. Yıllarca okuruz, bölümler seçer ve alanlara ayrılırız. Benim hikâyem harflerle tanışıp yazmayı öğrendikten çok sonra meslek olarak sanat ve tasarımı seçmemle başladı. Bu sayede yazıyla olan ilişkim dönüştü ve gelişti. Harflere başka bir gözle bakmayı öğrendim. Lisans eğitimimin son yılında seçmeli olarak aldığım Deneysel Tipografi dersiyle birlikte çevredeki çoğu malzemeye özgür bir şekilde harf biçimleri üretildiğini öğrendim. Sonrasında Yüksek Lisans tez konusunu belirlemem gerektiğinde ise, ilgi duyduğum alana yöneldim. Yazıyı deneysel bir yöntemle şekillendiren tasarımcıları araştırmayı seçtim. Bu süreci, keyifli bir araştırma ve deney süreci geçirerek tamamladım.

Araştırmamın oluşmasında ve gelişmesinde ufkumu genişleterek desteğini esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehtap Uygungöz'e, tez görüşmeleri sırasında fikirleriyle katkıda bulunan Öğr. Gör. Bengisu Keleşoğlu'na teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışmamı, hayatımın her döneminde sevgi ve desteklerini esirgemeyen aileme; annem Hatice Çelik, babam Nejat Çelik, babaannem, anneannem ve dedelerime, liseden beri her zaman manevi destekleriyle yanımda olan arkadaşlarım; Damla Nur Birlik, Maide Seda Sevindi'ye ve eğitim hayatım boyunca bilgi ve deneyimlerini aktaran tüm öğretmenlerime armağan ediyorum.

İlayda ÇELİK

Tarih: 30.09.2022

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

İlayda ÇELİK

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI.....	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
GÖRSELLER DİZİNİ.....	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	2
1.3. Önem.....	2
1.4. Sınırlılıklar.....	3
1.5. Varsayımlar.....	4
1.6. Tanımlar.....	4
1.7. Yöntem.....	5
2. ALANYAZIN.....	6
2.1. Yazıda Deneysellik.....	6
2.1.1. Yazının tanımı ve kısa tarihçesi.....	6
2.1.2. Deneysellğin tanımı ve kısa tarihçesi.....	12
2.2. Yazıda Deneysellğin Tarihçesi.....	13
2.3. Yazı ile Deneysellğin Yöntemleri ve Teknikleri.....	19
2.3.1. Yazı ile düzenlemede deneysellik.....	20
2.3.2. Yazı ile malzemede deneysellik.....	20

	<u>Sayfa</u>
2.3.2.1. Organik malzemelerle oluşturulan örnekler.....	23
2.3.2.2. İnorganik malzemelerle oluşturulan örnekler.....	27
2.3.3. Malzeme ile yazıda zemin-mekân faktörü.....	29
2.4. Deneysel Sürecin Yazıdaki Etkileri.....	32
2.4.1. Süreç içinde gelişen formlar.....	33
2.4.2. Süreç ile birlikte biçim değiştiren formlar.....	47
2.4.3. Süreç ile birlikte yok olan formlar.....	64
2.5. Organik ve İnorganik Malzemelerle Biçimlendirilmiş Yazıların Görsel Dönüşümü ve Mesaja Katkısı.....	73
3. YÖNTEM.....	74
3.1. Araştırma Modeli.....	74
3.2. Evren ve Örneklem.....	74
3.3. Veri Toplama Tekniği ve Yöntemleri.....	74
4. BULGULAR VE YORUM.....	75
4.1. Süreç İçinde Gelişen Formların Deney Süreci ve Mesaj Kaygılı Tasarımlar.....	75
4.1.1. Filizlenme süreci.....	75
4.2. Süreç ile Birlikte Biçim Değiştiren Formların Deney Süreci ve Mesaj Kaygılı Tasarımlar.....	77
4.2.1. Paslanma süreci.....	77
4.2.2. Mayalanma / kabarma süreci.....	83
4.2.3. Solma süreci.....	85
4.3. Süreç ile Birlikte Yok Olan Formların Deney Süreci ve Mesaj Kaygılı Tasarımlar.....	87
4.3.1. Erime süreci.....	87
4.3.2. Silinme süreci.....	91
5. UYGULAMALAR.....	94

	<u>Sayfa</u>
5.1. TEMA için Afiş ve Billboard Tasarımları (Filizlenme).....	94
5.2. AFAD için Afiş ve Billboard Tasarımları (Paslanma).....	98
5.3. GREENPEACE için Afiş ve Billboard Tasarımları (Erime).....	103
SONUÇ.....	110
KAYNAKÇA.....	112
ÖZGEÇMİŞ	

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 2.1. Tim Urban, “If human history were an 800- page book”, 2020.....	7
Görsel 2.2. Mağaradaki el izleri, Cueva De Las Manos – Arjantin.....	8
Görsel 2.3. Malzemeyle oluşturulan ilk resimyazı örnekleri.....	8
Görsel 2.4. Resimyazıdan çivi yazısına evrim süreci.....	9
Görsel 2.5. Mısır Hiyeroglifleri.....	11
Görsel 2.6. “A” harfinin binlerce yıllık süreç içerisindeki dönüşümü.....	12
Görsel 2.7. Roma'daki Trajan Sütunu M.S. 112-113.....	14
Görsel 2.8. Gutenberg’in matbaası.....	14
Görsel 2.9. Filippo Marinetti,“1915’te Bir Askerin Sevgilisine Mektubu”, 1915.....	16
Görsel 2.10 Raul Hausmann “Der Dada” dergisi kapağı, 1919.....	17
Görsel 2.11. Kurt Schwitters, Merz.....	18
Görsel 2.12. Raul Hausmann, 1924'ten bir fotomontaj.....	18
Görsel 2.13. Jan Tschichold, Die Neue Typographie.....	19
Görsel 2.14. David Carson, Afiş Tasarımı.....	20
Görsel 2.15. Stefan Sagmeister, “Things I Have Learned in My Life So Far” kitabı...21	
Görsel 2.16. Ahmet Arif Arıman’ın organik tipografi çalışması, 2010.....	22
Görsel 2.17. Emre Çıldır’ın organik tipografi çalışması, 2010.....	23
Görsel 2.18. Abelardo Morell, “Su Fontu”, 1998.....	24
Görsel 2.19. handmadefont.com, “Bal Fontu”.....	24
Görsel 2.20. handmadefont.com, “Soğan Fontu”.....	25
Görsel 2.21. handmadefont.com, “Kaktüs Fontu”.....	25
Görsel 2.22. Ali Beckman, "So Fly Taxidermy", 2022.....	26

Görsel 2.23. Paul Rand, IBM Logo tasarımı, 1981.....	26
Görsel 2.24. handmadefont.com, “Bakır Fontu”.....	27
Görsel 2.25. handmadefont.com, “Bozuk Para Fontu”.....	27
Görsel 2.26. handmadefont.com, “Örgü Fontu”.....	28
Görsel 2.27. Amitis Pahlevan, “Kırpık Fontu”, 2008.....	28
Görsel 2.28. Stefan Sagmeister, “Things I learned in my life so far”, 2000.....	29
Görsel 2.29. Anna Rogers, “Sticky”, 2018.....	30
Görsel 2.30. GMK Sergisi, Asena Dirik, “Evde Kal” Afiş Tasarımı, 2020.....	31
Görsel 2.31. Nicky Walsh, “Melt”, 2014.....	31
Görsel 2.32. rightbrainedmom.shop, “Nature Alphabet Cards”.....	32
Görsel 2.33. Raven Van Baak, “Bacteria Typography”, Hollanda 2014.....	34
Görsel 2.34. Craig Ward, “Bacteria of the New York City subway”, ABD 2015.....	34
Görsel 2.35. Dasha Plesen, “I Love You”, Rusya 2021.....	35
Görsel 2.36. Xavier Segers, “Coronavirus Talks”, Londra 2020.....	36
Görsel 2.37. José Maria Neves, “The Smoke Printer” New York 2017.....	37
Görsel 2.38. Rus Khasanov, “Micro Type”, Rusya 2011.....	37
Görsel 2.39. Rus Khasanov, “AU REVOIR”, Rusya 2011.....	38
Görsel 2.40. Snooze One, “Go with the flow”, Almanya 2021.....	39
Görsel 2.41. Snooze One, “Make It Pop”, Almanya 2021.....	39
Görsel 2.42. Snooze One, “Easy never pays well”, Almanya 2021.....	40
Görsel 2.43. Snooze One, “Back In The Lab”, Almanya 2022.....	41
Görsel 2.44. Leafling - Julian Hagen, Filizlenen harfler.....	41
Görsel 2.45. “www.leafling.at”, Tohumlu harf pedleri.....	42

Görsel 2.46. Viktória Gulyás - Media&Design Institute, “Plan_T”, Macaristan 2021	43
Görsel 2.47. Autobahn, “Think Big / Good Enough”, Hollanda 2013	43
Görsel 2.48. Marila Dardot, “The Origin Of The Work Of Art”, 2011	44
Görsel 2.49. Marila Dardot, “Sanat Eserinin Kökeni”, Kapadokya 2016	44
Görsel 2.50. Anna Garforth, “Moss Graffiti Grows On Walls”, Londra 2013	45
Görsel 2.51. Craig Ward, “Macy’s Fourth of July Fireworks”, New York 2012	46
Görsel 2.52. Amandine Alessandra, “Dance With Me” 2012	46
Görsel 2.53. NAM, “Kids Alphabet”, 2008	47
Görsel 2.54. Jonny Holmes, “Temperamental Type”, 2012	48
Görsel 2.55. Anatol Klotek, “EGO”, 2012	49
Görsel 2.56. Stefan Sagmeister, “Having guts always works out for me”, 2004	49
Görsel 2.57. Stefan Sagmeister “Banana Wall”, New York 2008	50
Görsel 2.58. Pierre Brault, “Stay Home, Stay Safe”, Fransa 2021	51
Görsel 2.59. Daku, “Time Changes Everything”, Hindistan 2016	52
Görsel 2.60. Daku, “Theories of Time”, Hindistan 2019	53
Görsel 2.61. Adria Batet, 36 Days of Type - “SSSS”, İspanya 2015	54
Görsel 2.62. Rus Khasanov, WIRED dergisi için tasarlanan sayılar, Rusya 2013	55
Görsel 2.63. Dominic Le-Hair, 36 Days of Type - “D”, 2019	55
Görsel 2.64. Lilla Keresztesy - Media & Design Institute Eger, “DESTROY”, Macaristan 2019	56
Görsel 2.65. M.a.calligraphy, “SOUL”, 2017	56
Görsel 2.66. M.a.calligraphy, “AIR”, 2017	57
Görsel 2.67. Denielle Evans, 36 Days of Type - “Y”, 2019	57

Görsel 2.68. Lauren Hom, “Give me fresh croissant and good fonts”, 2020.....	58
Görsel 2.69. Morgane Van Torre, “Pralin”, 2021.....	59
Görsel 2.70. Autobahn, “Fresh Fonts”, Amsterdam 2008.....	60
Görsel 2.71. Anatol Klotek, “FAME”, 2019.....	61
Görsel 2.72. Allica Eggert, “ETERNITY”, 2010.....	61
Görsel 2.73. Allica Eggert, “NOW”, 2020-21.....	62
Görsel 2.74. Lennart Lahuis, “When Is It That We Feel Change In The Air”, Belçika 2021.....	63
Görsel 2.75. Gil Liany, pirinçle oluşturulan sözcükler, 2021.....	63
Görsel 2.76. Amandine Alessandra, “ALWAYS”, Kanada 2009.....	64
Görsel 2.77. Thilko limbeck-Hannes Hummel, “We don’t work, We play”, 2012.....	65
Görsel 2.78. Ali Cherri, “Le Pyromane”, 2011.....	66
Görsel 2.79. Anatol Klotek, “LOVE”, 2015/2020.....	67
Görsel 2.80. Mehmet Gürsoy, “Return To Yourself” Eskişehir 2019.....	67
Görsel 2.81. Plasticbionic, “Fragil 3 Years”, 2010.....	68
Görsel 2.82. Ruitter Janssen, Stranded belgesel afişi, Hollanda.....	69
Görsel 2.83. Philippe Dwyer, “Global Warming” Afişi, ABD 2012.....	70
Görsel 2.84. Polly Zhang, “Death Practise”, 2021.....	71
Görsel 2.85. Becca Clason, “Drunk On Lettering”, 2017.....	71
Görsel 2.86. Becca Clason, “Want It Badly”, 2017.....	72
Görsel 2.87. The 3D Type Book, harf şekli verilen su dolu balonların patlatılması....	73
Görsel 4.1. Doğada süreç, çilek ve ahududunun gelişim evreleri.....	75
Görsel 4.2. İlayda Çelik, “ATA”, 2021.....	76

Görsel 4.3. İlayda Çelik, Paslanma süreci (1), 2022.....	79
Görsel 4.4. İlayda Çelik, “METAMORFOZ”, 2022.....	80
Görsel 4.5. İlayda Çelik, Paslanma süreci (2), 2022.....	81
Görsel 4.6. İlayda Çelik, Paslanma süreci (3), 2022.....	81
Görsel 4.7. İlayda Çelik, “BAŞKALAŞIM”, 2022.....	83
Görsel 4.8. Plastik ve çelik hamur kalıpları.....	84
Görsel 4.9. İlayda Çelik, “MAYA”, 2021.....	85
Görsel 4.10. İlayda Çelik, “MAYA Alfabetesi”, 2021.....	85
Görsel 4.11. Marian Bantjes: “I Want It All”, 2006.....	86
Görsel 4.12. İlayda Çelik, “NICE”, 2021.....	86
Görsel 4.13. Silikon harf kalıbı.....	87
Görsel 4.14. Eriyen buzların süreci (1).....	88
Görsel 4.15. Eriyen buzların süreci (2).....	88
Görsel 4.16. İlayda Çelik, “SU”, 2021.....	89
Görsel 4.17. İlayda Çelik, Eriyen buz harfleri, 2021.....	89
Görsel 4.18. İlayda Çelik, “Elmas Alfabetesi”, 2021.....	90
Görsel 4.19. İlayda Çelik, “Elmas Alfabetesi”, 2021.....	90
Görsel 4.20. İlayda Çelik, “Global Warming”, 2021.....	91
Görsel 4.21. İlayda Çelik, Kumsal Harfleri (1), 2020.....	92
Görsel 4.22. İlayda Çelik, Kumsal Harfleri (2), 2020.....	92
Görsel 5.1. Kent merkezinde bulunan mezarlık, Mersin örneği.....	94
Görsel 5.2. İlayda Çelik, “Yeşili Kuru” Afiş Tasarımı, 2022.....	96
Görsel 5.3. İlayda Çelik, “Yeşili Kuru” Billboard Tasarımı, 2022.....	96

Sayfa

Görsel 5.4. İlayda Çelik, “Önce Fidan Sonra Orman” Afiş Tasarımı, 2022.....	97
Görsel 5.5. İlayda Çelik, “Önce Fidan Sonra Orman” Billboard Tasarımı, 2022.....	97
Görsel 5.6. İlayda Çelik, “Deprem Değil Bina Öldürür” Afiş Tasarımı, 2022.....	100
Görsel 5.7. İlayda Çelik, “Deprem Değil Bina Öldürür” Billboard Tasarımı, 2022....	100
Görsel 5.8. İlayda Çelik, “Deprem Hayatınızı Şekillendirmesin” Afiş Tasarımı, 2022.....	101
Görsel 5.9. İlayda Çelik, “Deprem Hayatınızı Şekillendirmesin” Billboard Tasarımı, 2022.....	101
Görsel 5.10. İlayda Çelik, “Sesimi Duyan Var Mı?” Afiş Tasarımı, 2022.....	102
Görsel 5.11. İlayda Çelik, “Sesimi Duyan Var Mı?” Billboard Tasarımı, 2022.....	102
Görsel 5.12. İlayda Çelik, “Isınıyoruz Farkında Mısınız?” Afiş Tasarımı, 2022.....	104
Görsel 5.13. İlayda Çelik, “Isınıyoruz Farkında Mısınız?” Billboard Tasarımı, 2022...	105
Görsel 5.14. İlayda Çelik, “Küresel Isınma Onların Suçu Değil (1)” Afiş Tasarımı, 2022.....	105
Görsel 5.15. İlayda Çelik, “Küresel Isınma Onların Suçu Değil (1)” Billboard Tasarımı, 2022.....	106
Görsel 5.16. İlayda Çelik, “Küresel Isınma Onların Suçu Değil (2)” Afiş Tasarımı, 2022.....	106
Görsel 5.17. İlayda Çelik, “Küresel Isınma Onların Suçu Değil (2)” Billboard Tasarımı, 2022.....	107
Görsel 5.18. İlayda Çelik, “İklim Krizi İçin Harekete Geç” Afiş Tasarımı, 2022.....	107
Görsel 5.19. İlayda Çelik, “İklim Krizi İçin Harekete Geç” Billboard Tasarımı, 2022..	108
Görsel 5.20. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sergi Salonu,2022.....	108
Görsel 5.21. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sergi Salonu (Detay), 2022.....	109

Sayfa

Görsel 5.22. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sergi Salonu (Detay),
2022.....109

1. GİRİŞ

Bu tez, “Organik ve İnorganik Malzemelerle Biçimlendirilmiş Yazıların Deney Sürecindeki Görsel Dönüşümü ve Mesaja Katkısı” konulu bir Yüksek Lisans tezidir.

Yazının gelişim serüveninde birçok uygarlığın katkısı bulunmuştur. Coğrafi koşulların etkisiyle kullanılan yazı malzemeleri harfleri etkilemiştir. Gutenberg’in geliştirdiği metal harfler ile yazı daha çok insana ulaşmış fikirler ve düşünceler yaygınlaşmıştır. 20.yüzyılda çıkan sanat akımlarıyla da sanatçı ve tasarımcılar, yazı ve tipografiyi deneysel bir uygulama alanı olarak ele almışlardır.

Araştırmacı tez kapsamında, bilgisayarın mekanik biçimlerinden uzaklaşarak sürecin etki ettiği malzemeler üzerinden organik biçimler üretme amacıyla anlık harf formları elde etmeyi amaçlamıştır. Uygulama projesinde, “Şehirlerde insanları bekleyen gelecekteki sıkıntılar” konusunda toplumda farkındalık uyandırmak için elde edilen harf formlarıyla afiş tasarımları gerçekleştirmiştir.

1.1. Problem

Yazı, insanın toplumsal gelişiminin en temel göstergesi ve sonucudur. Satın aldığımız her şeyin üzerinde, kitaplarda, dergilerde, duvarlardadır. Çevremizi sarmış yegâne şeydir ve hiç kuşkusuz insanoğlunun en önemli buluşlarından. Dilin ve düşüncenin korumasını sağlayarak, bilimin ve sanatın geliştirilmesinde ve sonraki nesillere aktarılmasına hizmet etmiştir. Konuşulan dilin sesini temsil etmektedir.

Yazı: Uygarlıkların hukuk, ticaret, tarım gibi faaliyetlerin düzenlenmesi ve kayıt altına alınması için ihtiyaçtan doğmuştur. Medeniyetlerin etkileşim hâlinde olmasıyla günümüz alfabesi meydana gelmiştir. Yazının malzemeyle olan ilişkisi ise bundan asırlar öncesine dayanmaktadır. İcat edildiği günden beri yazı malzemelerle etkileşim hâlinde olmuştur. İnsanoğlu, çevresinde gördüğü canlı ve cansız malzemelerin biçimlerinden esinlenerek harfleri sembolize edip alfabeyi oluşturmuştur.

21. yüzyılda grafik tasarımcılar, çeşitli yöntemlerle tasarımlarına anlam katmayı amaçlamaktadır. Bu noktada kimi tasarımcılar farklı yöntemler geliştirerek malzemeye harf şekli vermektedir. Bu tez kapsamında; sanatçı ve tasarımcıların hangi amaçlar doğrultusunda harfleri süreç içerisinde görsel dönüşüme izin verdikleri sorgulanmıştır. Çeşitli örnekler üzerinden verilmek istenilen mesaja sürecin etkileri tartışılmıştır.

1.2. Amaç

- Bu tez kapsamında, tasarımda farklı üretim yollarının denenmesiyle insan, anlam, yazı ve malzeme arasındaki bağın çeşitlenmesinin araştırılması amaçlanmıştır.

- Harf biçimleri üzerinden sürecin malzeme üzerindeki yapıcı ve yıkıcı etkileri araştırılmıştır. Tasarımcının, bir deney yaklaşımıyla sürecin etkilerini keşfetmesi amaçlanmıştır.

- Bu keşif esnasında görsel dönüşüme uğrayan harf biçimlerinin tasarımda verilmek istenilen mesaja hizmet etmesi bir diğer amaç olmuştur.

-Sürecin tasarıma bir katman olarak eklenmesiyle verilmek istenilen mesajın anlamını kuvvetlendirecek bir yöntem olabileceğinin örnekler üzerinden gösterilmesi amaçlanmıştır.

- Yazının elle tutulur, gözle görünür ve hatta hissedilebilir olmasıyla tasarımcının çevresiyle olan ilişkisinin arttırılması amaçlanmıştır.

1.3. Önem

- Yazı, grafik tasarımın vazgeçilmez bir ögesidir. Değişen dünya koşullarıyla birlikte insanların dikkatini çekmek ve onlara bilgi vermek gün geçtikçe zorlanılan bir konudur. Bu noktada deneysel çalışmalarla insanlarda ilgi uyandırmak önem taşımaktadır.

- Bilgilerin harflerle iletildiği günümüzde, bu harfleri şekillendirecek, kavramlara anlam yükleyecek ve derinlik kazandıracak olan kişiler grafik tasarımcılardır. Gelecekteki tasarımcılara da, malzemelerle harf oluşturma seçeneğini farklı örnekler üzerinden göstermek önemlidir.

- Tasarımda farklı üretim yollarının keşfi günümüzde artık daha çok önem taşımaktadır, çünkü hedef kitleyi yakalayıp verilmek istenilen mesaj izleyicide merak duygusunun uyandırılmasıyla başlamaktadır.

- Malzeme ile oluşturulmuş harfler izleyicide sevimli ve eğlenceli bir izlenim bırakmaktadır.

- Tasarım, multidisipliner yaklaşımla projeler geliştirmeye açık bir alandır. Çeşitli meslek dallarıyla veya malzemelerle yapılan tasarımlarda uygulanan melezleştirme en özgün ve deneysel üretimlerin çıkmasına sebep olur.

- Deney sürecini benimseyen tasarımcılar kendilerine yeni bir tasarım kanalı açarak hayatın içinde daha sosyal bir üretim alanı kurgulamaları ile kendilerine daha sürdürülebilir üretim alanı yaratmış olurlar.

- Tasarımcının, malzemeyle olan ilişkisinde malzemenin sınırlılıklarını keşfetmesi için sanal dünyadan uzak, gerçek dünyaya yakın bir şekilde üretime başlaması gerekmektedir. Bilgisayar masasının başından kalkan grafik tasarımcı, farklı ortamlarda (örneğin; park/bahçe vb.) deney sürecini başlatması ile, çevresinde onu izleyen küçük çocuklarda tasarıma karşı ilgi uyandırabilir.

- Tasarımcının kimi zaman elleriyle şekil verdiği kimi zaman rastlantısal bir şekilde biçimlendirdiği harfler, dijital ortamda oluşturulan vektörel harflerin aksine o ana özel harf tasarımlarının oluşmasını sağlar.

- Deney sürecindeki görsel dönüşüm, sürecin yapım ve yıkım etkileri ile sadece o koşullara özel bir şekilde gerçekleşmektedir. Heraklitos'un "Aynı nehirde iki defa yıkanılmaz" sözleriyle her şeyin hep değiştiği üzerinde durmuştur. Eriyen bir buzun başka bir zamanda aynı biçimde erimemesi, yanan odunun bir diğer odundan farklı yanmasının nedeni o ana özel oluşlarından. Tasarımcı da süreç içerisinde gerçekleşen görsel dönüşüme müdahil olduğu kadar, müdahale edemediği noktaların da olacağına bilincinde olmalıdır. İşte bu noktada üretilen her bir harfin değeri ve orijinalliği önem taşımaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

- Bu tez kapsamında kullanılan örnekler, fiziki dünyada var olan harf tasarımlarını kapsamaktadır, dijital harf tasarımları araştırmanın dışında bırakılmıştır.

- Sürecin etki etmesiyle malzemelerin görsel dönüşüme uğradığı örnekler üzerinde durulmuştur.

- Araştırılan örneklerde "yazı" kapsayıcı bir çatı olarak belirlenmiştir.

- Uygulama projesinde, sürecin etki edebileceği organik ve inorganik malzemeler ile harfler üretilmiştir. Harflerin oluşturulmasında kimi tasarımlar için lazer kesim gibi yöntemlere başvurulurken kimi tasarımlarda ise harf kalıpları kullanılmıştır. Harfler, elin verebileceği maksimum şekillendirilme ile oluşturulmuştur.

1.5. Varsayımlar

- Deneysel sürecin yazıya etkileri başlığı altında bulunan alt başlıklar, araştırmacının kendi sınıflandırmasıdır. Sürecin malzemeye ne gibi etkileri olduğu tespit edilip “Süreç içinde gelişen formlar, Süreç içinde biçim değiştiren formlar ve Süreç içinde yok olan formlar” şeklinde sınıflandırılmıştır.

- Tezde kullanılan örneklerde, zaman faktörü merkezinde toplanan örneklere yer verilmiştir.

- Uygulama projesinde tasarımcının harflere ön müdahalesi olsa da sonrasında harfler sürecin etkilerine bırakılmıştır.

- Malzemeden oluşturulan harflerin görsel dönüşümü, fotoğraflarla kayıt altına alınıp çizim ve fotoğraf programlarıyla gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

1.6. Tanımlar

İdeogram: Bir fikri sembolize eden grafik semboldür.

Piktogram: Bir hareketi ya da durumu bir dizi görsel referans ya da ipucu yoluyla betimleyen grafik unsurdur.

Yazı: Duygu ve düşüncenin form, sembol, işaret ve harflerle ifade edilen çeşitli materyallerle biçimlendirilerek farklı ortamlara kaydedilen bir iletişim aracıdır.

Alfabe: Bir dili yazmak veya temsil etmek için kullanılan bir dizi harf, karakter veya semboldür.

Yazı Karakteri: Aynı özel tasarıma sahip karakterler koleksiyonudur.

Kapalı Alan: Harfin içinde kalan, harf kalınlığıyla çevrelenmiş boşluktur.

Resfebe: Bir sözcüğün çizimlerle anlatıldığı bulmaca türüdür.

Deneysel: Deneye başvurularak yapılan, deneyle olan, deneyle ilgili, tecrübedir.

Organik: Doğal olandır.

İnorganik: Doğal olmayandır.

Süreç: Aralarında birlik olan veya belli bir düzen veya zaman içinde tekrarlanan, ilerleyen, gelişen olay ve hareketler dizisidir.

Gözlem: Bir nesnenin, olayın veya bir gerçeğin, niteliklerinin bilinmesi amacıyla, dikkatli ve planlı olarak ele alınıp incelenmesidir.

Değişim: Bir zaman dilimi içindeki değişikliklerin bütünü, değişme. Bir niceliğin birbirinden ayrı değerler alması veya böyle iki değer arasındaki ayrımıdır.

Dönüşüm: Olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirmedir.

Yaratıcılık: Yeni düşünce ya da kavramlar üretebilmek ya da bilinen düşünce ve kavramlar arasında yeni bağlar oluşturulmasıdır.

1.7. Yöntem

Yazılan tez konusu ile ilgili, tezler, makaleler, bildiriler okunmuş olup konuyla ilgili örnek olabilecek yabancı kaynaklar taranmıştır. İnternette çeşitli sitelerden konuyla ilgili fikir verebilecek tasarımcıların tasarımları klasörler halinde sınıflandırılmıştır. Bu örnekler ışığında paslanma, erime, mayalanma-kabarma, filizlenme gibi sürecin etki ettiği deneysel uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Araştırmacı öncelikle üzerinde çalışacağı malzemeleri tanıyıp sınırlılıklarını belirlemiştir. Aynı şekilde malzeme ile yapılabilecekleri de deneme yöntemi ve gözlem sonucu tespit etmiştir. Uygulama projesi kapsamında süreç içerisinde görsel dönüşüme neden olan 3 yöntemi seçerek (paslanma, filizlenme ve erime) “Gelecekte Şehirleri Bekleyen Sorunlar” konulu afiş serisini tasarlamıştır. Konuyla ilgili farkındalık oluşturmayı amaçlayan afiş tasarımları gerçekleştirilmiştir.

2. ALANYAZIN

2.1. Yazıda Deneysellik

Yazı, düşüncelerin belli imlerle saptanması eylemine verilen addır. Yazıda deneyzellik ise, bir arayış hâlidir. Harflerin uygulandığı yöntem ve sözcüğün anlamıyla iletişimi kuvvetlendirmek adına sanatçı ve tasarımcıların geçmişten günümüze aradığı yollar, çeşitli üsluplar bulunmaktadır. Bu yüzden yazıyı tanımlamak ve kısa tarihçesine değinmek gerekmektedir.

2.1.1. Yazının tanımı ve kısa tarihçesi

“İnsanlar bir milyon yıldır doğup ölmekte, ama yalnızca 6 bin yıldır yazmaktadır.”

- René Étiemble

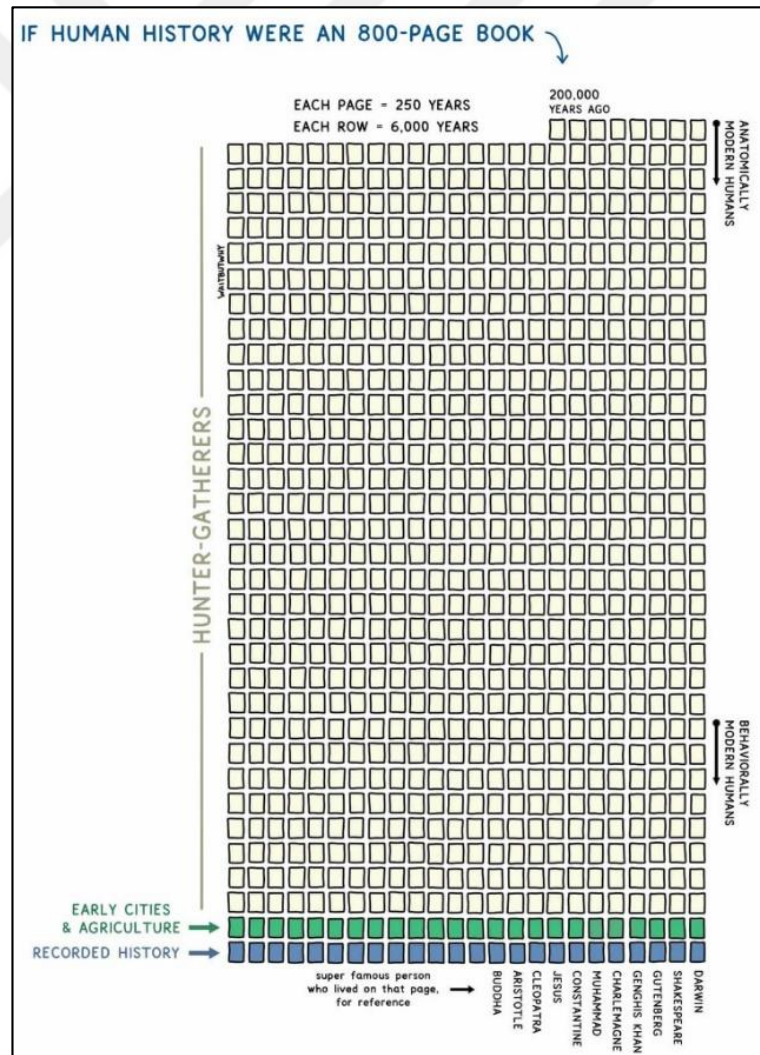
İnsanoğlu, düşünce ve bilgilerini nesilden nesle aktarabilen tek canlı türü olmakla birlikte bu özelliğini binlerce yıllık birikim sonucu geliştirdiği yazıya borçludur.

Her çağ ve dönemin yazıya etkisi farklı olmuştur. Bu farkları anlayabilmek için yazının tarihsel süreçteki evrimini, gelişimini ve değişimini bilmek gerekmektedir. Yazının evrimi neredeyse insanoğlunun uygarlık serüveniyle baş başa ilerlemiştir (Sarıkavak, 2017: 3). Bu serüveni anlamak için ilk önce insanlığın dünya üzerindeki evrimsel ve devrimsel dönüşümlerine değinerek geniş bir perspektiften bakmak yazının süreç içerisindeki gelişimini kavramaya yardımcı olacaktır. İnsanlığın dönüm noktalarına örnek olarak; yerleşik hayata geçişle birlikte tarıma başlanması ve yazının icadı gösterilebilir. Son 12 bin yıllık dönemde insanoğlu yiyeceklerini toprağı ekip biçerek elde etmiştir. Bu sayede yerleşik hayata geçilmiş ve tarım başlamıştır. Göçebe hayattan vazgeçilerek modern bir topluma geçiş yapılmıştır. Görsel 2.1’de yazar Tim Urban’ın bir kitabı için hazırladığı grafik bulunmaktadır. Bu grafikte dünyanın tüm hikâyesi bir kitabın sayfalarına benzetilmiştir. *“İnsanlık tarihi 800 sayfalık bir kitap olsaydı”* varsayımından yola çıkılarak bir bilgi grafiğı oluşturulmuştur. Her bir sayfa 250 yıla denk geldiğinden bu grafikte yazılı tarih, son 24 sayfayı kapsadığı görülebilmektedir. İnsanlığın kayıtlı tarihi mavi sayfaların bulunduğu son 6 bin yılı kapsadığı görülebilmektedir.

Sayfaların sonlarına doğru bakıldığında bazı insanların isimleri bulunmaktadır. Yaşadıkları dönemde fikirleriyle, söylemleriyle ve buluşlarıyla etkileyen insanlardan; Buda, Aristoteles, Mısır Kraliçesi Kleopatra, Hz. İsa, Roma İmparatoru Konstantin, Hz. Muhammed, Frank Kralı Şarلمان, Moğol İmparatoru Cengiz Han, *Gutenberg*, William

Shakespeare ve Darwin yer almaktadır. Yaptıkları ve yazdıklarıyla insanları derinden etkileyen bu kişiler, dünyaya yön vermişlerdir. İnsanlık tarihinde kayıtlı tarih kadarını bildiğimiz için tüm önemli isimler bu 800 sayfalık kitabın son 11 sayfasında yaşamışlardır. Kitabın ilk 789 sayfasında yaşamış insanları bilmemekteyiz fakat o isimlessin insanların bazıları 1.7 milyon yıl önce ateşi, 5 bin yıl önce tekerleği bulmada öncülük etmişlerdir ve insan hayatını kolaylaştırmada en büyük adımı atmışlardır.

İnsanlık tarihini sembolize eden bu kitapta, bazı sayfalar diğer sayfalara göre daha çok önem taşımaktadır. İnsanoğlu, evrimsel kadar devrimsel dönüşümler de yaşamıştır. Evrimsel değişim, insanın anatomik değişimiyle gerçekleşirken devrimsel dönüşümleri ise, tarıma geçiş yapılması ve yazının bulunmasıdır. İnsanoğlunun bu iki dönüşümle yaşamı değişmiştir.

Görsel 2.1. Tim Urban, "If human history were an 800- page book", 2020 (<http-1>)

İnsanlar, 30 bin yıl öncesine kadar el izlerini duvara bırakarak “Ben buradayım” demiştir (Görsel 2.2). Mağaradaki bu izler, ilk kayıt olarak gösterilmektedir. Günümüzden 20 bin yıl önce insanlığın ilk resimleri çizilen Lascaux’da yazının öyküsünün başlamasına daha 17 bin yıl beklemek gerekmektedir (Jean, 2001: 11).

Görsel 2.2. Mağaradaki el izleri, Cueva De Las Manos – Arjantin (<http-2>)

Yazılı bir dil oluşturabilmenin en eski yolu, görsel iletişimden yararlanmak olmuştur. İnsanoğlu piktogramlardan faydalanarak yazmaya başlamıştır. Piktogram, bir hareketi ya da durumu bir dizi görsel referans ya da ipucu yoluyla betimleyen grafik unsurdur (Ambrose ve Harris,2010:183). Bu sistem bazı zorlukları beraberinde de getirmiş olup soyut sözcüklerin betimlenememesine sebep olmuştur (Uçar, 2014: 70). Görsel 2.3’te nesnelere anlatırken belirli bir çizim yeteneği gerektirmekteydi. Sümerlilerin geliştirdiği bu yöntem aslında malzeme olarak kil tabletlere uygulanan ilkyazı örneklerinden oluşmaktadır. Harfler olmadığından insanlar malzemeye elleriyle şekil vererek duygu ve düşüncelerini anlatmaya çevresiyle iletişim kurmaya çalışmıştır.

Görsel 2.3. Malzemeyle oluşturulan ilk resimyazı örnekleri

Sonrasında ise Sümerler kilden oluşturdukları tabletler üzerine kamış kalem yardımıyla çentikler atarak yazmaya başlamışlardır (Görsel 2.4). Sümerlerin yazıları zaman içinde arazi alım satımı, erzak ve ürün hesabı, kral ve sarayına, rahip sınıfına ödenecek vergi tutarları vb. gibi gereksinimlere yönelik, etkili bir biçimde kullanılabilir bir yazı geliştirmişlerdir. Sümerlerin başlangıçta doğadaki karşılıklarının basit resimleri veya desenleri gibi gelişen yazı süreç içinde soyutlaşarak, nesnel özelliklerden farklılaşmış bir gösterge sistemi olmuştur (Sarıkavak, 2017: 4). Bu önemli adımla malzeme, yazının kendisi olmaktan çıkıp bir yazı aracı hâline dönüşmüştür.

Evolution from Token to Cuneiform Writing					
Token	Pictograph	Neo-Sumerian/ Old Babylonian	Neo-Assyrian	Neo-Babylonian	English
					Sheep
					Cattle
					Dog
					Metal
					Oil
					Garment
					Bracelet
					Perfume

Görsel 2.4. Resimyazıdan çivi yazısına evrim süreci (<http-3>)

Bugün kullandığımız alfabe birçok kültürden geçerek son hâlini almıştır. Mağara resimlerinde deneyimlerin betimlenmesiyle başlayan yazının serüveni, Sümerlerin çivi yazısı, Mısırların Hiyeroglif yazısı, Fenikelilerin fonetik alfabe yazısı, Yunan yazısı ve Romalılar tarafından bugünkü Latin alfabesine en yakın şekliyle gelişim sürecini tamamlamıştır. Böylelikle yazı bir uygarlıktan bir uygarlığa, bir ulustan bir ulusa geçerken bir yandan da kil tabletlerden papirüse, papirüsten parşömene, parşömenden kâğıda geçerek malzemeler üzerindeki tarihsel serüvenini gerçekleştirmiştir (Gümüshan, 2018: 1128). Yazının uygulanışında hem bölgesel coğrafyaların nesnel olanakları hem de

çağlar içinde kültürel etkileşim ve alışveriş, farklı tekniklerin gelişmesini sağlamıştır (Sarıkavak, 2017: 2).

İcat edildiği günden itibaren yazı çeşitli malzemelerle karşılıklı etkileşim hâlinde olmuştur. İnorganik yazı yüzeylerine örnek olarak; taşlar, maden/metaller, kil tabletler olurken; organik yazı yüzeyleri olarak; bambu, palmye, ahşap, keten bezi, fildişi, hayvan kemikleri/derileri, sert meyve kabukları, papirüs, parşömen ve tabii ki kâğıt gösterilebilir. Papirüsün lifli yapısı sayesinde yazı dünyasında bir devrim yaratarak “kâğıt” ortaya çıkmıştır (Jean, 2001: 40). Uygarlıkların o bölgeye has bitki, hayvan ve maden çeşitliliklerine göre yazı yüzeyleri değişirken malzemenin sınırlıkları kapsamında harflerin biçimleri de şekillenmiştir. Yazıyı şekillendiren uygarlıklar kadar çizimlerini sağlayan araç gereçler de onu epey etkilemiştir. Kamış kalem, fırça, iğne, kaz tüyü vb, kalem işlevi gösterebilen her malzeme bu etkide rol almıştır. Günümüze kadar ulaşan yazı örnekleri, dayanıklı malzemeler üzerine yazıldığı için var olabilmişlerdir. “Yazı İnsanlığın Belleği” kitabında Georges Jean, René Ponot’un İletişim ve Dil (1973) yazısından alıntı yaparak:

“Bütün halklar taş üzerine yazmayı bir şan şeref sorunu yapmışlardır. Buradan, bize yalnızca bir yazıt olarak ulaşan herhangi bir yazının farklı bir biçimi olmayacağı sonucunu mu çıkarmalıyız? Belki bu biçim, normalde yazıcıların ne yazık ki kolay yıpranan farklı bir malzeme üzerine ve zaman içinde korunamamış bir metnin rastlantısal olarak taşta aktarılmış hâlidir. Kimi diller ve yazılar hiçbir iz bırakmadan yok olup gitmiş ya da ufak tefek kalıntılarla korunmuşken, zamanın iklimli desteklenen yıkıcı gücünden korunmuş olan ve kolay yıpranmayan malzemelerde saklanan öteki dillerin ve yazıların modern çağlara bozulmadan nasıl ulaştığını daha iyi anlamamızı sağlayan şey, öncelikle ilk malzemenin ve buna bağlı dönüşümlerin bilinmesidir.” (Ponot’tan Aktaran Jean, 2001:160)

Yazının çeşitli malzemeler üzerinde uygulanması sürecin etkisi ve iklim faktörlerinin günümüze kadar gelmesinde etkili olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Mermer, taş gibi madenlere kazınan yazılar günümüze kadar ulaşabilmiştir. Yazının malzemeyle olan bu ilişkisinde kimi diller yok olurken kimileri ise kalıcılığını korumuştur.

Mısırlılar M.Ö. 2000’de, Hiyeroglif adı verilen özel bir yazı sistemi kullanmışlardır (Görsel 2.5). Hiyeroglif yazı, başlangıçta Firavun Hanedanlığı’nın çeşitli resmi yapılarında ve mezar anıtlarında kullanılmış olup taş yüzeylerde oyma ve kabartma yöntemleri ile kazınarak yazılmıştır. Mimari yüzeylere uygulanmıştır. Kelime ve kavramlar için geliştirdikleri resimyazılar (piktogramlar) sayesinde yazmışlardır. Bu sistemde binlerce farklı şeklin olması sıradan insanların ezberleyip yazmasını

engellemiştir. Dolayısıyla yazı, zamanını ve parasını ayırabilen zenginlerin, önemli mevkideki kişilerin elinde varlığını sürdürebilmiştir.

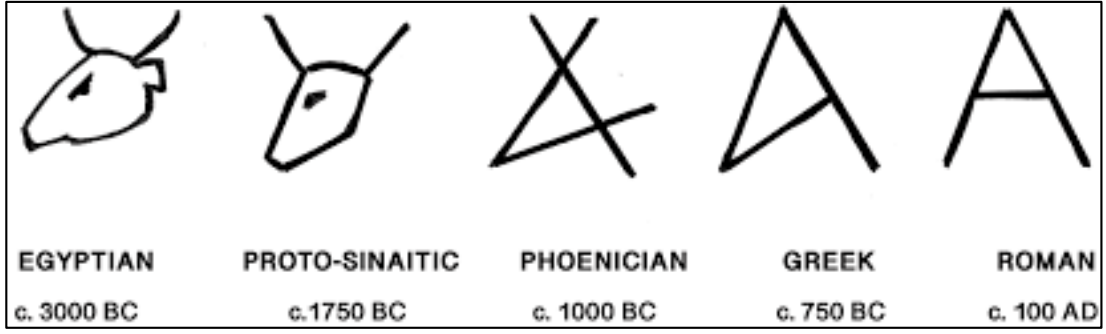

Görsel 2.5. Mısır Hiyeroglifleri (http-4)

Fenikeliler ise, her kelime için farklı bir şekil yerine, ağızdan çıkan her bir ses için farklı bir sembol kullanmışlardır. Bir düşüncüyü ifade edebilmek için binlerce resimyazı yerine fonetik sesleri ifade eden 22 (ünsüz harf) sembol kullanmışlardır. Bu sembollerle yazının serüveni önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Akdeniz’de denizcilik ve ticaretle uğraşan Fenikeliler, ticareti kolaylaştırmak için alfabeyi sadeleştirmişlerdir. Daha sonrasında ticaret yollarıyla Fenike alfabesi Antik Yunan topraklarına ulaşmıştır.

Yunanlıların alfabeye yaptıkları en büyük katkı ise, ona sesli harfleri eklemiş olmalarıdır. Bugünkü Latin alfabesine en yakın şekle getiren Romalılara ulaşmıştır. Yazının tarihi uzun, yavaş ve karmaşık bir tarihtir. İnsanlar, tanrının bir hediyesi olarak gördükleri yazı aracılığıyla dünyanın dört bir yanında taş, kil ya da papirüs üzerine yazmışlardır (Jean, 2001: 25). Alfabe böylelikle insanlığın tarihinde gelişip değişmiştir.

Görsel 2.6’da “A” harfinin aslında insanoğlunun etinden sütünden faydalandığı öküz başından geldiği görülmektedir. İnsanoğlu alfabenin ilk harfi olan A’yı çevresinde gördüğü başlıca en önemli varlık olan öküz başının biçimsel özelliklerinden ilham alarak oluşturmuştur. İnsanlar, çevrelerindeki hayvanlarla ve çeşitli malzemelerle kurdukları ilişkilerle harflere biçim kazandırmıştır.

Görsel 2.6. “A” harfinin binlerce yıllık süreç içerisindeki dönüşümü (<http-5>)

İlk zamanlar insanlar, harfleri çevrelerindeki canlı ve cansız malzemeye benzetirken günümüzde ise, malzemeden harfler oluşturan tasarımcılar bulunmaktadır. Yüzyıllar içerisinde yazının malzemeyle olan ilişkisi adeta ters yüz edilmektedir. Yazı için belgeleme özelliğini vurgulayan atalarımız “Söz uçar yazı kalır” sözüne karşı kalıcılık özelliğinden vazgeçip bazı tasarımcılar malzeme ile oluşturdukları harfleri süreç içinde değişime izin vermişlerdir.

İnsanlığın tarihsel sürecinde değişime uğrayan harfler bu tez kapsamında deneysel bir yaklaşımla görsel dönüşüme uğratılmıştır. Yazının serüveninde bu araştırma tezinin soruları: Yazının 6 bin yıllık serüveninde 21.yy sanatçı ve tasarımcılarının yazıyı sürecin yapım-yıkım etkilerine maruz bırakmalarının sebepleri nelerdi? Yazıya etki eden süreç mesajı ne gibi bir katkı sağlamaktaydı? gibi sorulara cevap aranmıştır.

2.1.2. Deneyselliğin tanımı ve kısa tarihçesi

“Eğer herhangi bir şeyi denemek için cesaretimiz olmasa hayatımız ne olur?”

-Vincent Van Gogh

TDK’da deneysel sözcüğü, deneye başvurularak yapılan, deneye olan, deneye ilgili, tecrübi olarak tanımlanmaktadır.

Tasarımda deneysellik ise laboratuvar ortamından ziyade gerçek dünyada denenmemiş fikirleri üretmek için benimsenen bir yöntem/üslup olarak kullanılmaktadır. Burada deney yapma anlamından ziyade deneysel bir bakış açısından bahsedilmektedir. Birçok kez tasarıma konu olan bir alan, deneysel bir üslupla tekrar ele alındığında izleyicinin dikkatini çekebilir. Zuzana Licko, bu konuyla ilgili şunları dile getirmektedir:

“Tasarım bir problemi ele aldığınızda yeni bir şey yaratmaktır, aynı problem olsa bile. Zaman geçtikçe, aynı problemlere önerilen çözüm değişmek zorundadır çünkü bağlam zamanla

değişir ve anlam kayar. Dolayısıyla ‘her zamanki çözüm’ zamanla sıkıcı olmaya başlar ve seyircinin ilgisinin azalmasına neden olur.” (Dediki 08)

Her zamanki çözüm izleyiciyi yakalamayabilir ve bu durum tasarımın işlevini yitirmesine neden olur. Dolayısıyla verilmek istenilen mesaj, sıradan olanlardan ayrışması gerekmektedir. Tasarımcılar kendi dönemlerinin değişkenlerini göz önünde bulundurarak yeni yol ve yöntemler keşfetmelidir ve kendi tarzlarını bulmalıdır. İyi tasarım yenilikçidir, herkesin gördüğünü görüp kimsenin düşünmediğini düşünmeyi gerektirir. Tasarımcı, sorgulayarak farklı bir gözle probleme yaklaştığı zaman iyi bir tasarım ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda özgün bir kimlik oluşturabilmek ve yeni ifade biçimleri geliştirebilme de, deneysellik, özgür bir alan sağlamaktadır. Burada kastedilen özgürlük, amaçsız bir durum değildir, aksine verilmek istenilen mesajın hedef kitleye farklı bir biçimde verme amacı taşır. Sınırların olmadığı fakat bir amacın olduğu deneysel tasarımda yaratıcılık ön plandadır. Yaratıcılık, insanın özgürlüğünün doruk noktasında yeni ufuklara doğru uzanmasıdır (Vassaf, 2021: 135). Benimsenmiş kuralların dışına çıkabilmek özgün, yenilikçi ve yaratıcı işler meydana getirir. Ezberleri bozacak kadar cesur olmak gereklidir. Grafik tasarım, bu sayede ilerlemektedir.

2.2. Yazıda Deneyselliğin Tarihçesi

“Her nesil kendi keşiflerini yapmak zorundadır.”

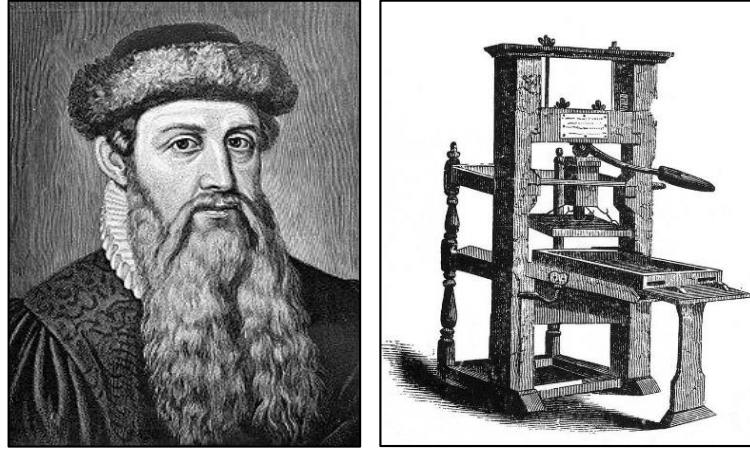
- Milton Glaser

Yazı, bir düşüncenin yazılı ve görsel biçim verilmiş hâlidir (Ambrose ve Harris, 2018: 10). İnsanoğlu edindiği bilgileri 6 bin yıldır çeşitli biçimlerde şekillendirerek kayıt altına almaktadır. Yazının kalıcılığı konusunda birçok malzeme deneyen insanoğlu, kendi döneminin dışına çıkabilmek tarihi iz bırakabilmek adına zamana, iklim koşullarına dayanıklı yüzeylerde yazmıştır (Görsel 2.7). Önceleri yazı yüzeyi ve o yüzeyde iz bırakan yazı aracı yeterliyken sonrasında bilginin kalıcı olmasını sağlamak adına farklı malzemeler üzerinde yazı yazılmıştır. Organik yazı yüzeylerinin zamana yenik düşerek yok olma tehlikesini fark etmişlerdir. Dini bilgiler, savaş sonucu kazanılan zaferler gibi önemli bilgilerin daha kalıcı olması adına inorganik (taş, mermer gibi) yüzeylere kazınmaya başlanmıştır. Bu sayede arkeologlar günümüze kadar ulaşan yazıları gün yüzüne çıkartabilmişlerdir.

Görsel 2.7. Roma'daki Trajan Sütunu M.S. 112-113 (<http-6>)

Bilginin yaygınlaşarak insanlığın yazıya erişebilmesinde en önemli isim Alman matbaacı Johannes Gutenberg olmuştur. Kitapların seri baskısına olanak sağlayan gelişmenin, hareketli harflerin mucididir. İlk matbaa makinesi ve hareket ettirilebilen kalıp harflerin hurufatın kullanımını geliştiren kişidir (Görsel 2.8). Gutenberg, bu icadı ile ayrı ayrı harf kalıplarını (basılan şeye göre yeniden düzenlenebilen) sayfalarla basmayı öngören “taşınabilir yazı” kavramına göre çalışmıştır (Grzymkowski, 2020: 53). Hareket ettirilebilen kalıp harfler daha sonra yazı karakterlerinin tekrar kullanılabilmesiyle zaman ve maliyet tasarrufu sağlayarak bu gelişmeyi ilerletmiştir (Ambrose, Harris, 2018: 18). Gutenberg, tahta harflerin zamanla aşınarak uzun ömürlü olmaması gibi nedenlerden kendi hurufat alışımını oluşturmuştur ve yazıyı daha çok insana ulaşmasını sağlamıştır. Yazıda deneysellikte hurufatın dayanıklılığının keşfedilmesi dönüm noktası olmuştur.

Görsel 2.8. Gutenberg'in matbaası (<http-7>)

Tipografi, Gutenberg'e atfedilen ve değiştirilebilir ya da hareketli hurufat tekniğinin kitap üretiminde ve daha sonra basım ve çoğaltımında kullanımı ile ortaya çıkan bir terim ve de bir meslek alanıdır (Sarıkavak, 2018: 10). Tipografi, yazılı bir fikrin görsel biçimde verilmesi anlamına gelir (Ambrose ve Harris, 2019, 55). Sanayi Devrimi baskının hızlanmasını sağlayan makineleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Matbaanın yaygınlaşmasıyla birlikte çok çeşitli tipografik üslup ortaya çıkmıştır. Matbaanın icadıyla birlikte tipografi terimi yazının zaman içerisindeki serüvenine girmiştir. Grafik tasarım da, matbaacılık ve yayıncılık endüstrisinden doğmuş ve terim olarak ilk defa 1950'lerde kullanılmaya başlanmıştır (Ambrose ve Harris, 2012: 12).

Emil Ruder "Tipografinin tek ve yalın bir görevi vardır ve bu da, yazıyla bilgi iletmektir." diyerek yazının varoluş sebebinin bilgiyi iletmek olduğunun unutulmaması gerektiği üzerinde durmuştur. Yazı aynı zamanda içerdiği harflerin anlamlarından çok görsel temsilleri üzerinden iletişim kuran bir grafik araç olarak kullanılmaktadır (Ambrose ve Harris, 2018:164). Daha sonralarında iletişimi güçlendirmek ve görsel bir etki oluşturmak için yazının yaratıcı bir şekilde kullanıldığı Modern Sanat akımları ortaya çıkmıştır. Harfler, düşünce ve fikirleri ifade etmek için kullanılmıştır. Dönemin sanatçı ve tasarımcıları, sanat akımlarıyla birlikte çeşitli yöntemler geliştirerek kendi üsluplarını ortaya çıkarmışlardır.

Modern Sanat akımlarıyla birlikte yazıda deneysel yaklaşımlar: Yeni Tipografi'yle ortaya çıkmıştır. Grafik tasarım ve tipografi alanındaki bütün yaratıcı buluşlar 20. yüzyıl başlarında modern sanat akımlarının yenilikçi düşüncelerini basılı sayfa üzerine uygulanması sonucunda ortaya çıkmıştır (Becer, 2016: 231). Sanat akımlarında yazı, mesajı iletme amacından çıkarak daha görsel ve kavramsal mesajlar ileten bir araca dönüşmüştür. Fütürizm, Dadaizm, Konstrüktivizm, De Stijl, Bauhaus gibi akım ve okullar ile birtakım bağımsız sanatçı ve tasarımcılar modernist düşünceleri ışığında gerçekleştirdikleri sanatsal çalışmalarla tipografik tasarımın modernleşmesini ve Yeni Tipografi hareketinin oluşmasını sağlamıştır (Mazlum, 2017: 243). Şair ve yazarlarla başlayan tipografinin kurallarını esnetme çabaları, Avangard Sanat Hareketleri'nin makineleşmiş yeni dünyanın sözlerini ve görsellerini yaratmak istemeleriyle uç bir noktaya ulaşmıştır (Özkan, 2015: 73). Bu dönemlerde deneysel tipografinin ilk örnekleri vermişlerdir.

Deneysellik sürecini başlatan Fütürizm akımında, tasarımcıların ortaya koydukları işlerin özgün ve yenilikçi oldukları görülebilmektedir. 1909'da İtalyan yazar Marinetti,

İtalyan sanatını önemli ölçüde etkileyecek bir hareket başlatmıştır. Fütürizmin en etkili olduğu dönem, 1909 ile 1920 yılları arasında Marinetti ve bir avuç cesur arkadaşı modern sanatın gelişiminde önemli başarılarla imza atmışlardır (Becer, 2016: 52). Fütüristler eski sanatları reddederek özgünlüğü öven ve bilimi yücelten milliyetçiydiler (Grzymkowski, 2020: 202). Fütürist manifesto, gelecek on yıllarda Avrupa genelinde yayılacak asi tavırların belirleyicisi olmuştur (Heller ve Vienne, 2016:57).

Fütürizmle birlikte “Serbest Tipografi” ve “Özgürlüğüne Kavuşan Sözcükler” adları altında basılı sayfada yeni ve resimsel nitelikte tipografik bir tasarım doğmuştur (Bektaş, 1992: 44). Görsel 2.9’da “A letter from a Soldier to his Sweetheart in 1915” (1915’te Bir Askerin Sevgilisine Mektubu) eserinde, mektup görselleştirilerek okuyan sevgilinin hissettikleri canlandırmaya çalışılmıştır. Fütürist şiir anlayışı, sözcükleri ve söz dizimini özgür kullanarak tipografiyi sanatsal bir alan hâline dönüştürmüştür (Mazlum, 2017: 232). Savaşın getirdiği yıkıcılığı tasarımcı deneysel bir üslupla ortaya koymuştur. Duygu, güçlü bir figüratif üslupla aktarılmıştır. Marinetti şiirleri okumanın dışında izlenebilen edebi yapıtlara dönüştürmüştür. Sanatçı tipo baskı tekniğiyle basılan iki boyutlu geleneksel sayfa dokusunu bozarak, edebi metinlere üst üste bindirme ve çok katmanlılık gibi görsel özellikler kazandırmayı başarmıştır (Becer, 2016: 66). Fütürizm akımıyla birlikte yeni yolların keşfi sağlanmış ve bir sonraki kuşaklara ilham vererek tasarım kültürünün gelişmesinde öncülük etmişlerdir.

Görsel 2.9. Filippo Marinetti, “1915’te Bir Askerin Sevgilisine Mektubu”, 1915 ([http-8](http://8))

Dadacılar, fotoğraf ve yeni bir tipografi temelli modern grafikçiliği ortaya çıkarmak üzere kuralları alt üst etmişlerdir (Weil, 2015: 39). Anarşi ve isyan unsurları içeren yapıtları bulunmaktadır. Dadaist sanatçıların seçtiği protesto yöntemleri; fotoğraf, kolaj, buluntu nesne ve şaşırtıcı, kafa karıştırıcı sanatın tepkisel saiklerle yaratılmasına olanak tanıyan diğer araçların kullanılmasına dayalıydı (Grzymkowski, 2020: 28). Bu sanat akımında gündelik malzemeler dönüştürülerek sanatsal bir sunumla yeniden anlam kazanmıştır (Örneğin Duchamp'ın pisuvar Çeşme'si).

Dada akımında, tipografik oyunlarla klasik dizginin dışına çıkılarak harflere imge gözüyle bakılmıştır. Dadacılar, grafik tasarımıyla ilgili görüşlerini dergiler aracılığıyla yansıtmışlardır. Görsel 2.10'da editörlüğünü Raul Hausmann'ın üstlendiği "Der Dada" dergisinin 1919 yılında yayımlanan ilk sayısının kapağı görülmektedir. Çapraz yerleştirilmiş farklı boyutlardaki harflerin çok sayıda yazı karakteri kullanılarak anlama bağlı olmadan tasarımı oluşturulmuştur.

Görsel 2.10 Raul Hausmann "Der Dada" dergisi kapağı, 1919 (<http-9>)

Kurt Schwitters, Merz adını verdiği kolaj tekniğiyle Dadacılığa özgü deneysel bir üslup geliştirerek tipografiye yeni bir yaklaşım kazandırmıştır (Görsel 2.11). Merz, Schwitters tarafından, hurda malzemelerle kolaj ve montaj çalışmalarını tanımlamak için icat edilen anlamı olmayan bir kelimedir. Schwitters, "Merz" adını verdiği bu kompozisyonlarda kâğıt, paçavra, çekiç, yağ, yapıştırıcı, boya, ip ve makine parçası gibi alışılmadık malzemelerden yararlanmıştır (Spencer'den aktaran Becer, 2016: 94). Dada

akımında sanatçı ve tasarımcılar harfleri, sözcükleri ve cümleleri birer etkileşim alanı olarak görmüştür. Dadacılar kurallardan kaçarak kendi kurallarını ortaya koşmuştur.

Görsel 2.11. Kurt Schwitters, Merz (<http-10>)

Hausmann, Görsel 2.12’de imgeleri ve sözdizimini altüst ettiği kolaj çalışması görülmektedir. Harfleri başka formlarla karıştırarak tipografi diline yeni bir boyut kazandıran Hausmann, sözcük ve imgelerle tek bir kompozisyonda buluşturan yeni bir üslup geliştirmiştir. O zamana kadar merkeze dayalı bir kompozisyon yapısı varken Fütürist ve Dadacılar sayesinde bu gelenek kırılmıştır. Dönemin sanatçıların deneysel yaklaşımları ve gösterdikleri cesaret bugünün tasarımcılarına ilham kaynağı olmaktadır.

Görsel 2.12. Raul Hausmann, 1924'ten bir fotomontaj (<http-11>)

Modern tipografi ustası Jan Tschichold, grafik tasarımın gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Tschichold, 20. yüzyıl tipografisini etkileyen en önemli isimlerden biridir. László Moholy-Nagy, El Lissitzky ve Kurt Schwitters ile geleneksel tipografinin katı şemalarını kırmak için radikal deneyler yapmışlardır. Bu isimler, Grafik Tasarımda deneysel bir çalışma tarzıyla yeni ifade yolları bulmayı amaçlamışlardır. Jan Tschichold'un Yeni tipografi (Die Neue Typographie) adlı yapıtı modern tasarımın bir manifestosu niteliği taşımaktadır (Görsel 2.13). Tschichold, tipografinin geçen bin yıl boyunca gelişen geleneksel formlardan ziyade Konstrüktivist teorilerle daha iyi hizmet verebileceğine inanmıştır. Ona göre tipografinin iyileştirilmesinin yolu kuralların kaldırılmasından geçmekte idi. Yeni tipografinin özü, açıklık ve berraklıktır. Grafik tasarımda deneyselliğin tohumları öncü tasarımcıların fikirleriyle ilk o dönemlerde atılmaya başlanmıştır.

Görsel 2.13. Jan Tschichold, Die Neue Typographie (<http://12>)

2.3. Yazı ile Deneyselliğin Yöntemleri ve Teknikleri

Tasarımcılar yeni iletişim biçimleri geliştirmek adına birçok yöntem ve teknik uygulamışlardır. Kompozisyonda deneysellikler, malzeme kullanımı, mekân faktörünün anlama etkisi sanatçı ve tasarımcılar tarafından sorgulanmıştır.

2.3.1. Yazı ile düzenlemede deneysellik

Grafik tasarım tarihinin en yenilikçi tasarımcılarından olan David Carson, deneysel tipografi kullanımı ve imajlarla bezenmiş tasarımlarıyla 1990'lı yılların önemli tasarımcılarından olmuştur. David Carson, “Grunge tipografinin” yaratıcısı olarak kabul edilmektedir.

Çağdaş Grafik Tasarım üzerinde büyük etkisi olan Carson, imajlara ve tipografiye farklı bir gözle bakarak onlara yeni anlam ve biçimler yüklemiştir. Geliştirmiş olduğu kendine özgü tipografisi ve benzersiz stilleriyle yazı ile düzenlemede deneyselliğiyle ön plana çıkaran tasarımcılardan olmuştur (Görsel 2.14). David Carson’un kullanmış olduğu düzensiz tipografi amaçsız değildir. Deneysel bir üslupla farklı görüntü ve fikirler uyandırmayı amaçlamıştır. Yaptığı yenilikler ve çığır açan projeleriyle kendinden sonraki nesilleri de etkilemiştir.

Görsel 2.14. David Carson, Afiş Tasarımı (<http-13>)

2.3.2. Yazı ile malzemede deneysellik

“El akıldaki bir penceredir.”

-Immanuel Kant

Yazı ile malzemenin deneysel bir yolla oluşturulmasına organik tipografi denmektedir. Organik tipografi, el ile yapılan üretilen harfleri tanımlamaktadır. Deneysel

tipografinin içinde alt başlık olarak yer alan organik tipografi, çeşitli tasarım üretimleri ve yeni anlatım olanakları sunmaktadır. Organik tipografi farklı biçimlendirme yöntemlerini, özgün kimlik oluşturmayı ve yeni ifade gücünü temsil ederek, deneyselliği geniş ve zengin bir yelpaze içinde sunmaktadır (Buçukoğlu, 2020: 585).

Malzeme ile deneysel ve kavramsal tasarımlar denilince Stefan Sagmeister gelmektedir. Görsel 2.15'te lazerle kesilmiş bir kutuda Sagmeister'in, 15 farklı kitapçığı bulunmaktadır. Bu kitapçıkların her biri ön yüzde olduğunda farklı kapak tasarımları görünümü vermektedir. Bu kitapçıkların içinde Sagmeister'in günlüğüne yazdığı özdeyişler ve bu sözleri ifade etmek için malzemeye oluşturduğu tipografik tasarımları bulunmaktadır. Bu tasarımlarda hayatından hikâyelerle kişisel gözlemlerini barındırdığı deneysel tasarımları içermektedir (Sagmeister, 2007). Tasarımlarında deneyimlerine yer verdiği gibi kendini de tasarımlarında kullanmaktan çekinmemektedir. Sıra dışı tarzıyla malzeme-yazı-kavramlar arasında tasarıma yönelik oyunlar oynamaktadır. İşlerinde mizah yönü baskındır bunun yanı sıra provokatör bir yanı bulunmaktadır. Sagmeister'in işlerinde her zaman fikir önemli olmuştur. Tasarımları izleyiciyi düşünmeye iten türdendir. Tasarımlarında sezgilerine yer vererek tekdüzeliği kırmak istemektedir.

Görsel 2.15. Stefan Sagmeister, “Things I Have Learned in My Life So Far” kitabı

Organik tipografi terimi Türkiye’de ilk olarak Grafist 12 (Uluslararası İstanbul Grafik Tasarım Günleri 2008) etkinlikleri kapsamında gerçekleştirilen bir projede kullanılmış olduğu bilinmektedir. Etkinlik kitapçığında Yrd. Doç. Nilüfer Tönel, organik tipografiyi şu sözlerle tanılamaktadır:

“Harfleri alışılmış kullanma biçimlerinin dışında kullanmak... Harfleri, bazen canlı bir organizmanın, bazen cansız bir nesnenin parçası yapmak... Elle tutulabilen, dokunulabilen objelerden yeni harf biçimleri oluşturmak... Oyun güdülerini harekete geçirmek, oyunsulaştırmak... Daha eğlenceli ve daha deneysel formlara yolculuklar yapmak... Deneylemlerin sonuçlarını sevmek...”

Aynı kitapçıkta Prof. Tevfik Fikret Uçar organik tipografi projesi kapsamında şu şekilde bahsetmektedir:

Bu projede tasarımcılar, organik olarak biçimlendirilmiş tipografiler kullanarak kavram, duygu ve mesajları iletmeye çalıştılar. Deneyerek, ezberleri bozup formları dönüştürerek, biçimlerin olanaklarını tipografi ve kaligrafi ufkundan yeniden keşfederek. Belleklerinde var olanların ötesinde, arayarak, yanılarak, ilişkiler yaratarak harf biçimleri oluşturmaya çalıştılar öğrenciler (Organik Tipografi, 2010: 9).

MSGÜ Grafik Bölümü ve Anadolu Üniversitesi Grafik Bölümü Öğrenci Çalışmaları kitapçığından organik tipografiye örnek olarak Görsel 2.16 ve 2.17 verilebilir.

Görsel 2.16. Ahmet Arif Arıman’ın organik tipografi çalışması, 2010 (<http>-14)

Tasarımcı, köpüklü su dolu kırmızı bir kap içinde parmaklarıyla şekil verilerek “LOVE” yazısını oluşturulmuştur. Çektiği fotoğraflarla dijital ortamda harfleri yan yana getirmiştir.

Görsel 2.17. Emre Çıldır'ın organik tipografi çalışması, 2010 (<http-15>)

Bir diğer öğrenci çalışmasında, Karagöz ve Hacivat'ın iki boyutlu tasvirlerinin bir perdede oynatılan gölge oyunundan ilhamla tasarlanmıştır. Çubukların uçlarına sabitlenen harfler, beyaz bir perdeye ışık yansıtılarak oluşturulmuştur.

Tasarımcı harf denen o biçimlere karakter yüklemeye, ölümsüz bir biçim yaratarak dünya üzerindeki sayısız nesnelere evrenine işlevsel ve anlamlı bir katkıda bulunmaya çalışır (Uçar, 2019: 230). Yeni ve özgün olanakların ortaya çıkmasını sağlar.

2.3.2.1. Organik malzemelerle oluşturulan örnekler

“Tasarım, hiçbir şeyden bir şey yaratmaktır.”

Anonim

Organik sözcüğü farklı disiplinlerde farklı anlamlara gelebilmektedir. Biyoloji alanında canlılarda bulunan temel bileşiklere verilen isimken (organik ve inorganik bileşikler), organik sözcüğü Türkçede örneğin; organik tarım, organik gıda, organik giysi gibi tanımlamalar “doğal-katkısız-sağlığa yararlı” anlamında kullanılmaktadır.

Bu başlık altında toplanılan örneklerde kastedilen organik malzeme; doğal olan yapaylık barındırmayan anlamında kullanılmıştır. Doğal her malzeme bu başlık altında örneklendirilebilir buna birkaç örnek Görsel 2.18 ve Görsel 2.22’de verilmiştir.

Görsel 2.18’de su damlasının yüzey gerilimi özelliğinden faydalanarak düz ve koyu bir zemin üzerinde alfabe oluşturulmuştur.

Görsel 2.18. Abelardo Morell, “Su Fontu”, 1998 (<http-16>)

Handmadefont.com adresinde organik malzemenin elle şekillendirilmesiyle oluşturulmuş onlarca harf tasarımları bulunmaktadır. Bu harf tasarımlarına örnek olarak Görsel 2.19’da bal ile oluşturulmuş alfabe gösterilebilir. Bal, doğada bulunan arıların yaptığı en saf en doğal üründür.

Görsel 2.19. handmadefont.com, “Bal Fontu” (<http-17>)

Görsel 2.20’de kırmızı soğanın halkalar hâlinde doğranıp birim tekrarıyla oluşturulmuş harfler bulunmaktadır. Soğan halkalarındaki bordo halka katmanları her

harfte farklı görsel etki barındırmaktadır. Her dilimin kendine özgü bir dokusu bulunmaktadır.

Görsel 2.20. *handmadefont.com, "Soğan Fontu" (http-18)*

Görsel 2.21’de de kaktüsün şekillendirilmesiyle oluşturulan alfabe görülebilmektedir. Kaktüs parçalarının kıvrılabilir olması malzemenin beraberinde getirdiği özelliğe örnek gösterilebilir.

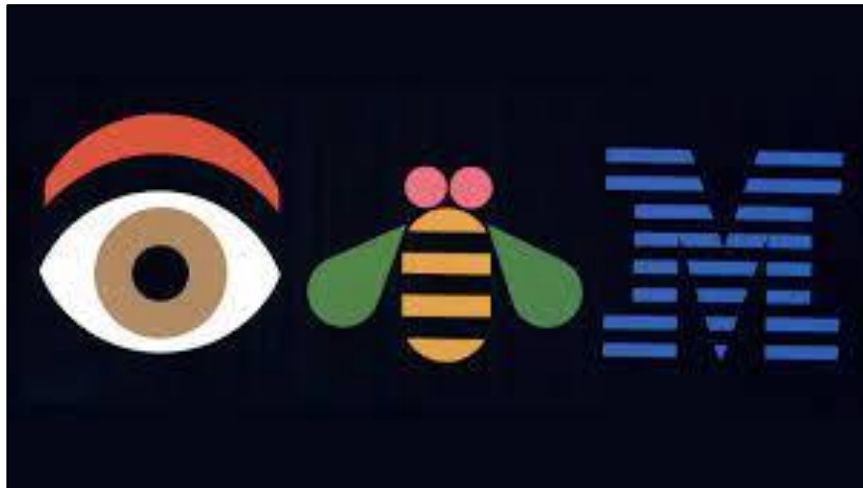
Görsel 2.21. *handmadefont.com, "Kaktüs Fontu" (http-19)*

Ali Beckman, Görsel 2.22’de organik malzeme olarak arı, yaprak ve karınca kullanmıştır. Eğlenceli karikatürlerinde böcekleri ve çiçekleri kullanan sanatçı, “Do you beleave in magic?” (Sihire inanır mısınız?)’da bee – leave sözcüğünün okunuşundaki sesin İngilizce karşılığı olan arı ve yaprakla oluşturmuştur. “Be a good human.” (İyi bir insan ol.), “I can’t wait to see you.” (Seni görmek için sabırsızlanıyorum.) çalışmalarında da benzer tasarım oyunu bulunmaktadır. Aslında bu tasarımlar 1981 yılında Paul Rand’ın IBM için yapmış olduğu logo mantığıyla aynı yöntemi barındırmaktadır.

Görsel 2.22. Ali Beckman, "So Fly Taxidermy", 2022 (<http-20>)

Resfebe bir sözcüğün çizimlerle anlatıldığı bulmaca türüne verilen addır. Paul Rand, IBM logo tasarımı okunuşundaki seslerin karşılığı olan nesnelere çizimiyle oluşturmuştur (Görsel 2.23 / Eye-Bee-M). Tasarlanan bir bilmece niteliği taşımaktadır. Bu bilmece artık görsel tarihin ikonik bir parçası olarak New York Modern Sanat Müzesi’ndeki kalıcı koleksiyonda yer almaktadır.

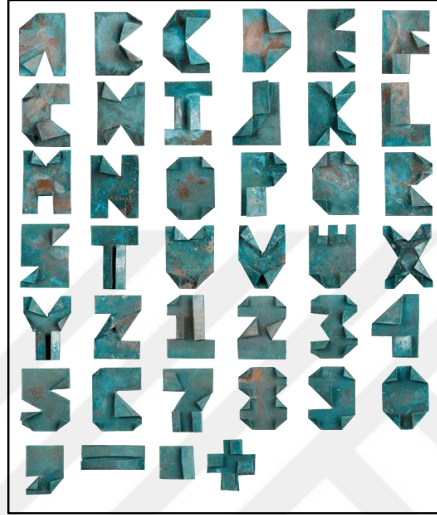

Görsel 2.23. Paul Rand, IBM Logo tasarımı, 1981 (<http-21>)

2.3.2.2. İnorganik malzemelerle oluşturulan örnekler

Bu başlık altında inorganik sözcüğü, doğal olmayan anlamında kullanılmıştır. İşlenerek oluşturulan malzemelerden harflere örnek verilecek olunursa;

Görsel 2.24’te bakırın dikdörtgen hâlinde parçalara ayrılıp daha sonrasında harf anatomisini ortaya çıkartacak şekilde katlanarak oluşturulmuştur.

Görsel 2.24. *handmadefont.com*, “Bakır Fontu” (<http-22>)

Görsel 2.25’te iki ayrı madeni para renginin kullanılarak birim tekrarıyla tırnaklı bir font oluşturulmuştur. Madeni paranın az veya çok piyasada kullanmasına bağlı olarak farklı değerdeki madeni paraların renkleri de görselliğinde ton farkına neden olmaktadır.

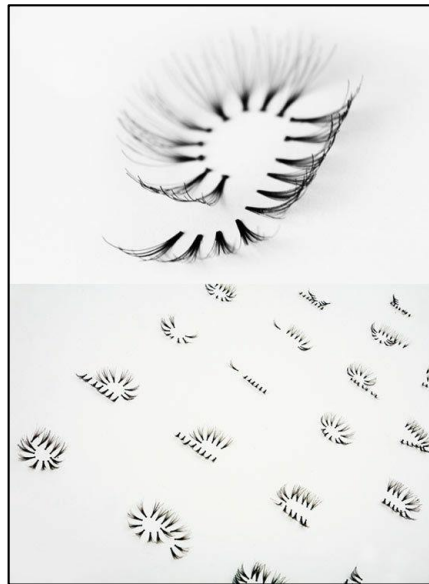
Görsel 2.25. *handmadefont.com*, “Bozuk Para Fontu” (<http-23>)

Görsel 2.26’da farklı renklerde iplerle daire ve uzun ince formlarda küçük motifler örülmüştür sonrasında ise, harf anatomisini verecek şekilde birleştirilmiştir.

Görsel 2.26. *handmadefont.com*, “Örgü Fontu” (<http-24>)

Amitis Pahlevan, takma kirpiklerle harfler tasarlamıştır. Görsel 2.27’deki bu harfler, plastik bir üründen yapıldığı için inorganik malzemelerle oluşturulmuş harflere örnek olarak gösterilebilir. Kirpiklerde kıvrıklık, harflere ilgi uyandırıcı bir etki yaratarak boyut katmıştır.

Görsel 2.27. *Amitis Pahlevan*, “Kirpik Fontu”, 2008 (<http-25>)

2.3.3. Malzeme ile yazıda zemin-mekân faktörü

“Kelimeler sadece rüzgâr değildir. Kelimelerin de söyleyecek şeyleri vardır.”

-Chuang Tzu

Bir tasarımcının ne anlattığı nasıl anlattığı kadar önemlidir. Kelimelerin bir anlamı vardır ve bu kelimeler mekânla birleşince verilmek istenilen mesaj da anlamlı olmaktadır. Tasarım ilişkiler üzerine kurulur. Paul Rand “İçerik ana fikirdir. Şekil fikre nasıl yaklaştığımızdır. Onunla ne yaptığımız tasarımın anlamıdır.” (Dedi ki 06) diyerek içerikle biçimlendirmenin önemine değinmiştir. Bu noktada tasarıma mekânın eklenmesiyle birbirini destekleyen bir iletişim biçimi kurgulanmış olur.

Mekânı, tasarımın bir ögesi olarak kullanan tasarımcılardan Stefan Sagmeister, üç boyutlu tipografik yerleştirmelerinde metnin altında yatan olguyu kavramaya ve anlamaya çalışır (Uslu, 2006: 72). Görsel 2.28’de Sagmeister’in kendi günlüğünden aldığı özdeyişlerden oluşan “Things I learned in my life so far” (şimdiye kadar hayatımda öğrendiğim şeyler) adlı bir dizi tipografik yerleştirmesi, örnek olarak gösterilebilir (Kınam, 2013: 146). Farklı mekânlar içine yerleştirdiği sözcükler hayatındaki farklı deneyimleri sembolize etmektedir. Sagmeister, tasarımlarında mekânı kullanmaktan çekinmeyen bir tasarımcıdır.

Görsel 2.28. Stefan Sagmeister, “Things I learned in my life so far”, 2000 ([http-26](http://26))

Görsel 2.29’da Anna Rogers, “Sticky”(Yapışkan) sözcüğünü malzemeyle oluşturmuştur. Bu malzeme seçiminde sakız kullanarak ve mekân olarak da asfaltta uygulayarak anlamı kuvvetlendirmiştir. Tasarımın fotoğraflandığı anda sakıza basmış bir ayağın kalkmasıyla yapışmış hâli ile izleyiciye en etkili biçimde sunulmuştur. İzleyicide sakıza basmış olma hâlini görselin anlatım gücüyle hissettirmektedir. Burada malzeme, sözcüğün anlamı, mekân ve uygulama biçiminin hepsi tasarıma hizmet eden birer araç hâline dönüşmüştür. Okuma yazmayı bilmeyen küçük bir çocuk veya İngilizce bilmeyen biri bile anlamı çıkartabilir.

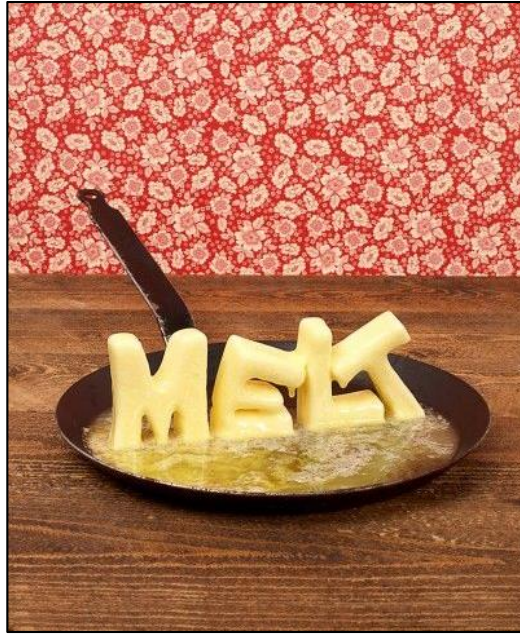
Görsel 2.29. Anna Rogers, “Sticky”, 2018 ([http-27](http://27))

Görsel 2.30’da GMK 2020 yılı sergisinde Asena Dirik’in sergilenmiş olan “Evde Kal” afiş tasarımı bulunmaktadır. 2019’da çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan Corona virüs, insanları evde karantina günleri geçirmelerine neden olmuştur. Evde kalınan bu süreçte insanlar ekmeklerini kendi yapmaya başlamıştır. Dirik de o günlere atfen yaptığı afiş tasarımında evinde pişirdiği ekmek üzerine “Evde Kal” yazarak yanına un serptiği zeminde sempatik bir ev motifi çizmiştir. Yazı ile malzemede mekân faktörünün önemine örnek olacak bir tasarım oluşturulmuştur. Bunu ev ortamında yapıp fotoğraflayarak insanların sağlığı için evde kalmaları gerektiğine dikkat çekmiştir ve mesajın anlamını kuvvetlendirmiştir.

Görsel 2.30. *GMK Sergisi, Asena Dirik, “Evde Kal” Afiş Tasarımı, 2020 (http-28)*

Görsel 2.31’de “Melt” (Erimek) sözcüğü eritilmiş yağ dolu bir tavanın içine yerleştirilmiş yağdan erimekte olan harflerle oluşturulmuştur. Bir fiziksel olay, kendini en iyi betimleyecek yöntem ve malzemeyle gerçekleştirilmiştir.

Görsel 2.31. *Nicky Walsh, “Melt”, 2014 (http-29)*

Görsel 2.32’de ise, doğada bulunan organik malzemelerle harfler oluşturularak çocuklara harfleri öğretmek amaçlanmıştır. Mekân olarak doğanın seçilmesi daha renkli sonuçlar ortaya çıkmasını sağlamış ve çocukların dikkatini çekerek öğrenmelerini kolaylaştırmak hedeflenmiştir.

Görsel 2.32. *rightbrainedmom.shop*, “Nature Alphabet Cards” ([http-30](http://30))

Mesajın anlamını kuvvetlendirmek için tasarımcılar, mekânı tasarımın bir ögesi olarak kullanmışlardır.

2.4. Deneysel Sürecin Yazıdaki Etkileri

“Tipografik çeşitliliği insan yaratıcılığının doğal sonucu olarak kucaklamalıyız.”

-Sebastian Cartes

Grafik tasarım açısından bakıldığında deneysellik, içerik ve bağlam ilişkisini ilham verici şekilde yorumlayan, özgün ve etkileyici görsel bir dil yaratma sürecindeki potansiyeli keşfetmeye yönelik bir yaklaşım, bir metodolojidir (Buçukoğlu, 2020: 579).

Deneysel sürecin yazıya etkileri başlığı altında bulunan alt başlıklar, araştırmacının kendi sınıflandırmasıdır. Sürecin malzemeye ne gibi etkileri olduğu tespit edilip; “Süreç içinde gelişen formlar, Süreç içinde biçim değiştiren formlar ve Süreç içinde yok olan formlar” şeklinde sınıflandırılmıştır.

Bu tasarımlarda kimi malzemeler süreç içerisinde gelişim gösterirken kiminin biçimleri değişmekte, kimi ise süreç içinde yok olmaktadır. Fakat bunların hepsi bir amaç uğrunda yapılmaktadır. Anlam barındırmayan hedefi olmayan bir deneysellikten söz

edilmemektedir. Tasarımcılar deneysel süreci yazıda; izleyicide ilgi uyandırmak, mesajın gücünü arttırmak, bilindik yolların aksine farklılaşmak için yapmaktadır. İnsanoğlu her konuda olduğu gibi yeni olana ilgi duymaktadır. Bunun bilincinde olan tasarımcılar da yazıda yeni arayışlara yönelmişlerdir. Alt başlıklarda görüleceği üzere, dünyanın dört bir yanından başarılı sanatçı ve tasarımcılar, yeni tasarım yolları açmakta cesur davranmışlardır. Modern sanat akımlarının birbirinden etkilenerek geliştiği gibi günümüzde de kendi keşiflerini yapan tasarımcılar kendinden sonraki kuşaklara ilham vermektedirler.

Bir iletişim malzemesi olarak sürecin etki ettiği harflerde daha özgün sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Yazıya ruh katmaktadırlar. Tipografide ise, belirli kurallar matematiksel oran ve orantı bulunmaktadır. Deneysel üslubun benimsenmesiyle birlikte kuralların kısmen göz ardı edildiği elle şekillendirmeler yapılmaktadır. Bazı örneklerde tipografik kaligrafik formlar oluşturulmuş olsa da daha serbest yöntemlerle şekillendirilen harf tasarımlarından örnekler de bulunmaktadır.

2.4.1. Süreç içinde gelişen formlar

Süreç içinde gelişen formlarda; bakteri ve küflerden oluşturulmuş canlı organizmalardan harfler, filizlenmiş yaşayan harfler, mürekkebin saniyelik yayılmasıyla oluşan kaligrafik formlar ve enstantane gibi farklı ayar ve efektlerle zaman içerisinde gelişen harf formlarından örnekler verilmiştir. Süreç içerisinde harfler görünürlük kazanmış ve okunurlukları artmıştır.

Raven Van Baak, pek çok deneme yanılmayla evde başladığı bakteri yetiştiriciliğini sonrasında laboratuvar ortamına taşımıştır. Bu renkli harflerin gizemli dünyasını Görsel 2.33'te "Mikroplar çok görünmez ama yine de günlük yaşam için çok önemlidir, insanları bu küçük yaratıkların gizli güzelliğinden haberdar etmek istedim" demiştir (http-31). Petri kaplarında belirli bir besin ortamında farklı bakteri türlerini kullanarak farklı renk ve dokularda geliştiğini gözlemlemiştir. Hangi bakterinin ne renk sonuç verdiğini bu sayede tespit edebilmiştir. Petri kaplarındaki agarlara; sarı, turuncu, kırmızı renk verici boyalar eklenmiş ve bu sayede saydam-beyaz görsellikte olan bakteri türlerindeki harfler de görünürlük kazanmıştır. Süreç içerisinde gelişim gösteren bakteriler kaptaki besin bitene kadar gelişmeye devam etmiştir.

Görsel 2.33. Raven Van Baak, "Bacteria Typography", Hollanda 2014 ([http-32](http://32))

Craig Ward, önceden kestiği harf formunda süngerleri Görsel 2.34'te görüldüğü gibi New York metro hattında koltuklardan, trabzanlardan ve diğer yoğun dokunulan yüzeylerden sürüntü örnekleri toplamıştır. Sonrasında petri kaplarına süngerleri presleyerek atölyesinde bir hafta kadar kuluçkada bekletmiş ve süreç içerisinde gelişen harf formlarını fotoğraflamıştır. Ward, harflerinden şu şekilde bahsetmektedir: "Her birimizin katkıda bulunduğu ve parçası olduğu karmaşık mikro kozmosun bir portresidir ve şehrin çeşitliliği için mükemmel bir görsel analogi görevi görmektedir." diyerek tanımlamıştır ([http-33](http://33)).

Görsel 2.34. Craig Ward, "Bacteria of the New York City subway", ABD 2015 ([http-34](http://34))

New York'ta 22 metro hattından toplanan bakterilerin, süreç içinde gelişen görsel dönüşümleri ile şehrin karmaşıklığının görselleştirilmesi amaçlamıştır. Farklı renk ve dokularda gelişen bakterileri daha sonrasında tanımlayarak türlerini belirlemiştir. Örneğin; toprakta ve insanların sindirim sisteminde bulunan *Bacillus subtilis* (beyaz,

yassı karnabahar çiçeği gibi), toprakta suda dışkıda bulunan ve idrar yolu enfeksiyonlarına neden olan *Proteus vulgaris* (küçük mavi / yeşil koloniler), çürüten organik madde veya yiyeceklerden küfler / maya kolonileri (bulanık / tüylü beyaz) gibi zengin görsellik sunan kimi zararlı kimi zararsız bakteriler harflerini meydana getirmiştir. Tasarımcı bu çalışmasıyla mikropların etkileyici görselliklerini izleyicisine sunmayı amaçlamıştır.

Dasha Plesen, petri kaplarına iğneyle küf enjekte ederek süreç içerisindeki gelişimini gözlemlemiş ve farklı renklerde küflerin üremesini sağlamıştır. Koloni hâlinde üreyen küfler kimi yerde harfi tamamen kaplarken kimi yerde ise boşluklar kalmıştır. Siyah ve yeşil küflerin aktif bir şekilde üremiş olması “I love you” yazısının görselliğini ve okunurluğunu doğrudan etkilemiştir (Görsel 2.35). Sanatçı, belirli bir alanda kaotik büyümeyi kontrol etmek istemiştir ve kontrol edilemez olduklarını görmüştür. Evcilleştirmeye çalıştığı küflerin kontrolsüz serbest bir şekilde büyüdüğü gözlemlemiştir. Bakterilerin rastlantısal oluşturduğu görselliklerin hepsini kabul etmiştir. Çevresinden topladığı küfleri petri kaplarına nakletmeden önce tabanda renk geçişleri oluşturarak daha da renkli tasarımlar elde etmektedir. Renkli üretimler gerçekleştiren tasarımcı işlerini şekere benzetmektedir. Galaksiyi anımsatan tasarımları, izleyicisine farklı renk ve dokularda etkileyici görsellikler sunmaktadır.

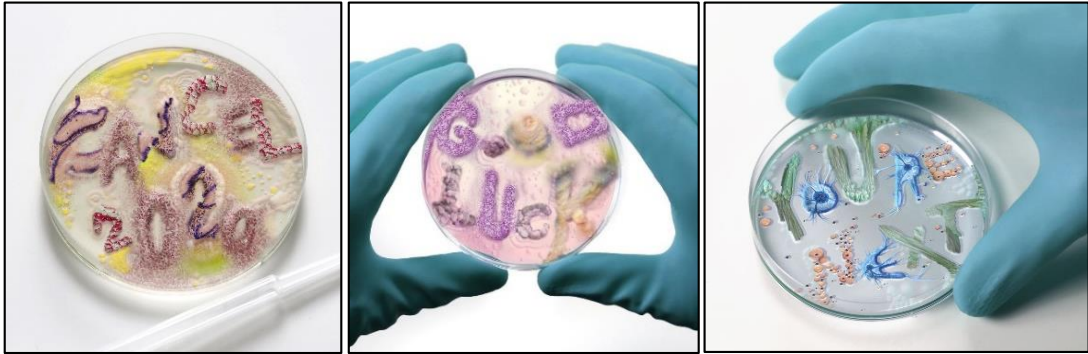

Görsel 2.35. Dasha Plesen, “I Love You”, Rusya 2021 (<http://35>)

11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü Corona virüsü pandemik bir hastalık olarak ilan etmiştir ([http-36](#)). Bunun üzerine Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü aracılığıyla başlattığı girişimle Corona virüs hakkındaki doğru bilgilerin küresel olarak yayılması için yaratıcılara içerik üretme çağrısı yapmıştır (Global Call Out To Creatives) ([http-37](#)). Bu kampanya tüm ülkelerde hastalığın yayılmasını önlemeyi amaçlamıştır. Belçikalı grafik tasarımcı ve illüstratör Xavier Segers [theaoi.com](#)'a verdiği röportajda projesi hakkında şöyle bahsetmektedir:

“Corona virüsün ilk çıktığı karantina günlerinde devam eden projelerim iki ay boyunca durdu ve bu da bana deney yapma zamanı verdi. Bu seriyi günlük Corona raporlarından ilham alarak oluşturdum. Politikacılar, bilim adamları ve medyanın Covid-19 hakkında o kadar çok şeyi vardı ki, neden tipografik bakterilerin kendi sesini vermeyeyim ve ne söyleyeceklerini duymayım diye düşündüm.” ([http-38](#)).

“2020’yi İptal Et (Cancel 2020), İyi Şanslar (Good Luck), Bir Sonraki Sensin (You’re Next)” gibi sloganlaşan ve tehdit içeren uyarıcı cümlelerle Corona’ya karşı duyarlılık oluşturmayı amaçlamıştır. Çeşitli bakterilerin gelişimi sağlayıp fotoğrafladıktan sonra Photoshop programında cümleleri petri kapları içinde katmanlar hâlinde yerleştirerek harf formu vermiştir (Görsel 2.36). Petri kaplarında bakteriler kendi hâllerinde üredikten sonra fotoğrafları çekilip bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Daha sonrasında bakterilerin doğal yayılımlarına uygun şekilde harf formu verilmiştir.

Görsel 2.36. Xavier Segers, “Coronavirus Talks”, Londra 2020 ([http-39](#))

José Maria Neves, “The Smoke Printer” (Duman Yazıcısı) için iki metal kutu, alt kısımda sigara izmaritleri (brülör), üstte bantlanmış metal bir şablon ve kâğıtla oluşturulmuştur (Görsel 2.37). Üstteki kutu, kül tablası olarak kullanıldığında alt kısma küller düşmektedir. Küllerin dağılmasıyla içeride yanmaya devam ettiğinde yazı da kullanıcının içtiği sigara miktarına göre süreç içinde belirmeye başlamaktadır. Sigaranın

zararlarına dikkat çekmektedir. “This is how you die” (İşte böyle ölürsün) söylemiyle etkileşimde bulunan kişiye hayatının tehlikede olduğunu somut bir yansımasını göstermektedir. Bu mesajın oluşmasında sigara tütünü ve içinde bulunan kimyasallar olduğu tasarımın altına bir not olarak düşülmüştür (http-40).

Görsel 2.37. José Maria Neves, “The Smoke Printer”, New York 2017 (http-41)

Süreç içinde beliren harflere suda yayılım gösteren mürekkepler gösterilebilir. Rus tasarımcı Khasanov, Micro Type adını verdiği alfabesini Görsel 2.38’de mikroskop altındaki mikroorganizma kümelerine benzettiğinden çalışmasına bu ismi vermiştir. Mikroplara benzeyen likit harfler, tasarımcının suda mürekkebin anlık ve rastlantısal dağılımı sonucu özel harf formlarının ortaya çıkmasıyla oluşmuştur.

Görsel 2.38. Rus Khasanov, “Micro Type”, Rusya 2011 (http-42)

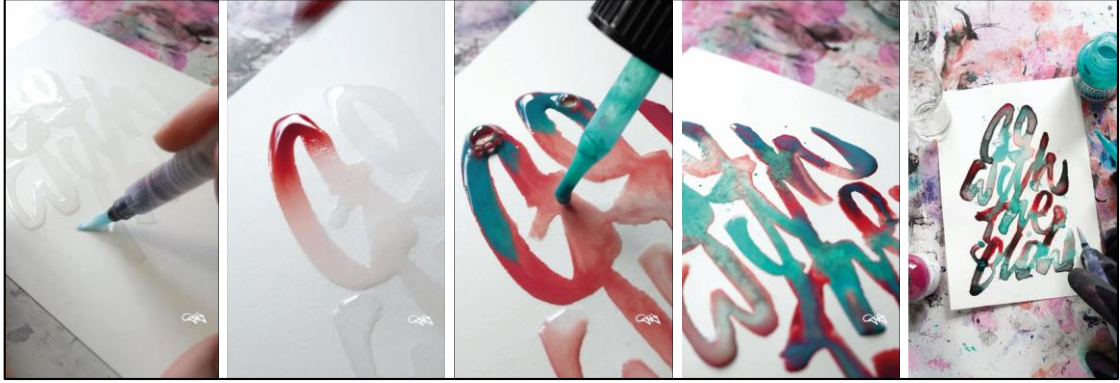
Deneysel tasarımlar gerçekleştiren Khasanov'un bir diğer çalışmasında (Görsel 2.39) "AU REVOIR" (Güle güle) lavaboya mürekkepli fırçasını değdirmesiyle saniyeler içerisinde akan-süzülen formlar keşfetmiştir. Sonrasında bu formlarla harf denemeleri gerçekleştirmiştir. Daha sonrasında kâğıdı ıslatarak benzer bir etki yakalamaya yönelik çalışmalar gerçekleştirmiştir. Son hâllerini kamera ile kayıt altına almıştır. Süreç içerisinde belirip kaybolan bu harf formlarını tasarımcı kelebeklerin kısa ömrüne benzetmiştir (Viction:workshop, 2012: 70-72). Tasarımcının lavaboda dikkatini çeken etki kâğıt üzerinde simüle etme isteği uyandırmıştır. Sıradan bir fırça yıkama eylemi tasarımcıya bu ilhamı vermiştir.

Görsel 2.39. Rus Khasanov, "AU REVOIR", Rusya 2011 ([http-43](http://43))

Snooze One, kişisel web sitesinde tasarımları hakkında "Ben harflerle denemeler yapma tutkusu olan bir harf sanatçısıyım! Yeni stillerle harfler yazmanın ve oluşturmanın yollarını bulmayı seviyorum" diyerek tasarımlarına karşı bakış açısını belirtmiştir ([http-44](http://44)). Yazılarını oluştururken çeşitli malzemelerle deneyler yapan One, çeşitli yazı yüzeyleri ve çeşitli kalem işlevi görebilecek nesnelere bir nevi oyun oynamaktadır. Sosyal medya hesabında bu denemelerinin sonuçlarını paylaşırken aynı zamanda o görsel etkileri nasıl elde ettiğini de açıklamaktadır. Malzeme denemelerinin yanında görsel sürecin de etkilerini tasarımına dâhil eden tasarımcı, Görsel 2.40'ta "Go with the flow" (Akışına Bırak) örneğinde önce kâğıdı su hazneli bir fırçayla ıslatıp cümlesini yazmış sonrasında belli noktalara kırmızı ve yeşil mürekkepler değdirmiştir. Anlık yayılımlar sonucu bazı yerlerde boyalar karışmış olup daha koyu bir görsel alanlar oluşmuştur.

Snooze One, saniyelik etkileri barındıran tasarımında akışına bıraktığı mürekkebiyle anlama paralel bir etki yakalamıştır.

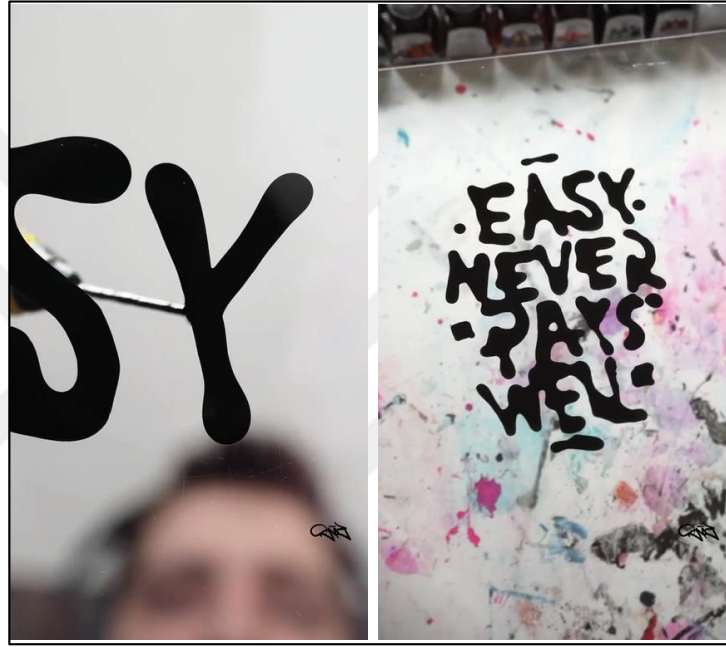
Görsel 2.40. Snooze One, “Go with the flow”, Almanya 2021 ([http-45](http://45))

One, grafiti tadında yazılar yazarken bunları farklı malzemelerle deneyimlemekten çekinmemektedir. Görsel 2.41’de tasarımcı Snooze One, sıkıştırılmış selülozik sünger üzerine su hazneli fırça aracılığıyla bir yazı deneyi gerçekleştirmiştir. Evlerde temizlik için bulunan süngerin farklı bir yönünü keşfeden tasarımcı, süngere su değen yüzeylerin süreç içerisinde kabarmasıyla 3D bir etki kazanmıştır. Bu tasarım izleyicide süngere dokunma hissi uyandırmaktadır. Saniyeler içerisinde beliren harfler izleyicide büyü/sihirli bir an yaşanmış hissi bırakmaktadır.

Görsel 2.41. Snooze One, “Make It Pop”, Almanya 2021 ([http-46](http://46))

Deney yapmak, birçok deneme gerçekleştirmeyi ve o süreç içerisinde yeni yöntemler bulmayı sağlayan ucu açık bir alandır. Görsel 2.42’de Snooze One, harflerle deneme tutkusunu şırıngayla cam bir yüzeyde gerçekleştirmiştir. Önce kamerayı, kayıt için camın altına yerleştirerek kayda başlamıştır. İğne deliğinden çıkan mürekkep saniyeler içinde camın yüzeyinde yayılarak inceden kalına (Thin/ Ragular) doğru değişim göstermiştir. Kâğıt yerine camı, kalem yerine şırıngayı kullanan tasarımcı, çeşitli yöntemler geliştirerek yazı-deney-malzeme arasındaki ilişkiyi sorgulamaktadır.

Görsel 2.42. Snooze One, “Easy never pays well”, Almanya 2021 (<http-47>)

One, Görsel 2.43’te bu kez şırıngayı farklı bir yöntemle denemiştir. Şırıngaya mürekkep çektikten sonra bir miktar hava da çekerek yazım esnasında köpürmesini ve baloncuklar oluşturarak çıkmasını sağlamıştır. Yazarken saydam mavi baloncuklar varken saniyeler içerisinde patlayıp yok olmuştur. Bu baloncuklar harflerin yuvarlak hatlarda bir görünüşte olmasına neden olmuştur. Baloncukların yoğunlaştığı bölgelerde mürekkebin de birikmesiyle daha koyu renkte alanlar oluşmuştur. Diğer yerler ise, daha açık renkte olduğu görülebilmektedir. Yazım sürecinde baloncukların patlaması yazıda görsel dönüşümü meydana getirmiştir.

Görsel 2.43. Snooze One, “Back In The Lab”, Almanya 2022 (<http-48>)

Süreç içinde oluşan harflere filizlenen örnekler verilebilir. Grafik tasarımcı Julian Hagen, kontrol edilemeyen harflerden ilham alarak mükemmellik için çaba sarf etmeyen bir tasarımcıdır. Filizlenme sürecine duyduğu ilgiden deneysel tasarımlar gerçekleştirmiştir. Görsel 2.44’te Lokta bitkisinden üretilen kâğıtların üzerine tohumlar yerleştirilerek organik ve geri dönüşüm konularıyla ilgili bir tasarım gerçekleştirilmiştir (<http-49>). “Leafling” isimli harf filizlendirme kitlerini tasarımcı internet sitesinden pazarlamaktadır.

Görsel 2.44. Leafling - Julian Hagen, Filizlenen harfler (<http-50>)

Julian Hagen, Görsel 2.45’te bitki tohumlarının doğal elyaf pedlerde harf, sembol, çizim şeklinde uygulayarak filizlendirmektedir. Tohumlar nemli tutulduğunda filizlenmeye ve canlı karakterler olarak büyümeye başlamaktadır. Bunun için toprak gerekmemektedir. Değişen ışık koşulları, nem ve fide gelişimi gibi ancak sınırlı ölçüde

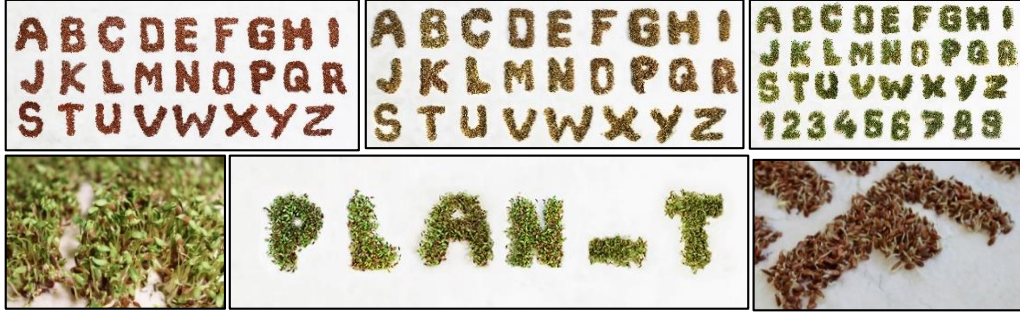
hesaplanabilen faktörlerle yeşermektedir. Bir "tipografi bahçivani" olarak, harflerin ve karakterlerin nasıl gelişmeye başladığını, yazı tipi büyüdükçe mesajın ve görünümün okunabilirliğinin nasıl değiştiği gözlemlenebilir (<http-51>).

Julian Hagen: “Kâğıt ıslatıldığında bir tür süngere dönüşüyor ve tohumlar büyümeye başlıyor. Ancak bu her zaman farklı şekilde gerçekleşmekte, çünkü ışığa, su miktarına ve bitkinin filizlenme şekline bağlı. Bu yüzden her zaman benzersiz bir tasarımla sonuçlanmaktadır” diyerek sürecin farklı getirilerinin olacağına değinmiştir. Bu harf setlerini alan kişilerin kendi yetiştirme koşullarına bağlı olarak farklı filizlenen harfleri olacaktır. Bu tasarımdaki her bir tohum, dijital bir ekranın piksellerine benzetilebilir.

Görsel 2.45. “www.leafling.at”, Tohumlu harf pedleri (<http-52>)

Viktória Gulyás - Media & Design Institute'nin ortak tasarımı olan Plan_T, keten tohumuyla oluşturulmuştur. Canlı bir yazı tipi yaratılmış ve kelime canlanmıştır. Filizlenmesi için bir hafta sulanarak gelişim süreci fotoğraflanmıştır. Çevre dostu bir proje olup, süreç ile birlikte yeşeren tohumlarla Görsel 2.46'da 3 ayrı zamanda çekilmiş yeşerme aşamaları görülmektedir. Gözlem-deney-süreç takibi ile canlı bir yazı tipi geliştirilmiştir. Tohumdan filizlere (kahverenginden yeşile) dönüşmesiyle sürdürülebilir yaşam, ekoloji gibi doğa-insan ilişkileri konusunda bir tasarım gerçekleştirmeye elverişli olmuştur.

Görsel 2.46. Viktória Gulyás - Media&Design Institute, "Plan_T", Macaristan 2021 ([http-53](http://53))

“Büyük Düşün / Yeterince İyi” isimli tipografik tasarım, Elizabeth Gilbert tarafından botanik bir temayı ele alan yeni kitapla ilgili makaleye eşlik etmesi için tasarlanmıştır. Görsel 2.47’de seramik çömleklere harf biçimi verilerek saksılar oluşturulmuştur. Harflerin iç alanlarına dikilen farklı bitkilerle makale konusuyla örtüşen bir tasarım gerçekleştirilmiştir. Elle yapılan bu tasarımda, bitkilerin zamanla büyümesi ve harflerin okunurluğu birbiriyle etkileşim kurmaya devam etmiştir.

Görsel 2.47. Autobahn, "Think Big / Good Enough", Hollanda 2013 ([http-54](http://54))

Tasarımcı Marila Dardot, dil ile ilgilenen bir tasarımcı olup seramik harf saksılarına çeşitli tohumlar ekerek süreç içerisinde filizlenen, çimlenen tohumlar aracılığıyla farklı görselliklerde sözcükler ve cümleler kurma imkânı sağlamaktadır. Görsel 2.48’de, açık alanda çeşitli dillerde cümleler kuran Dardot, gelen ziyaretçileri de cümleler kurmaya davet etmiştir. Üretimlerini sürekli olarak dil ve edebiyat alanlarında gerçekleştiren Dardot, mekâna özgü yerleştirmeler gerçekleştirmektedir ([http-55](http://55)). Bu projede sürecin farklı açılardan etkileri bulunmaktadır; biri tohumun çimlenmesiyle harf saksılarının yeşermesi, çiçek açması bir diğer süreç içerisinde izleyicilerin etkileşim kurmasıyla yeni anlamlar oluşturmasıdır.

Görsel 2.48. Marila Dardot, “The Origin Of The Work Of Art”, 2011 ([http-56](http://56))

“Sanat Eserinin Kökeni” adlı projesinde Marila Dardot, harf şeklinde seramik kıvıll saksılarda dil ve doğayı birleştiren bir diyalog başlatmıştır (Görsel 2.49). Dardot, kelimeyi; “kaosu organize eden, seninle benim aramda duran, bizim birlikte düşünmemizi, tartışmamızı, anlamamızı ve anlamamamızı sağlayan şey” olarak tanımlamaktadır. Marila Dardot, izleyiciyi seramik saksılar, toprak, tohum ve bahçecilik aletleriyle haşır neşir olmaya davet etmiştir. Projesini etkileşime açık hâlde oluşturarak insanların alanda sözcükler, cümleler üretmeye teşvik etmiştir. Açık bir alanda bir nevi yeni bir sohbet başlatmıştır. Bu projede sürecin yazıya farklı etkileri bulunmaktadır. Xoxo.com’daki röportajında “Tohumların büyümesi, filizlenmesi ve ölmesiyle geçen zaman ve mevsimlerin geçmesiyle coğrafyanın değişim geçirdiği zaman... O kelimeleri ekmek, onların tohumlanması, büyümeleri, çiçek açmalarını ve ölmelerini görmek” olarak bahsetmiştir ([http-57](http://57)). Sanatçı doğa, süreç ve insanlar arasında seramik harf saksıları ile organik bir ilişki kurmayı amaçladığını söylemektedir.

Görsel 2.49. Marila Dardot, “Sanat Eserinin Kökeni”, Kapadokya 2016 ([http-58](http://58))

Anna Garforth, ekolojik çalışmalarıyla bilinen aynı zamanda çevresel konulara dikkat çeken bir tasarımcıdır. Londra’da terk edilmiş bir mekânda olan yosunlarla “Grow”, “Natur” (Büyüme, Doğa) gibi sözcükler oluşturmuştur. Yosunla biçimlendirilen bu kelimeler, kendi hâline terk edilmiş bir arsada mini bir ekosistem oluşturulabileceği vurgulanmıştır (Atılkan, 2021: 60). Zaman içerisinde büyüyen yosunları Görsel 2.50’de tasarımcı makasla şekillendirmiştir. Londralı sokak sanatçısı Garforth’ın tasarımlarındaki kişisel tarzı, doğa teması etrafında şekillendirmiştir ve sanatı yoluyla doğadaki estetiği yakalamaya çalışmıştır (Sarıkaya, 2018: 245).

Görsel 2.50. Anna Garforth, “Moss Graffiti Grows On Walls”, Londra 2013 ([http-59](http://www.anna-garforth.com/))

Süreç içinde gelişen formlara fotoğraf çekim teknikleriyle oluşturulan tasarımlar da örnek gösterilebilir. Tasarımcı Craig Ward, New York’ta düzenlenen 4 Temmuz kutlamaları için Macy’s sponsorluğunda ışıkla boyama yöntemiyle hazırlamıştır ([http-60](http://www.craigward.com/)). Görsel 2.51’de çeşitli led ışıklarını bir fotoğraf tekniği olan uzun pozlama yaparak havada düz çizgi, yarım daire ve daire şeklinde hareket ettirerek çekmiştir. Bu sayede elde ettiği yaklaşık 500 fotoğrafı Photoshop’ta katmanlar hâlinde düzenleyerek tasarımını tamamlamıştır (McCormick, 2013: 177). Ward, fotoğraflarını bir deneme sürecinden geçirerek oluşturmuştur. Bu denemeler ile enstantane ve diyafram ayarlarında değişiklikler yapması sonucu istediği etkileri kaydedebilmiştir. Farklı renk ve çizgi kalınlıklarıyla elde ettiği bir ışık paleti oluşturmuştur. Gece kutlamalarında kullanılan havai fişek etkisi barındıran dinamik ve eğlenceli bir tasarım gerçekleştirilmiştir.

Görsel 2.51. Craig Ward, "Macy's Fourth of July Fireworks", New York 2012 ([http-61](http://61))

Tasarımcı Amandine Alessandra, "Dance With Me" (Benimle Dans Et) alfabetiyle 2012 yılında Avrupa Komisyonu ve British Council tarafından finanse edilen Word Art Collective dijital yarışmasını kazanmıştır ([http-62](http://62)). Bu çalışmasında (Görsel 2.52) her bir harf koreografik hareketle oluşturulmuştur. Harfleri oluşturan kişilerin kollarını yavaş ve sürekli hareket ettirmesi sonucu 30 saniyelik pozlamalar yapılmıştır. Çıplak gözle görülemeyen ancak sürecin de bir katman olarak tasarıma eklenmesiyle 26 harf görünür olmuş ve süreç içerisinde belirmiştir.

Görsel 2.52. Amandine Alessandra, "Dance With Me" 2012 ([http-63](http://63))

Görsel 2.53'te eğrilik barındıran bu harflerin oluşumu, çocukların vücut hareketlerini keşfetmelerini ve çevreleriyle etkileşime girmelerini sağlamaktadır. Eğlenceli ve muzip bir efekt aracılığıyla harfler oluşturulmaktadır (Viction:workshop,

2012: 56). Telefon uygulamalarında bulunan bu efekt, objelerin hareket ettirilmesiyle görüntüde kayma oluşarak meydana gelmektedir. Alfabeyi yeni öğrenen bir çocuğun bu yöntem sayesinde eğlenerek öğrenmesi sağlanabilir. Harflerdeki eğriler ise çocuğun hareketleri sonucu ona özel form kazanmaktadır. Çocukların, bu efekt ve birkaç ev eşyası ile yaratıcılıklarını ortaya koyabilecekleri bir öğrenme yöntemi kurgulanabilir. Süreç içerisinde beliren harfler, hareketlere ve objelerin biçimlerine göre olduğundan o ana özgü gerçekleşmektedir. Her bir harf, rastlantısal sonuçlarla telefon ekranında oluşmaktadır.

Görsel 2.53. NAM, “Kids Alphabet”, 2008 (<http>-64)

Bu başlık altında, dünyanın farklı ülkelerinden sanatçı ve tasarımcıların süreç içinde gelişim gösteren harf formlarını çeşitli yöntemlerle nasıl tasarladıklarının örnekleri geniş bir yelpazede verilmeye çalışılmıştır.

2.4.2. Süreç ile birlikte biçim değiştiren formlar

Süreç ile birlikte biçim değiştiren formlarda; erime, çürüme, solma, yer çekimiyle düşme/akma, dış etmenlere (sıcaklık-ısı gibi) maruz kalma ve güneş saati mantığında gölgeyle yazılmış yazıların süreç ile birlikte değişimlerinden örneklere yer verilmiştir.

Jonny Holmes Görsel 2.54’te, 26 harfi sürecin malzeme üzerindeki etkilerine göre kurgulayarak oluşturmuştur. Harflerin süreç ile birlikte biçim değiştirmelerini 3 ayrı zamanda fotoğraflayarak kayıt altına almıştır. Bu çekimlerde harflerin biçim değiştirmesi kimi zaman dakikalar içinde kimi zaman da saatler içinde oluşmuştur. Örneğin J formunda mumun erimesini fotoğraflaması birkaç saatini almıştır. Sıcak tava üzerine X formunu verdiği cin mısırları tavanın ısınmasıyla patlamaya başlamıştır. Süreç içerisinde ısının etkisiyle patlayan mısırlar, X formundan çıkıp tavaya yayılmıştır. Bir diğer çalışmada da vanilyalı dondurmayı Y formunda kesip süreç içerisinde erimesine izin vermiştir. Dondurma çubuğunda dik duran Y harfi, sonrasında erimiş ve tamamen okunurluğu azalmıştır.

Görsel 2.54. Jonny Holmes, “Temperamental Type”, 2012 (<http>-65)

Avusturyalı sanatçı Anatol Klotek’in, uluslararası düzeyde sergilenen sanatsal çalışmalarında, görsel somut şiirler, yerleştirmeler ve kavramsal sanat yer almaktadır (<http>-66). Tasarımcı bir resmin bin kelimeye bedel olduğunu savunmaktadır. İşlerinde de kelimenin anlamıyla zıtlık barındıracak yöntemler kurgulayarak izleyicisine sunmaktadır. Ego, her durumda öncelikli olarak kendisini düşünen kişilere denmektedir. Tasarımcı bu çalışmada şişirilmiş bir egonun zamanla sönüp gideceğini somutlaştırmıştır. Görsel 2.55’te “Ego” yazan balonun şişmiş ve inmiş hâli görülmektedir. Süreç içerisinde balondaki havanın dışarı çıkmasıyla harflerin biçimi değişime uğramıştır. Klotek, kullandığı malzeme, yöntem ve sözcüğün anlamıyla güçlü bir anlam kurgulamış olup anlamı daha da kuvvetlendirmiştir.

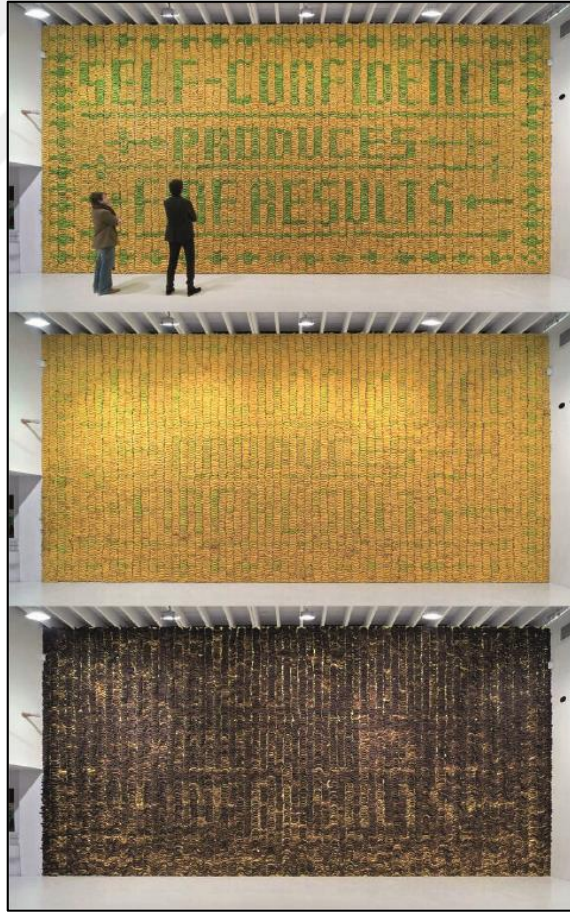
Görsel 2.55. Anatol Klotek, “EGO”, 2012 ([http-67](http://67))

Stefan Sagmeister, “Having guts always works out for me” (Cesur olmak her zaman işime yarar) isimli tasarımında farklı malzemeler ve mekânlar kullanarak gölge oyunları ve süreç faktörü gibi katmanlar ile tasarımını oluşturmuştur. Cümle içindeki her sözcüğe deneysel yaklaşmıştır. Görsel 2.56’da “ALWAYS” sözcüğünü de beyaz bir zambağın (lilium) taç yapraklarına siyah keçeli kalemle yazarak oluşturmuştur. Süreç içerisinde solan çiçeğin yaprakları sararmış olup sözcüğün okunurluğu da yok olmuştur (Çelik ve Uygungöz, 2021: 1472).

Görsel 2.56. Stefan Sagmeister, “Having guts always works out for me”, 2004 ([http-68](http://68))

Sagmeister'in eserlerinde mizah yönü baskın olmakla birlikte provokatör bir yanı da bulunmaktadır. İşlerinde her zaman fikir büyük önem taşır ve tasarımları açık-net, şok edici ve izleyiciyi düşündürmeye iten türdendir (Uslu, 2006: 65). Sagmeister'in işlerinde kullandığı organik formlar ve dokunsallık aynı zamanda çalışmalarına yüksek bir boyut kazandırır (Ergüven, 2021: 142). Tasarımcı, üç boyutlu uygulamalarında oyunsallığı ve deneyselliği bir değer olarak kullanmış ve kavramsal yaklaşımını grafik tasarıma dâhil ettiği birçok işe imza atmıştır (Arı, 2017: 64). Görsel 2.57'de Deitch Projects'teki sergisi için 2008 yılında "Banana Wall" (Muz Duvarı) için 10.000 sarı muzun arasına yeşil muzların yerleştirilmesiyle "Özgüven iyi sonuçlar verir" cümlesi yazılmış ve süreç içerisinde yeşil muzlar da sarararak diğer muzlarla aynı renge gelmiştir. Tasarımcının söylemi de süreç içerisinde muzların biçim değiştirmesi sonucu yok olmuştur. Muz israfı konusunda eleştirilse de malzeme-süreç-anlam arasındaki kavramsal anlamı bu yöntemin desteklediği görülebilmektedir.

Görsel 2.57. Stefan Sagmeister "Banana Wall", New York 2008 ([http-69](http://69))

Görsel 2.58’de Fransız sanatçı Pierre Brault’un tasarladığı güneş saati prensibiyle çalışan tipografik bir yerleştirme görülmektedir. Bu örnekte renkli ve şeffaf pleksiglaslar kullanılmaktadır. Binaların açıkta kalan yan yüzeylerine gelen güneş ışınlarının değişen açıları sayesinde ilham verici tasarımlar oluşturmaktadır. Corona virüsün tüm dünyaya yayılması sonucu pandemi döneminde “Evde Kal” çağrısında bulunduğu projenin fotoğrafları görülmektedir. STAY sözcüğü binaya paralel sabitlenmiştir. HOME ve SAFE sözcüklerini ise güneş ışığını geçiren yeşil ve turuncu pleksiglaslarla bina yüzeyine dik bir şekilde konumlandırılmıştır. Güneşin sabah, öğlen ve akşamüstü düşen ışınların açılarına göre Önce “Stay Home” (Evde Kal) sonrasında ise “Stay Safe” (Güvende Kal) yazısı ortaya çıkmaktadır. Süreç içerisinde sözcüğün görselliğinde harfler hem uzayıp kısalmaktadır hem de güneşin diğer tarafa geçmesiyle ikinci sözcük belirlemektedir. Tasarımcı bu çalışmasıyla, kurallara uyularak sağlık krizinin atlatılabileceğini vurgulamaktadır. Gün içinde biçim ve anlamın değişebildiği deneysel tasarımı aracılığıyla gerçekleşmektedir. Tıpkı güneş saati prensibi gibi doğal döngü sayesinde projelerini gerçekleştirdiğini söyleyen tasarımcı, güneşi tasarımlarının vazgeçilmez bir unsuru hâline getirirken sürecin etkiler yaratmasına izin vermiştir.

Görsel 2.58. Pierre Brault, “Stay Home, Stay Safe”, Fransa 2021 (<http://70>)

Hindistanlı ünlü sokak sanatçısı Daku, bu tasarımında bir plaka halinde kestirdiği harfleri bir sergi salonunun cephesine dik bir açıyla yerleştirmesiyle oluşturmuştur. Daku, çalışmalarında güneş saati mantığını sıklıkla kullanmaktadır. Güneşin tasarımlarında büyük bir önemi ve etkisi bulunmaktadır. Harflerin gölgeleri günün farklı saatlerine bağlı

olarak uzayıp kısılarırken okunurlukları da değişkenlik göstermektedir. Tasarımın bulunduğu bina sabah ve akşamüstü saatlerinde ziyaret edildiğinde farklı görsel etkiler barındırmaktadır. Harflerin gölgeleri gün içerisinde sağdan sola doğru yattığı görülebilmektedir. Daku, bu gölge oyunuyla dinamik bir tasarım oluştururken aynı zamanda yazdığı mesajla izleyicisini zaman üzerine düşünmesini amaçlamıştır. Sheakspeare'nin "Bekleyenler için çok yavaş, korkanlar için çok hızlı, kutlayanlar için çok kısa, ağıt yakanlar için çok uzun" sözüyle uygulaması arasında zıtlıklar ve eş anlamlılıklar barındırmaktadır (Görsel 2.59).

Görsel 2.59. Daku, "Time Changes Everything", Hindistan 2016 (<http-71>)

Bir diğer çalışmasında Daku, Hindistan Goa'da bir sokakta güneşin hareketini ve zamanın ilerleyişini ön plana çıkarmak için *St+art Hindistan* sanat festivali için geçici bir yerleştirme oluşturmak üzere güneşin gölge oluşturma gücünden yararlanmıştır. Görsel 2.60'ta sokak boyunca uzanan bir tente aracılığıyla gölgeleri yere yansıtarak sözcüklerden oluşan bir duvar halısı oluşturmuştur. Bu tentede, zamanla ilgili atasözleri barındırmaktadır: "İşler zaman alır, zaman harika bir öğretmendir, zaman her şeyin ilacıdır, kaybedilen zaman bir daha asla geri getirilemez." (<http-72>).

Daku'nun bu tasarımında günün farklı saatlerinde sokaktan geçen insanların üzerlerine yazı düşmektedir ve insanların yere yansıyan atasözlerini okuyarak zaman üzerine düşüncelerini beklenmektedir. Günün güneşli veya bulutlu olmasıyla yazının okunurluğu hava koşullarına bağlı olarak etkilenmektedir. Aynı şekilde günün farklı saatlerinde uzayıp kısalan gölgeler nedeniyle değişen görsel dönüşüm okunurluğu etkilemektedir. Bir sokak sanatçısı olan Daku duvarları boyamanın dışında gölgelerle yazılar yazarak deneysel bir yöntem geliştirmiştir. İzleyicide Goa'daki o sokağı deneyimleme isteği uyandırmaktadır.

Görsel 2.60. Daku, “Theories of Time”, Hindistan 2019 ([http-73](http://73))

Adria Batet “SSSS” (Sun, Sand, Sticks, Shadow) adını verdiği tasarımını güneş, kum, çubuklar ve gölgelerle oluşturmuştur (Görsel 2.61). Güneş saati mantığında çalışan tasarımı, çubukların yönlerini ve iz düşümlerini kurgulayarak oluşturmuştur. “36 Days of Type” kapsamında deneysel bir yöntemle sürecin de tasarıma bir katman olarak

eklenmesiyle meydana getirmiştir. Harflerin ve sayıların yarısını gölgeler diğer yarısını ise, çubuklar oluşturmaktadır. Tasarımcı her bir harf karakterini güneş ışınları ve çubukların en doğru şekilde konumlandırarak oluşturmayı amaçlamıştır. Kimi çubukları kumsala dik bir şekilde konumlandırırken, kimi çubukları da açılı bir şekilde konumlandırmıştır. Bunun nedeni, düşen gölgenin boyunu ayarlayabilmek içindir. Farklı açılardan fotoğraflarıyla harf tasarımlarını izleyicilerine sunmuştur. İlk bakışta bu gölge oyununu kavrayamayan izleyici, dikkatli bakınca çubukları ve gölgeleri ayırt edebilmektedir. Sürecin bu tasarımdaki önemi gölgelerin oluşması, doğru açıyla yere düşmesi ve birkaç dakika sonrasında kesişim noktalarının değişecek olmasıdır. Güneşin, çubukların ve gölgelerin başrolde olduğu bu deneysel tasarımda zamanlamanın önemi görülebilmektedir. Yazı bu tarz bir deneysellikte yazıldığında izleyicide bir algı oyunu yaratmış olmaktadır.

Görsel 2.61. *Adria Batet, 36 Days of Type - "SSSS", İspanya 2015 (http-74)*

Khasanov, WIRED dergisi için hazırladığı tasarımında (Görsel 2.62) üç aşamalı 0, 1 ve 3'ün değişimi görülebilmektedir. Süreç içerisinde dağılan mürekkeple sayıların

okunurluğu azalmış ve biçim değiştirmişlerdir. Harflerdeki değişim ruhani bir etki bırakmıştır.

Görsel 2.62. Rus Khasanov, *WIRED* dergisi için tasarlanan sayılar, Rusya 2013 (<http-75>)

Dominic Le-Hair, “36 Days of Type” için çeşitli malzemelerle süreç içerisinde biçim değiştiren harfler ve sayılar oluşturmuştur. Tasarımcı, malzemeleri çeşitli etkenlere maruz bırakarak süreç içindeki biçim değiştirmelerini gözlemlemiştir. 36 karakteri video kaydına almıştır. Görsel 2.63’te D harfi ince ve dalgalı bir görsellikten mürekkebin yayılması sonucu daha büyük halkalar oluşmuştur. Video kaydını ileri geri sarması sonucu süreç içerisindeki D harfinin değişimi görülmektedir. Tasarımcının harfleri oluşturmadaki deneysel yaklaşımı, diğer tasarımcılara da ilham oluşturmaktadır.

Görsel 2.63. Dominic Le-Hair, *36 Days of Type* - “D”, 2019 (<http-76>)

Görsel 2.64’te deneysel bir proje gerçekleştiren Lilla Keresztesy, siyah bir zemin üzerine köpüklerle “DESTROY” (Tahrip etmek) yazmıştır. Köpükle oluşturulan

sözcüğün üstüne su dökülmesi sonucu sözcükte tahrip edici bir etki yaratılmıştır. Süreç içerisinde biçim değiştiren harfler, dağılarak okunurluğun azalmasına neden olmuştur. Siyah ve beyaz renklerin kullanılması da anlamı kuvvetlendirmiştir. Sözcüğün anlamı ve uygulama yöntemi birbirini desteklemektedir.

Görsel 2.64. Lilla Keresztesy - Media & Design Institute Eger, “DESTROY”, Macaristan 2019 (<http-77>)

Aynı yöntemi uygulayan M.a.calligraphy, Görsel 2.65’te “SOUL” (Ruh) yazısında siyah bir kâğıdı fon olarak kullanmış ve beyaz mürekkeple yazmıştır. Sonrasında mürekkep kâğıt tarafından emilip kurumadan üzerine su dökmüştür. Suyun dökülmesiyle birlikte harfler büyüleyici bir şekilde yayılmıştır.

Görsel 2.65. M.a.calligraphy, “SOUL”, 2017 (<http-78>)

M.a.calligraphy, Görsel 2.66'daki bir diğer çalışmasında "AIR" (Hava) sözcüğünü dokulu bir kâğıdı suyla ıslatarak yazmıştır. Kalemin kâğıtla buluştuğu an mürekkep saniyeler içinde yayılarak (tıpkı havanın maddesel özelliği gibi) dokulu kâğıdın kıvrımlarında yayılmıştır. Süreç içerisinde değişim gösteren bu yazılarda suyun yazdıktan sonra ve yazım esnasında ne gibi etkiler bıraktığı görülebilmektedir.

Görsel 2.66. *M.a.calligraphy, "AIR", 2017 (http-79)*

Ohio'da bir harf sanatçısı olan Denielle Evans, yiyecek ve nesnelere harfler oluşturmaktadır. Malzeme olarak çoğunlukla çeşitli lezzetli yiyecekler kullanmaktadır. Harflerini oluşturduktan sonra stop-motionlar tasarlamaktadır. İştah açıcı portfolyosu olan Evans, 36 Days of Type için malzeme olarak evrensel bir atıştırılabilir olan yoğurt seçmiştir. Yoğurt üzerine balla "Y" yazarak süreç içerisindeki değişimini kayda almıştır. "Y" de yayılan bal, adeta Regular – Bold'a geçen bir görselliğe dönüşmüştür (Görsel 2.67).

Görsel 2.67. *Denielle Evans, 36 Days of Type - "Y", 2019 (http-80)*

Ticari harf tasarımcısı olan Lauren Hom, haftanın çoğunluğunu bilgisayar başında geçirdiğinden hamur yoğurup bir şeyler pişirmenin kendisine iyi geldiğini belirtmiştir. Mutfağında geçirdiği zamanı ise "yaratıcı gerinme/esneme" olarak tanımlamaktadır. Diğer işleri için fikir arayışındayken bir miktar rahatlamak için mutfağında yenilebilir

yazılar oluşturmaktadır. Bu sayede başka fikirlerin zihninde belirmesine imkân tanımış olduğunu belirtmektedir (http-81).

Görsel 2.68’de “Bana taze kruvasan ve güzel yazı tipleri ver” (Give me fresh croissant and good fonts) cümlesindeki kruvasanı, hamuru ince uzun bir hâle getirdikten sonra elleriyle şekillendirmiştir. Pişmeden önce ve sonraki görselliklerinde renk değişimi görülebilmektedir. Yenilebilir harfler oluşturan Hom, “Toplum bize çocukken yemeğinizle oynamayın dedi ama ben diyorum ki, bize neşe getiriyorsa ve kimseye zarar vermiyorsa oynayın!” diyerek her çeşit malzemenin kullanılabilceğini vurgulamıştır. Tasarımcı deneysel yaklaşımında, toplumsal kuralların bir kenara bırakılıp diğer insanları da yaratıcılığa açık bir sürece davet etmiştir.

Hom, mutfakta olmanın sabırlı olmayı gerektirdiğini, bir sorun karşısında problem çözmenin önemini ve pişirme sürecinde gerçekleşen görsel dönüşüme müdahale edemeyeceğinden mükemmeliyetçiliğinin azaldığını belirtmiştir. Hom, harfleri ne kadar düzgün biçimlendirirse de hamurun fırın içerisindeki sıcaklıkla farklı şekiller aldığını söylemektedir. Harflerin süreç içinde pişmesiyle birlikte rastlantısal bir şekilde görselliklerinde değişiklikler meydana gelmektedir.

Görsel 2.68. Lauren Hom, “Give me fresh croissant and good fonts”, 2020 (http-82)

Paris'te yaşayan grafik tasarımcı Morgane Van Torre, tipografiye olan yoğun ilgisiyle tasarımlarını oluşturmaktadır. Yemek ve tipografinin birleştiği tasarımlar gerçekleştiren Morgane Van Torre, kurabiye hamurunu bıçakla şekillendirerek “Pralin” (tek lokmalık şekerleme) yazarak fırınlamıştır. Şekillendirdiği harflerin ilk ve son hâllerini fotoğraflamıştır. Süreç içerisindeki harflerin görsel değişimi Görsel 2.69'da görülmektedir. Kurabiye hamurunda tereyağı bulunduğu için hamur fırın sıcaklığıyla birlikte eriyerek yayılmıştır. Fırında pişerken timelapse yöntemiyle video kaydına alan tasarımcı harf biçimindeki görsel değişimi kayıt altına almıştır. Harfler, pişmeden önce açık renkte ve birbirlerine temas etmiyorken fırından çıkmış ikinci hâllerinde ise erime sonucu birbirlerine yapışan hatta tepsiye zor sığan bir görselliğe bürünmüşlerdir.

Görsel 2.69. Morgane Van Torre, “Pralin”, 2021 (<http-83>)

Hollanda’da bulunan Autobahn Stüdyosu, eğlenceli ve zekice kurgulanmış tasarımlar yapmayı amaçlayan bir tasarım stüdyosudur. Görsel 2.70’te ketçap ve diş macunıyla oluşturdukları harfleri duvara dik bir şekilde koyarak akmaları sağlanmış ve sürecin biçimlerini değiştirmelerine izin verilmiştir. Zamanla yer çekimine yenik düşerek, o ana özel görsellikler barındırmaktadır. Ketçap ve diş macunu gibi maddeler katı hâlde dururken, dışarıdan bir kuvvet geldiğinde akışkan özellik göstermektedirler. Helvetica fontunda bir şablon özelliklerini baz almışlardır. Dakikalar içinde birbirlerine değerek karmaşık bir hâl alan harfleri, dijital ortama taşımışlardır. Bu vektörel fontlara “Heldentica” ve “Tometica” isimlerini vermişlerdir.

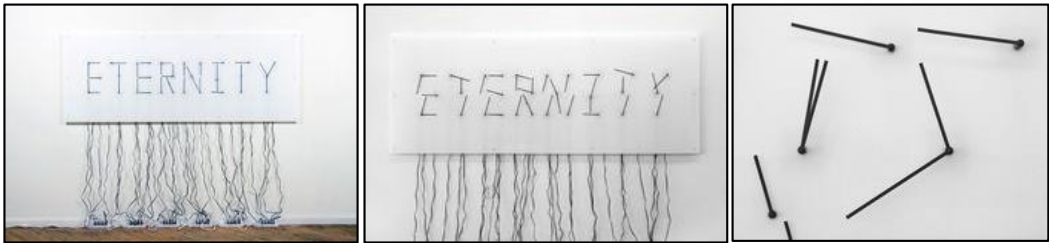
Görsel 2.70. Autobahn, “Fresh Fonts”, Amsterdam 2008 (<http://84>)

Akarak görsel dönüşümlere örnek olarak sanatçı Anatol Klotek, şöhret anlamına gelen “Fame” sözcüğünü köpükle duvara yazmıştır. Zaman içerisinde yer çekimi kuvvetiyle akışını kayıt altına almıştır. Süreç içerisinde sözcük okunurluğunu kademeli bir şekilde kaybetmiştir. Tasarımcı burada şöhretin ünün gelip geçici bir şey olduğunu anlatmak istemiştir (Görsel 2.71). Bu örnekte malzeme olarak köpüğün seçimi ve yer çekimiyle birlikte malzemenin akması anlamı desteklemiştir.

Görsel 2.71. *Anatol Klotek, “FAME”, 2019 (http-85)*

Tasarımcı Alicia Eggert, Görsel 2.72’de “ETERNITY” (sonsuzluk) adını verdiği projesini duvara monte edilen akrep ve yelkovanlarla oluşturmuştur. Bu projesini duvara monte edilen bir heykel olarak tanımlamaktadır. Eggert, 12 saatte bir sözcüğün okunabilirlik kazandığı 30 elektrikli saatin akrep ve yelkovanıyla oluşmasını sağlayacak bir düzenek kurgulamıştır. Bir döngü ile sözcüğün tam anlamıyla oluşması saatler almaktadır. Hareketin başlamasıyla kelimenin siyah çizgilerden oluşan bir karmaşaya dönüşmesi ise dakikalar içinde gerçekleşmektedir (Viction:workshop, 2012: 184).

Görsel 2.72. *Alicia Eggert, “ETERNITY”, 2010 (http-86)*

Alicia Eggert’in bir diğer tasarımı olan “NOW”, farklı zamanlarda yazının okunduğu üç ayrı kinetik heykelle oluşturmuştur (Görsel 2.73). Bu çalışmasında kırmızı saat ibrelerini kullanmıştır ve kullandığı malzeme gereği elektrik tesisatı konusunda öğrenmesi gereken noktalar olmuştur. Sanatçı, zamanı saat kavramı ve saat aksamı üzerinde sorgulayıp şimdiye bir gönderme yapmaktadır. Heykellerinin karşısına geçen

izleyicisini adeta hipnotize ederek anda kalmalarını sağlayarak, zamanı, sonsuzluğu düşündürmek istemiştir.

Görsel 2.73. Allica Eggert, "NOW", 2020-21 (<http-87>)

Bir tasarımcının, tasarım konusu gereği çeşitli meslek dallarıyla birlikte çalışması gerekebilir. Bazen bir esnafla, bazen bir doktorla çalışabileceği gibi kimi zaman elektrikle ilgili bir düzenekle, kimi zaman da, kurabiyeden harfler hazırlamak için mutfakta çalışabilir. Çeşitli meslek dallarıyla uygulanan melezleştirme sonucu tasarımlar özgün sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Hollandalı sanatçı Lennart Lahuis, "Havadaki değişimi ne zaman hissederiz?" ismini verdiği çalışmasını bir çeşit mekanizma sayesinde gerçekleştirmiştir. Bir stant tasarlayarak içerisine su kazanı ve pnömatisman yani sıkıştırılmış hava ile çalışan sistemle yüzeyde su buharından sözcükler oluşturmuştur. Bu çalışmasıyla sanatçı, FPT Industrial tarafından ve artissima2021 ile iş birliği içinde düzenlenen sürdürülebilir sanat dalında ödülle onurlandırılmıştır. Şair Willem Hussem'dan ilham alan Lahuis, kısa gelip geçici mısraları kendi tarzında kurgulamıştır (<http-88>). Su kıtlığının beraberinde yeni ve karmaşık zorluklar getireceğinin bilincinde olan sanatçı, su olmadan dünyada yaşam olmayacağını belirtmektedir. Nüfus artışı, artan yaşam standartları ve iklim değişikliği karşısında suyun tükenen bir kaynak olduğunun bilincindedir. Sanatçı, biyo teknoloji ve hibrit yöntemlerle su sorunu üzerine araştırmalar yapmakta ve konuyla ilgili katkı sağlama yolları aramaktadır (<http-89>). Görsel 2.74'te süreç içinde oluşup saniyeler içerisinde kaybolan sözcükler izleyicide sürdürülebilir bir dünya için alınabilecek sorumlulukları düşündürmeyi amaçlamaktadır. Su buharının adeta sihirli bir etkiyle belirip kaybolması bilindik yöntemlerin aksine izleyicide merak uyandırmaktadır. Bu

çalışmada verilmek istenilen mesajla yöntem birbirini destekler nitelikte olup doğal kaynakların sınırlılığını ve çevrenin korunması gerektiğini temsil etmektedir.

Görsel 2.74. Lennart Lahuis, “When Is It That We Feel Change In The Air”, Belçika 2021 ([http-90](http://90))

Görsel 2.75’te bir çocuk şarkısı olan Barney karakterinin söylediği “I Love You” sosyal medyada bir video akımının popülerleşmesi sonucu oluşturulmuştur. Sanatçı ve tasarımcı olmayan insanlar da malzeme ile yazı yazmaktadırlar. Bunu tasarım oluşturma kaygısı taşımadan içgüdüleri doğrultusunda eğlence amaçlı veya başka amaçlarla gerçekleştirmektedirler. Düz bir zemine pirinç taneleriyle şarkı sözlerinin sözcüklerini oluşturduktan sonra havaya fırlatılmasıyla anlık olarak havada sözcükler belirmekte daha sonrasında yer çekimi nedeniyle yere düşmektedir. Süreç içerisinde oluşup sonra yok olması harflerin görselliğindeki biçim değişikliğine örnek gösterilecek eğlenceli bir yöntem olmuştur.

Görsel 2.75. Gil Liang, pirinçle oluşturulan sözcükler, 2021 ([http-91](http://91))

Bu başlık altında, dünyanın farklı ülkelerinden sanatçı ve tasarımcıların süreç içinde biçim değiştiren harf formlarından örnekler verilmiştir. Farklı amaçlar doğrultusunda çok çeşitli yöntemler denendiği görülebilmektedir.

2.4.3. Süreç ile birlikte yok olan formlar

Bu başlık altında süreç ile birlikte yok olan formlara örnek; yanma, buharlaşma ve emilme gibi eylemlere maruz bırakılmıştır. Süreç sonunda yazılar okunurluklarını güçleşmiştir veya tamamen okunamaz olmuştur.

Merak duygusu bir tasarımcının tasarımlarında kullandığı ana kaynaklardan biridir. Görsel 2.76'da deneysel yaklaşımları Alessandra'ya yeni bir pencere açmıştır. Alessandra Kanada'da kar yağdığında yollarda kullanılan tuzun etkilerini gözlemlemek istemiştir. Tuzun etkilerini merak ederek evinin yakınındaki parkta bir deney süreci kurgulamıştır. Stencil fontunda büyük harflerle oluşturduğu bir şablonla çimen üzerine tuzla yazmıştır. Zaman içinde çevresel koşullarla birlikte (parkta gezen insanlar, kuşlar, yağmur, ilkbahar-sonbahar vb. gibi etkilerle) yok olan tuzlar, o bölgedeki çimenleri de yok edip kelleşmeye yani toprağın gözükmemesine sebep olmuştur (Rivers, 2011: 100-101). Süreç içerisinde yok olan ALWAYS (her zaman) yazısı ile tasarımcı, tuzun kar haricinde çimen üzerindeki yakıcı etkisini gözlemleyebilmiştir.

Görsel 2.76. Amandine Alessandra, "ALWAYS", Kanada 2009 ([http-92](http://92))

Görsel 2.77'de "We don't work, We play" (Çalışmıyoruz – Oynuyoruz) isimli sergide öğrencilerin yaptığı birçok deneysel çalışmalar bulunmaktadır. Sergi ismini kullanarak çeşitli materyaller, yöntemler ve formlar kullanarak görsel bir temsilini gerçekleştirilmiştir. Tasarımı oyunlaştırarak yorumlayan öğrenciler, sloganlaştırdıkları cümleyi zengin varyasyonlarla tasarlamışlardır. Sürecin yok olmasına etki ettiği formlara örnek olarak "We don't work, we play" cümlesi kulak pamuklarıyla oluşturulduktan sonra ateşe verilmiştir. Süreç içerisinde yanarak kulak temizleme aparatlarının uçları

beyazdan kahverengine daha sonrada siyaha dönüşmüştür (Çelik ve Uygungöz, 2021: 1476). Dakikalar içinde cümlenin okunurluğu azalarak görsel bir dönüşüm gerçekleştirmiştir.

Görsel 2.77. Thilko limbeck-Hannes Hummel, “We don’t work, We play”, 2012 ([http-93](http://93))

Lübnanlı tasarımcı Ali Cherri, 17 Aralık 2011'de Tunuslu bir sokak satıcısı olan Mohamed Bouazizi'nin, üzerine tiner dökerek kendini yakması sonucu gerçekleştirdiği eylemin Arap dünyasında ayaklanmalara yol açmasından ilhamla kendini yakan insanlara karşı korku ve merak duygusu nedeniyle yapmıştır ([http-94](http://94)). Görsel 2.78'de bu tasarım, siyasi protesto olarak kendini yakma eylemine tepkisini yansıtmaktadır. Kundakçı

anlamına gelen Le Pyromane, yüzlerce kibrit kullanarak “Ben kundakçı değilim” anlamında bir söylem taşımaktadır.

Görsel 2.78. Ali Cherri, “Le Pyromane”, 2011 ([http-95](http://95))

Tasarımcı Görsel 2.79’da “What love looks like” (Aşk neye benzer) sorusu üzerinden 4 ayrı mini tuval üzerine kibritlerle LOVE sözcüğünün her bir harfini oluşturduktan sonra ateşe vermiştir. Süreç içerisinde yanan her bir kibritin biçimsel görünümü değişmiştir ve bu çalışma sonucunda soyut anlamda yoğun duygular barındıran sözcüğün somut bir görselliği elde edilmiştir. Aşkın dönüştürücü yoğun duygulara sebep olduğunun görsel bir yansıması olmuştur.

Görsel 2.79. Anatol Klotek, "LOVE", 2015/2020 ([http-96](http://96))

Görsel 2.80'de grafik tasarımcı Mehmet Gürsoy'un ESOĞÜ Görsel İletişim Tasarımı Bölümü Yüksek Lisans programı kapsamında tasarladığı projesi bulunmaktadır. Bu projede "Return To Yourself" (Kendine Dön) söylemindeki "return" sözcüğünü tahtadan harflerle oluşturmuştur. Bu çalışmasında doğa ve öze dönüşü sembolize etmeyi amaçlamıştır. 2019'da Corona virüsün pandemi ilan edilmesinden sonra şehirdeki insanların doğaya kaçmasını, doğaya dönüşle aslında kendi özlerine dönmeye çalıştıklarına dikkat çekmek istenmiştir. Söylem süreçle birlikte küle dönmüş olup insanların da özlerine dönmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Görsel 2.80. Mehmet Gürsoy, "Return To Yourself" Eskişehir 2019

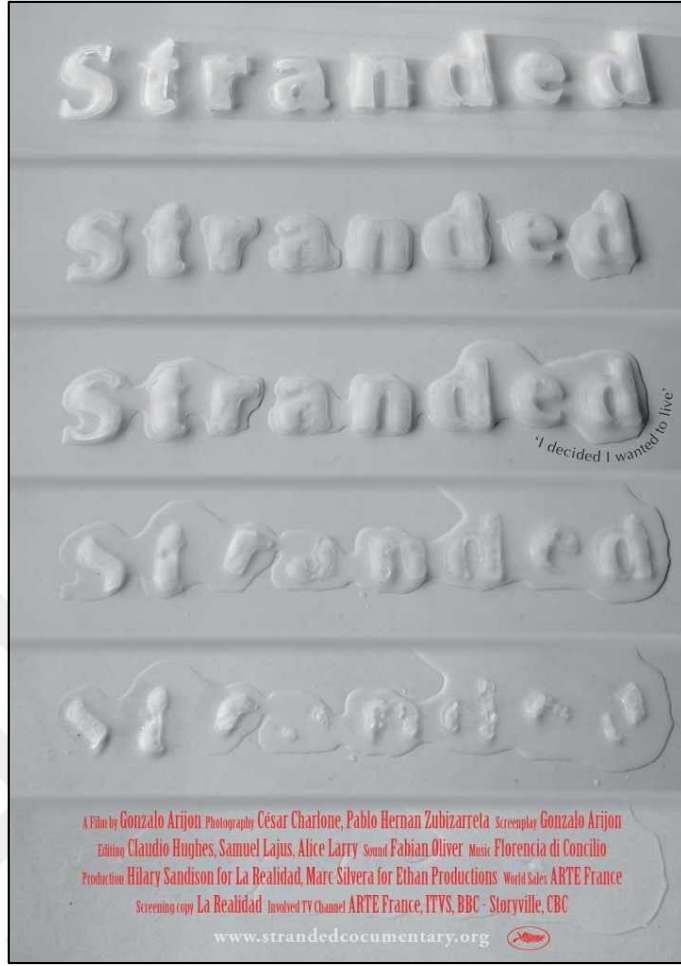
Görsel 2.81'de Plasticbionic'e ait olan tasarım, Fragil Musique (plak şirketi) için tasarlanmıştır. "Fragil 3 Years" (Fragil 3 yaşında) poster tasarımında 3 fitilli 3 şekilde

mumun süreç içinde erimesi kayıt altına alınarak oluşturulmuştur (Viction: workshop, 2012: 132). 20 fotoğraf arasından mumun 10. görsel dönüşümü seçilerek afişte kullanılmıştır. Doğum günü partilerinde pasta üzerinde kullanılan mum, tasarımda ana elemandır ve tasarıma süreç katmanı eklenerek mumun eriyişi stop-motion olarak kayıt altına alınmıştır (http-97).

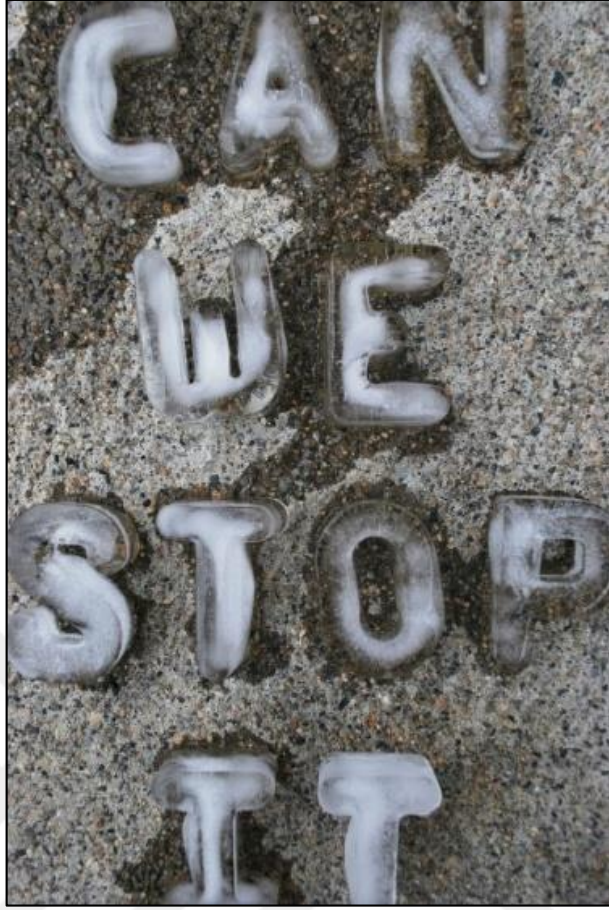
Görsel 2.81. Plasticbionic, “Fragil 3 Years”, 2010 (http-98)

Görsel 2.82’de “Stranded” (Mahsur) belgeseli, bir uçak kazasını konu almaktadır. Bu belgeselde And Dağları’na düşen uçakta hayatta kalanlar yiyecek kıtlığı yaşamıştır. Bir süre sonra hayatta kalanlar korkunç bir karar vermek zorunda kalmıştır. Ahlaki bazı değerler arasında kalsalar da yaşamak için kaza sonucu ölenleri yemek durumunda kalmışlardır. 72 günün sonunda hayatta kalan iki kişiye yardım ulaşmıştır. Janssen, buzdan oluşturduğu harflerin süreç içerisinde erimelerini uçak kazası sonucunda hayatta kalanlarla özdeşleştirmiştir ve hayatta kalma mücadelelerini, çaresizliklerine benzetmiştir (http-99). Buzdan harflerin 5 aşamalı eriyişleri adada verilen yaşam savaşını sembolize etmektedir.

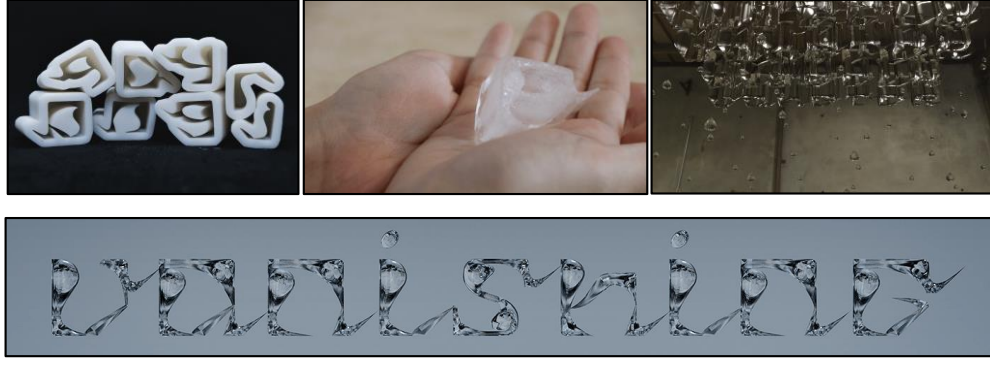
Görsel 2.82. Ruiter Janssen, *Stranded* belgesel afişi, Hollanda. ([http-100](http://100))

Philippe Dwyer, “Can We Stop It?” (Durdurabilir Miyiz?) sorusunu buzdan oluşturduğu harflerle oluşturarak küresel ısınma sonucu eriyen buzullara dikkat çekmiştir (Görsel 2.83). Tasarımcı, hemen harekete geçilmesi gerektiğini yoksa geriye hiçbir şey kalmayacağı mesajını süreç içinde eriyip yok olan buzdan harfleriyle izleyicisine vermektedir. İnsanoğlunun dünyaya verdiği zararın farkına varmalarını sağlayarak konuya dikkat çekmeyi amaçlamıştır.

Görsel 2.83. *Philippe Dwyer, "Global Warming" Afişi, ABD 2012 (http-101)*

Tasarımcı Zhang, "Death Practise" (Ölüm Pratiği) adını verdiği çalışmasında Görsel 2.84'te ölüm kavramına herkesin dokunmasını ve ona yönelik bir anlayış geliştirmesini istemiştir. Tasarımcı bu tasarımıyla, ölüm gerçeğinin tabu olmasından çıkıp ölüm hakkında düşünülebilmesini umduğunu belirtmiştir (http-102). Silikon kalıplarla harfleri andıran soyut buz kütleleri elde ederek insanlara ölümü sorgulatmayı amaçlamıştır. Tasarımlarına bir de "ritüeller" ekleyerek ölümün bir çeşit pratiğini kurgulamıştır. Bunlardan ilki, buzlardan birini eline alarak erimesini video kaydına almasıdır. İkincisi ise, bir düzenek aracılığıyla buzları bir yere sabitleyip altına yatması sonucunda süreç içerisinde eriyen buzların damlalarıyla ölümü sorgulattığı ritüellerini oluşturmuştur.

Görsel 2.84. Polly Zhang, “Death Practise”, 2021 (<http-103>)

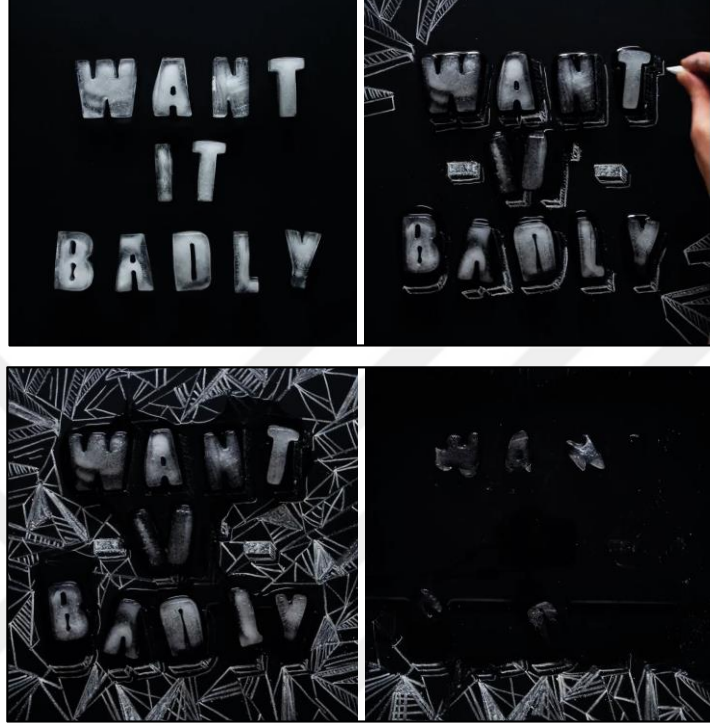
Becca Clason, çalışmalarında çoğunlukla yiyeceklerle yazılar oluşturmakta ve stop-motion videolar üretmektedir. Çeşitli markalarla iş birlikleri yaparak ürüne uygun eğlenceli reklamlar tasarlamaktadır. Görsel 2.85’te sosyal medyadaki takipçilerine “Drunk On Lettering” (Sarhoş Harfler) çalışması aracılığıyla Bigcartel isimli internet sitesinde röportajının yayınlanacağını duyurmuştur. Ahududulu bir kokteylin içine buzdan oluşturduğu harflerin süreç içinde erimesini kaydederek onu takip eden kişileri siteye yönlendirmiştir. Bu çalışması röportajın okunması için sempatik ve eğlenceli bir davet niteliği taşımaktadır. Clason, yiyeceklerin renkli dünyasında projeler yaratmaya devam ederek eğlenceli, sempatik ve hareketli çalışmalarla izleyicisinin dikkatini çeken reklam tasarımları yapmaya devam etmektedir.

Görsel 2.85. Becca Clason, “Drunk On Lettering”, 2017 (<http-104>)

Becca Clason, *Bigcartel* isimli internet sitesindeki röportajında kariyer sürecini anlatırken, bir yandan da meslektaşlarına tavsiyelerde bulunmuştur. Görsel 2.86’da söylemlerini destekleyen stop-motionlarla yayınlanan röportajında “Want It Badly” (Çok İstiyorum) videosunda, kişinin sevdiği işi yapabilmesi için gerçekten çok istemesinin gerekli olduğunu söylemektedir (<http-105>). Söylemini siyah bir zemin üzerine

yerleştirdiği buzlarla oluşturmuştur. Süreç içinde eriyen buzlar harflerin çevresine tebeşirle çizilen konturların gözden kaybolmasına neden olmuştur ve en sonunda her şey harf erimiştir.

Görsel 2.86. *Becca Clason, "Want It Badly", 2017 (http-106)*

Buzun malzeme olarak kullanıldığı Görsel 2.82 ve Görsel 2.86 arasında verilen örneklere tasarımcılar erimeye farklı anlamlar yüklemişlerdir. Malzeme aynı olsa da farklı yöntem ve söylemler üzerinden çeşitlendirilmiştir. Buzun erimesi adada mahsur kalan insanların yaşam mücadelesini, küresel ısınmayı ve hatta ölümün kendisini sembolize etmiştir. Söylem değiştikçe buzun erimesinin temsil ettiği şey de değişmiştir. Bir asfalt üzerinde eriyen buzlarla kokteyl bardağında eriyen buzlar farklı amaçlar doğrultusunda tasarlanmıştır ve mekân da ona göre seçilmiştir.

Görsel 2.87'de The 3D Type Book'tan süreç içerisinde yok olan formlara örnek olarak harf şekli verilen su dolu balonların patlatılması gösterilebilir. Kretuar bıçağının değdirilmesiyle patlayan balon fotoğraflarla kayıt altına alınmıştır. Bu sayede havada asılı kalmış gibi görünen su kütlelerinin en belirgin saliselik hâlleri seçilmiştir. Kimi harflerde balonun kendisinden bir parça kalmışken kimi harflerde tamamen suyu kalmıştır. En çarpıcı patlama görüntüleri adeta zaman durdurulmuş gibi kayıt altına alınsa da hemen sonrasında yer çekimine yenik düşerek harfler yok olmuştur.

Görsel 2.87. *The 3D Type Book*, harf şekli verilen su dolu balonların patlatılması (<http-107>)

Yazı, 6 bin yıllık serüveninin başında asıl amacı kayıt altına almakken günümüz tasarımcıları yazının bu amacından vazgeçmişlerdir. Tasarımcılar vermek istedikleri mesajı sürecin etkileriyle birlikte anlam ve etkisini en üst seviyeye çıkarmak istemişlerdir.

2.5. Organik ve İnorganik Malzemelerle Biçimlendirilmiş Yazıların Görsel Dönüşümü ve Mesaja Katkısı

“Yaratıcılık bir değirmense gördüğünüz her şey bir tahıl olabilir.”

-Paul Rand

Bazı sanatçı ve tasarımcılar, çevrelerinde gördükleri her malzemeyi potansiyel harf olarak görmekte ve yaratıcılıkları ile deneyler gerçekleştirmektedirler. Organik ve inorganik malzemelerle biçimlendirilmiş yazıların görsel dönüşümü ve mesaja katkısının araştırılmasında geniş bir yelpazede çeşitli yöntemlerle biçimlendirilmiş yazılardan örnekler toplanmıştır. Bu örneklerde bazı tasarımlar kamu spotu ve sosyal sorumluluk oluşturmada mesaj kaygılı söylemler barındırmaktadırlar. Bu tasarımlarda, yazıdaki yöntemle verilmek istenilen mesaj arasında eş anlamlılık, zıtlık veya mecaz anlamlar bulunmaktadır. Yazının yeni arayışlarında, sürecin bir katman olarak eklenmesiyle birlikte mesajı kuvvetlendirmek, izleyicide ilgi ve merak uyandırmak amaçlanmaktadır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, tarama modeline uygun olarak hazırlanmıştır. Toplanan örnekler nitel araştırma yöntemine göre incelenmiştir. İlk olarak yazının ve deneyselliğin kısa tarihi anlatıldıktan sonra geçmişten günümüze bu alanda yapılan tasarımların araştırılıp malzemeye oluşturulan yazılara sürecin etki ettiği örnekler üzerinde durulmuştur.

Araştırmacı, araştırma sürecinde elde ettiği örnekler ışığında uygulama projesini, organik ve inorganik malzemelerle oluşturduğu yazıların deney sürecindeki görsel dönüşümlerini gözlem tekniğiyle kayıt altına almış olup, kendi deneyimlerine de yer vermiştir. Bu konuda sürecin mesaja katkısını araştırmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, organik ve inorganik malzemelerle oluşturulmuş yazıların deney sürecinde uğradıkları görsel dönüşümler olmuştur. Bu konuda üretim gerçekleştiren sanatçı ve tasarımcıların çalışmalarından olabildiğince farklı örnekler incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın örnekleme ise, süreç ile birlikte gelişen, süreç ile birlikte biçim değiştiren ve süreç ile birlikte yok olan malzemelerle oluşturulan yazılarla farkındalık oluşturulacak sosyal sorumluluk projesi niteliğinde afiş tasarımlarının gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Sürecin etki ettiği yazıların mesaja katkısı araştırılmıştır.

3.3. Veri Toplama Tekniği ve Yöntemleri

Araştırma kapsamında literatür taranarak araştırmacı tarafından örnekler derlenmiştir. Bu örnekler, kütüphanedeki kaynaklardan ve internet ortamı üzerinden toplanmıştır. Daha sonra uygulama projesinde seçilen malzemelerin harf formunda biçimlendirilmesinde farklı yöntemler denenmiş olup (elle şekillendirme, kalıpla şekillendirme gibi) en uygun yöntem karar verilmiştir. Harflerin görsel dönüşümleri gözlem tekniğiyle kayıt altına alınarak fotoğraflanmıştır. Seçilen malzemeler; paslanma, filizlenme, erime gibi yöntemlerle süreç içindeki değişimleri gözlemlenmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Süreç İçinde Gelişen Formların Deney Süreci ve Mesaj Kaygılı Tasarımlar

Bu başlık altında araştırmacı, seçtiği malzemeleri tanımak için ön denemeler gerçekleştirmiştir. Bu denemelerinden elde ettiği sonuçları kayıt altına alarak gözlemlerini anlatmaktadır.

4.1.1. Filizlenme süreci

Filizlendirme; baklagiller, tahıl, tohum, çekirdek ve badem gibi sert kabuklu yemişlerin çimlenmeye başlaması sürecidir. Yenilebilir bütün tahıllar, tohumlar, baklagiller, sert kabuklu yemişler ve ay çekirdeği gibi bazı çekirdekler filizlendirilebilir (http-108). Tohumlar belirli aralıklarla sulandığında güneş ışığıyla birlikte filizlenmektedir. Filizlenen tohumda fiziksel değişim meydana gelmektedir.

Doğanın kendi içinde yaşadığı bir süreç vardır. Sonbaharda dökülen yapraklar ilkbaharda havanın ısınmasıyla birlikte yeniden filizlenirler. Görsel 4.1’de çileğin ve ahududunun tomurcuk hâlimden olgunlaşmış bir meyve olana kadar geçirdikleri görsel dönüşüm görülmektedir. Önce çiçek oluşur sonrasında meyvenin kendisi büyümeye başlar.

Görsel 4.1. Doğada süreç, çilek ve ahududunun gelişim evreleri (http-109)

Görsel 4.2.’de araştırmacı, her evde bulunabilen baklagillerden nohut, mercimek, fasulye ve barbunya ile ilkokul yıllarında gerçekleştirilen “pamukta filizlendirme” ödevi mantığında bir deney başlatmıştır. Fakat bu sefer pamuğun üzerine rastgele tohumlar serpiştirilmemiştir. Elle harf formu verilmiştir. 2 hafta boyunca güneş ışığı alan bir yerde nemli kalacak şekilde tohumlar gözlemlenmiştir.

Görsel 4.2. İlayda Çelik, "ATA", 2021

Sulanan tohumlar birkaç gün sonra filizlenmeye başlamıştır. Filizlerin rahatça boylanabilmesi için, üzerindeki pamuk alınmıştır. Nohut diğer baklagillere göre en olumlu sonucu vermiştir. Bu süreçte köklenerek yapraklanmıştır. 2 hafta sonunda en uzun filiz 26 cm'e ulaşmıştır.

Yaşayan harflerle oluşturulan “ATA”, 29 Ekim için hazırlanmış olup Mustafa Kemal Atatürk’ün 1923’te ilan ettiği cumhuriyeti temsil etmektedir. O günden bu güne ettiği bu cumhuriyet tohumları köklenip yeşermeye devam etmektedir. Süreç içerisinde filizlenen tohumların, cumhuriyetin 98 yılını sembolize etmesi amaçlanmıştır.

Süreç içinde gelişim gösteren formlar başlığı altında bulunan filizlenme örneklerindeki gibi kinoa, keten ve chia tohumlarının kullanılmasının uygulama projesinde daha doğru sonuç vereceğine karar verilmiştir. Çünkü nohut örneğinde her bir tohum filizlense de eşit ölçüde boylanamamıştır. Kinoa, keten ve chia gibi tohumlarda mikro filizleriyle sık ve eşit boylanma sağlanabilmektedir.

Deney sürecinde önemli olan istenilen görsel etkiyi verebilecek doğru malzemeyi tespit etmektir. Bu da ancak deneme yanılma yöntemi ve kapsamlı bir araştırma sayesinde bulunabilmiştir. Tasarımcının pes etmeden denemelerine devam etmesi gerekmektedir.

4.2. Süreç ile Birlikte Biçim Değiştiren Formların Deney Süreci ve Mesaj Kaygılı Tasarımlar

Bu başlık altında araştırmacı; paslanma, mayalanma-kabarma, solma gibi görsel dönüşüme neden olan olaylara başvurmuştur. Mayalanma dakikalar içinde oluşurken solma günler içinde, paslanma ise aylar boyunca gözlemlenerek deney süreci devam ettirilmiştir.

4.2.1. Paslanma süreci

Pas, hareketsiz olarak kalan metallerin su ve oksijen ile tepkimeye girmeleri sonucu oluşan kahverengi, kıvılcımsı, yeşilimsi veya sarımsı renklerdeki tabakaya denilmektedir. Paslanma- Demir Oksit (Fe_2O_3), bir diğer adıyla oksidasyon ise oksijenle olan tepkime sonucu metalin yavaş bir şekilde yanmasıdır ([http-110](http://110)). Pas, metalin rutubetli, nemli ya da asitli ortamlarda bulunmasından dolayı oluşan kimyasal bir süreçtir. En çok paslanma metal gruplarında ve demir madeninde görülmektedir. Bir demirin paslanması için uzun bir zaman dilimi gerekmektedir. Paslanmayı engellemek için paslanmaz çelik gibi alaşımlar, galvanizleme gibi kaplama yöntemleri kullanılmaktadır. Uygulama projesi kapsamında özellikle metal ve demir telden oluşturulan harflerin paslandırılması ve süreç içindeki görsel dönüşümlerinin gözlemlenmesi amaçlanmıştır.

Bu tez konusuyla ilgili literatür araştırması yapılırken deney süreci de başlatılmıştır. Deney süreci sonunda harflerin renklerinde ve biçimlerinde değişim olması beklenmiştir.

Uzun vadede beklenen görsel değişime en yakın görsellikleri yakalamak adına demir ve metal harfler toprağa gömülmüştür. Toprağın, tohumları filizlendirdiği gibi bir de çürütme, dönüştürme özelliği bulunmaktadır. Harflerin toprağa gömülmesi ile başlayan deney sürecinde, ellişer günde bir çıkartılarak fotoğraflanması yapılmıştır. 350 gün boyunca harflerin ilk hâlleri de dâhil olmak üzere başlangıç hâlleri ile birlikte 8 periyodik gözlem yapılmıştır (1., 50., 100., 150., 200., 250., 300., 350.gün).

- Demir bağlama tellerinden oluşturulan harfler 18.11.2020- 09.11.2021 tarihleri arasında;
- Saç metal harfler ise 24.11.2021- 17.02.2022 tarihleri arasındadır.

Yapılan deneyler 1 yıl devam etmiştir. Bazı gözlem günleri çeşitli sebeplerden dolayı topraktan çıkartılıp harflerin fotoğraflanması ± 3 gün fark oluşmuş olsa da deney takvimine sadık kalınarak sürdürülmüştür.

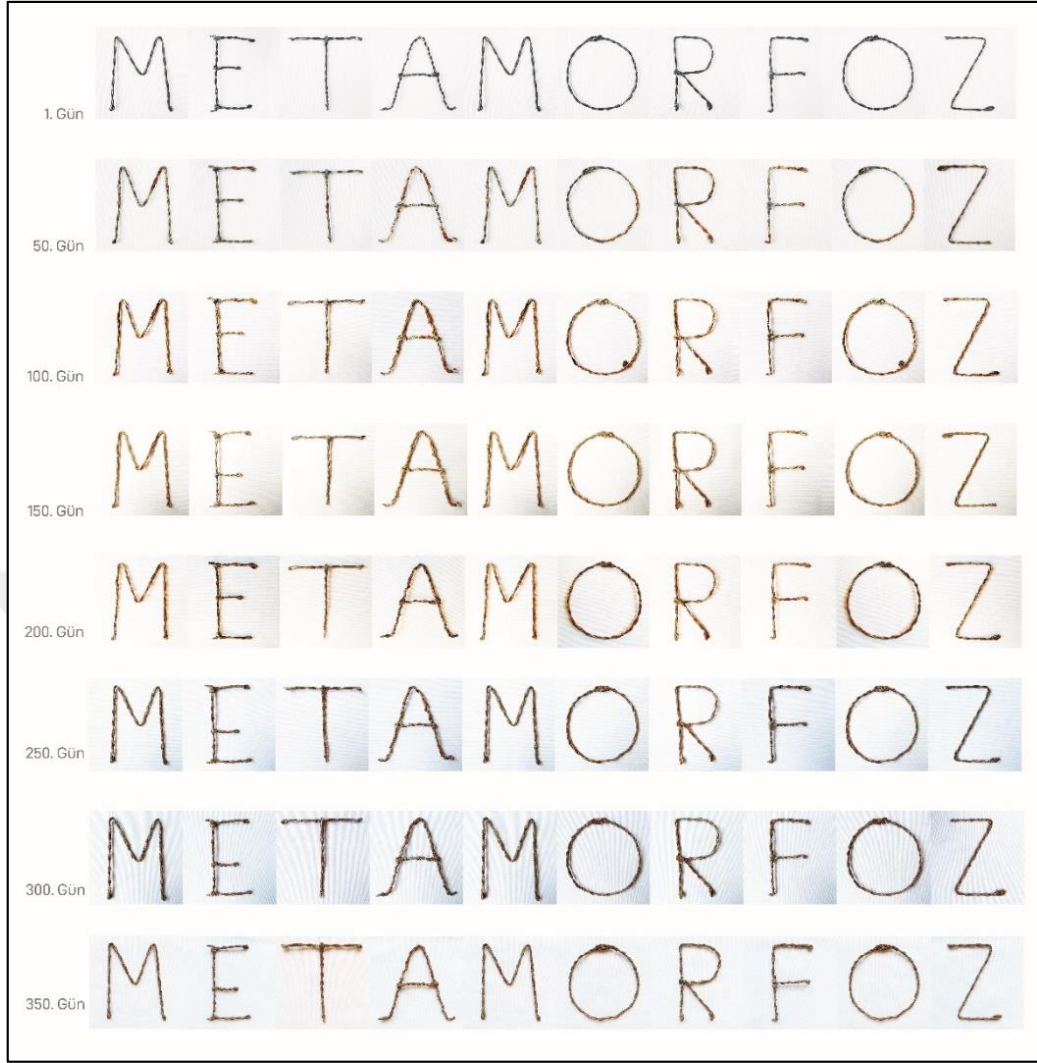
Görsel 4.3'te demir bağlama tellerinden oluşturulan harflerin 1 yıllık deney sürecindeki aşamalarına yer verilmiştir. Paslanma ile ilgili bir deney süreci başlatıldığında ilk olarak demir teller kerpeten yardımıyla harf formları meydana getirilmiştir. 3 ayrı alfabe seti, elle verilebilecek maksimum biçimlendirmeyle hazırlanan tel harfler çiçek saksılarına gömülmüştür ve evin balkonunda gözlem süreci başlatılmıştır. Uygulama projesinde yazılacak sözcükte birden fazla aynı harfin bulunma olasılığından dolayı 3 alfabe seti paslandırılmıştır. Kapalı balkonda duran saksılarda demir tellerin görsel dönüşümleri 1 yıl boyunca takip edilmiştir. Çiçek sular gibi belirli aralıklarla saksılar sulanmıştır. 50. gün sonunda fotoğraflandığında paslanmayı destekleyecek bir yöntem olarak harflerin limon suyu ve sirkeye (asit) batırılıp gömülme işlemi uygulanmıştır. Asitle birlikte paslanma hızlandırılmıştır. 100. günde taze sıkılmış limon suyuna batırılan harflerin görselliğinde değişim daha fazla görüldüğünden sonraki işlemlerde limon suyu kullanmıştır. Deney sürecinde malzeme, adeta bir öğretmen gibi deneme yanılma yöntemiyle ve malzemeye etki etme derecesine bağlı olarak yol göstermiştir. Harfler gömüldükten 25 gün sonra birer çay bardağı limon suyu dökülerek süreç içinde toprağa asit takviyesi yapılmıştır. Buna rağmen toprağın içinde kalan gözle görülemeyen tohumların yeşerdiği de gözlenmiştir.

Görsel 4.3. İlayda Çelik, *Paslanma süreci (1)*, 2022

Harfler, fotoğraf çekimi için, 50’şer günde bir saksılardan çıkartılarak topraktan arındırılmıştır. Önceleri lateks beyaz eldivenler kullanırken deneye ve malzemeye uygunluk açısından bahçıvan eldivenleri edinilmiş ve sonrasında onlar kullanılarak devam edilmiştir. Paslanan bir demirin vücuda kazara batması tetanos riski taşıdığından deney sürecinde tasarımcının önce kendini koruması gerekmektedir. Sonrasında, verileri güvenli bir şekilde toplamalıdır. Toprakten çıkarılan harfler bol suyla arındırıldıktan sonra düz bir zemine kurumaya bırakılmıştır. Düz beyaz bir kumaş üzerine yerleştirilen harfler, gün ışığının en uygun olduğu saatlerde fotoğraflanmıştır. Fotoğraflandıktan sonra harfler, tekrar limon suyuna batırılıp toprağa gömülmüştür.

Görsel 4.4’te demir bağlama tellerinin bir yıllık görsel dönüşümleri ile yazılan “Metamorfoz” sözcüğü, harflerin kenarlarındaki çapaklanmaları görülebilir kılmaktadır. Ayrıca bir yıl boyunca her 50 günde bir çekilen fotoğraflarda mevsimlerin değişmesi ve havanın açık/kapalı olmasına bağlı olarak fotoğraflar farklı tonlar barındırmaktadır.

Görsel 4.4. İlayda Çelik, "METAMORFOZ", 2022

İkinci paslanma deneyi olarak; saç bir metal plaka bulunup CNC tezgâhında kestirilerek metal harfler elde edilmiştir. Balkondaki saksılardan farklı olarak Eskişehir-Akpınar mevkiinde bulunan bahçeye 30-50 cm derinlikte bir alana gömülmüştür. Bu sayede saç metal harfler gece-gündüz sıcaklık farkları ve değişen iklim koşullarından yağmur, kar gibi dış etkenlere maruz bırakılmıştır. Dış etkenlere açık doğal ortamda kalan harflerin balkon saksılarındaki harflere nazaran ne gibi farklılıklar göstereceği merak edilip 50 gün farkla 2. deney süreci de başlatılmıştır. Görsel 4.5'te 1 yıllık deney sürecindeki aşamalarının fotoğraflarına yer verilmiştir.

Görsel 4.5. İlayda Çelik, Paslanma süreci (2), 2022

Görsel 4.6’da saç plakasının 1 yıllık süreçteki paslanması görülmektedir.

Görsel 4.6. İlayda Çelik, Paslanma süreci (3), 2022

Saç metal harflerin her birinin boyu yaklaşık 3.5 cm uzunluğunda olup 0.5 cm kalınlığındadır. Bahçede paslanmasına elverişli olması için sulamanın sık yapıldığı nemli bir bölgeye gömülmüştür. Balkonda saksıda bulunan harfler gibi saç metal harfler de gömülmeden önce daha çok paslanması için limon suyuna batırılarak gömülmüştür. Bahçede çıkartılıp suyla toprağı arındırıldıktan sonra diğer harfler gibi fotoğraflanarak süreç içerisindeki görsel dönüşümleri kayıt altına alınmıştır. Bu deney sürecinde harflerin paslanması, yüzey alanının genişliğinden dolayı üzerinde oluşan lekelenmeler daha yoğun olarak gözlemlenmiştir. Helvetica fontunun seçilmesinin nedeni, tırnaksız bir font olmasıdır ve araştırılan örneklerde çoğunlukla tırnaksız font kullanıldığı görülmüştür. Türkçe karakterlerin de olduğu bu harf setinde harflerin noktalarının çıkartılırken rahat bulunması için küçük bir saksıya gömülmüştür. Buna rağmen yedek parçaları çok küçük olduğundan (virgül, nokta, ünlü harflerin noktaları gibi) ve çakıl taşlarına benzediğinden deney sürecinin sonunda bazıları toprağı karışarak kaybolmuştur. Kimi zaman ise, toprakta bazı harfler bulunamadığında toprak elek yardımıyla elenip eksik harf bulunmuştur.

Saksıdaki harflerin konumu belliyken bahçedeki harfleri bulmak alan geniş ve derin olduğundan kimi zaman daha zahmetli olmuştur. Bazen kayıp harfi bulmak onlarca dakika almıştır.

Demir ve metal harfler 1 yıllık süreç içerisinde dış etkenlere maruz kalarak renkleri değişmiştir ve bunun sonucunda harflerin her biri, kendine özgü görüntüler almıştır. Bu deney sürecini başlatan araştırmacı olsa da görsel dönüşümlerinin asıl mimarı sürecin kendisidir.

Görsel 4.7’de bu harflerin 1 yıllık görsel dönüşümünün görülebildiği “Başkalaşım” sözcüğünün dönüşümü görülebilmektedir.

Görsel 4.7. İlayda Çelik, "BAŞKALAŞIM", 2022

Bu paslanma deneyinde harflerin oluşturulmasında, gömülüp çıkartılmasında ve hatta fotoğraflanmasında araştırmacı, ailesinden de destek almıştır.

4.2.2. Mayalanma / kabarma süreci

TDK'da mayalanma; sıvı veya hamur durumunda bulunan organik maddelerin kendiliğinden kabarıp köpürerek gaz çıkarması olarak tanımlanmaktadır. Fermantasyon ya da diğer adıyla mayalanma, bir maddenin bakteriler, mantarlar ve diğer mikroorganizmalar aracılığıyla genellikle ısı vererek ve köpürerek oluşan kimyasal bir olaya verilen adıdır (<http-111>). Mayalanma sürecini hızlandıran faktörler mayanın

canlılığı için uygun sıcaklık ve mayalanan besinin oksijenle bağının kesilmesiyle oluşmaktadır.

Hamura harf formu verebilmek adına pastacılık malzemeleri olarak kullanılan plastik ve çelik 2 set temin edilmiştir (Görsel 4.8). Hamurdan oluşturulacak harfler için farklı tarifler denenmiştir. Çeşitli poğaç ve kurabiye tarifleriyle harf denemeleri yapılmıştır.

Görsel 4.8. Plastik ve çelik hamur kalıpları

Mutfağı yaratım alanı olarak gören tasarımcı, yeni bir deneyim sürecine başlamıştır. Hamura şekil vermede harf kalıplarının kolaylık sağlayacağı düşünülürken ölçülerin küçük oluşu ve kalıpların hamura yapışmasından dolayı birtakım zorluklar yaşanmıştır. Araştırmacı, şekil vermek istediği malzemeyi tanıyarak sınırlılıklarını tespit etmiş hamurların kalıba yapışmaması ve kolaylıkla çıkması için harf kalıplarının sıvı yağa batırılarak sorun giderilmeye çalışılmıştır.

Görsel 4.9’da iki ayrı harf setiyle ve elle serbest şekillendirmeyeyle “MAYA” yazılmıştır. Üzerine yumurta sürülen hamurun pişmesiyle daha turuncu koyu bir renk alırken, diğerleri beyaz bir görünümde kalmıştır.

Görsel 4.9. İlayda Çelik, "MAYA", 2021

Görsel 4.10'da pişmeden önce ve sonraki hâlleri görülebilmektedir. Harfler arasında et kalınlığı az olanların fırında daha koyu bir renk alarak erken piştikleri tespit edilmiştir.

Görsel 4.10. İlayda Çelik, "MAYA Alfabesi", 2021

Harf kalıpları küçük (3-5 cm) olduğundan mayalanıp kabarmalarındaki görsel dönüşüm az olmuştur. Yüzey alanı daha büyük harflerin elle şekillendirmesiyle mayalanma etkilerinin daha net görüldüğü tespit edilmiştir.

4.2.3. Solma süreci

Görsel 4.11'de tasarımcı Marian Bantjes: "I Want It All (Hepsini İstiyorum)" isimli çalışmasında, şakayık çiçeği yaprakları kullanarak bir tipografik biçim yaratmış ve

çalışması için şu açıklamayı yapmıştır: “Güneşli bir öğleden sonra şakayıklarımın solduğunu fark ettim ve onları bir hevesle ölümsüzleştirmek istedim.” (Okur, 2009: 29).

Görsel 4.11. Marian Bantjes: “I Want It All”, 2006 ([http-112](http://112))

Marian Bantjes ile benzer duyguları paylaşan araştırmacı süreç içerisinde biçim değiştiren bir yazı oluşturmuştur. Bahçelerde bulunan hoş kokuya sahip mor, beyaz, pembe renkleri olan Leylaklarla tipografik biçim yaratmaya çalışmıştır (Görsel 4.12).

Görsel 4.12. İlayda Çelik, “NICE” (Güzel-hoş), 2021

Güzel kokusundan dolayı çiçeğin minik yapraklarıyla “NICE” yazıp 12 saat arayla solma sürecini fotoğraflamıştır. İlk hâli ve 3 gün sonraki solmuş hâli karşılaştırıldığında

çiçekler kurumunun sonucu büzüşerek küçülmüş ve daha seyrek bir görünüme dönüşmüştür. Kokusu da etkisini yitirmiştir.

4.3. Süreç ile Birlikte Yok Olan Formların Deney Süreci ve Mesaj Kaygılı Tasarımlar

Bu başlık altında süreç ile birlikte yok olan harflere erime ve silinmeye maruz kalan harflerin okunurluklarını kaybettikleri örneklere yer verilmiştir.

4.3.1. Erime süreci

Doğada temel olarak madde katı, sıvı ve gaz olmak üzere 3 halde bulunmaktadır. Suyun donmasıyla oluşan buz, dışarıdan gelen ısıyla birlikte eriyerek tekrar suya dönüşür.

Buzun erimesinin nasıl olduğunu hepimiz zihnimize canlandırabiliriz. Fakat mesaj kaygılı bir tasarım yaparken malzemeye şekil ve yön verebilmek için bir hâkimiyet kurmak gerekmektedir. Bunun için de ilk olarak harf şeklinde buzlar elde etmek için silikon kalıp temin edilmiştir (Görsel 4.13).

Görsel 4.13. Silikon harf kalıbı

Buzun eriyişinin belli olması adına ön araştırmalar sırasında su, mor ve turuncu gıda boyalarıyla renklendirilmiştir. İlk deneme olarak, zemin üzerine ayrı ayrı yerleştirilen harfler erimeye bırakılmıştır. 20 dakika sonraki görsel dönüşümleri sonucu harflerde birbirlerine kaynaşmalar gözlemlenmiştir (Görsel 4.14).

Görsel 4.14. Eriyen buzların süreci (1)

Harflerin ayrı ayrı yerleştirilmesinden sonra araştırmacı bu sefer de, birleşik hâlde erimelerinin nasıl olacağını gözlemlmek için farklı kurgular denenmiştir (Görsel 4.15).

Görsel 4.15. Eriyen buzların süreci (2)

Sonrasında ise araştırmacı, buz harflerinden “SU” yazarak 20 dakika içindeki eriyişini gözlemlemiştir (Görsel 4.16). Bu deneyler düz beyaz bir zeminde gerçekleştirilmiştir.

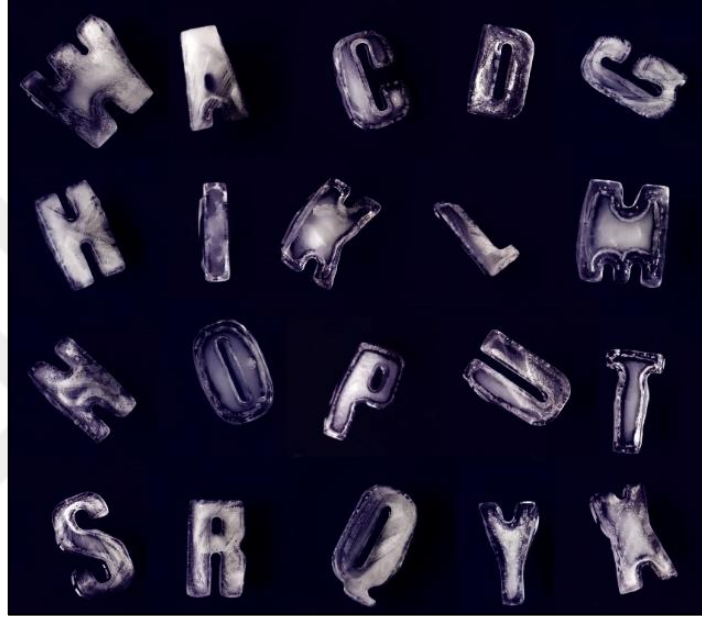
Görsel 4.16. İlayda elik, “SU”, 2021

6 aşamalı bu erime sürecinde aşama aşama yok oluşları fotoğraflanmıştır. Bu yöntemde kaba konulan suyun sıcak olması erime sürecini hızlandırmıştır (Görsel 4.17). Gıda boyasıyla renklendirilen su dolu bir kaptan, buzdan harflerin eriyişi kayıt altına alınmıştır.

Görsel 4.17. İlayda elik, Eriyen buz harfleri, 2021

Görsel 4.18’de “Elmas Alfabeti” aynı şekilde su dolu bir kapta harflerin erimesiyle oluşturulmuştur. Buzdan harfler sıcak suyun da etkisiyle suya değen alt yüzeylerinden erimeye başlamıştır. Soğuk ile sıcaklığın hızlı tepkimeye girmesi buzdan harflere şok etkisi yaratmıştır. Harfler üzerindeki bu etkileşim kristalleşme, çatlama ve yarı saydamlaşma gibi etkilere neden olmuştur. Tripod yardımıyla erimeleri Time lapse çekilen vidolardan elmasa en çok benzedikleri anın ekran görüntüsü alınarak dijital ortama aktarılmıştır.

Görsel 4.18. İlayda Çelik, “Elmas Alfabeti”, 2021

Handmadefont.com sitesinden temin edilen harf setlerine benzer bir etki yakalanmış olup Görsel 4.19’da sarı, mor, pembe renkler “Elmas Alfabeti” adı verilerek tamamlanmıştır.

Görsel 4.19. İlayda Çelik, “Elmas Alfabeti”, 2021

Dünyada iklim kriziyle birlikte küresel ısınmanın etkileri de fazlasıyla görülmektedir. Bu nedenle buzdan harflerle “Global Warming” yazarak kutuplarda her gün tonlarca buzulun kopmasına dikkat çekilmek istenmiştir (Görsel 4.20).

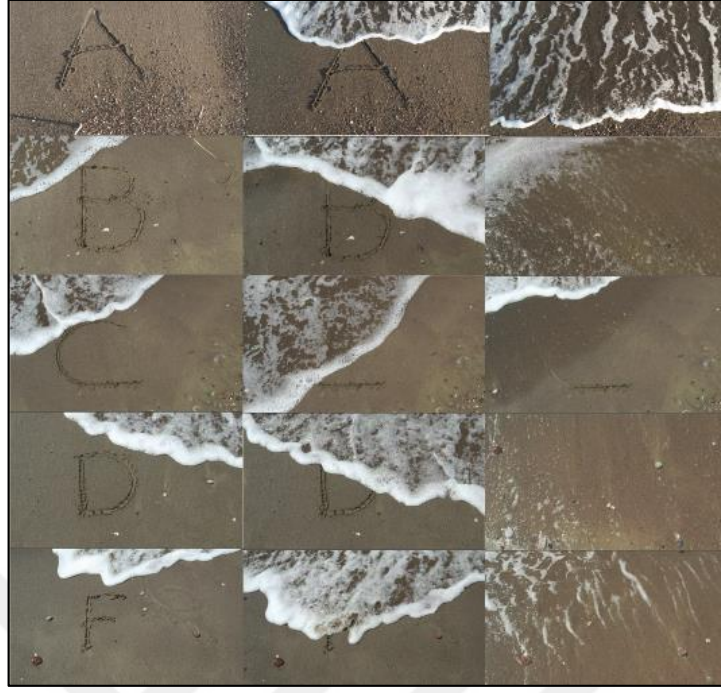
Görsel 4.20. İlayda Çelik, “Global Warming”, 2021

Tüm bu deneme yöntemlerinin sonunda, buzdan harflere nasıl şekil verileceği ve erimesinde hangi yöntemin uygulanmasıyla kontrolün sağlanacağı tespit edilmiştir.

4.3.2. Silinme süreci

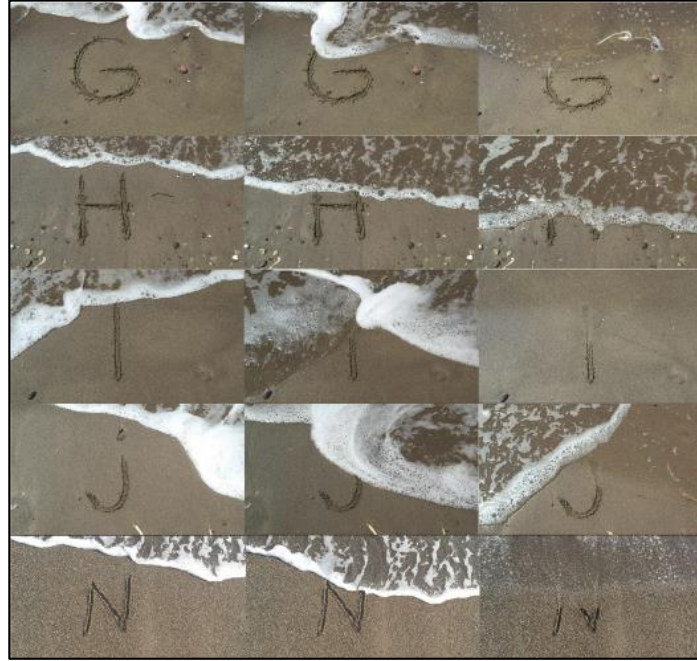
Araştırmacı kumsalda yazı yazan insanlardan ilhamla harflere dalganın etkileri video kaydına almıştır. Kumsala yazı yazan insanlar, aslında birkaç saniyelik bir iz bıraktıklarının farkındadırlar. Fakat dünyaya yine de, isim ve harfler yazarak iz bırakmak istemektedirler.

Görsel 4.21’de kuma yazılan harfi güçlü bir dalganın gelmesiyle tek seferde sildiği görülmektedir.

Görsel 4.21. İlayda Çelik, *Kumsal Harfleri (1)*, 2020

Görsel 4.22’de ise dalganın daha yavaş kıyıya vurmasından dolayı harfler tamamıyla silinememiştir. İkinci bir dalga ile harfler yok olmuştur.

Görsel 4.22. İlayda Çelik, *Kumsal Harfleri (2)*, 2020

Kumsala yazılan harflerin video kaydına alınması kolay bir işlem olmamıştır. Çünkü dalganın geliş hızıyla videonun başlatılıp harfin çizilmesi bir zamanlama (timing) gerektirmektedir. Bu zamanlama tutturulamadığında dalgalar adeta deneysel süreci sabote eden dış güce dönüşmektedir.

Sürecin kendisi asıl öğreticidir. Araştırmacı, koşullara göre eylemlerini planlamaya çalışmıştır. Koşullara hızlı adapte olup yeni yol ve yöntemler geliştirmek zaman ve enerji kaybının önüne geçmektedir.

Koşullar bize uymuyorsa başarmak için kendimizi koşullara uyumlamamız gerekmektedir.

5. UYGULAMALAR

Uygulama projesinde “Şehirlerde insanları bekleyen gelecekteki sıkıntılar” başlığı altında araştırmacı tarafından yeşil alan azlığı, çarpık kentleşme, eski yapıların depreme dayanıksız oluşu ve iklim krizine bağlı olarak artan sıcaklıklara dikkat çekip farkındalık oluşturma adına süreç içerisinde oluşan, değişim gösteren ve yok olan harflerle afiş tasarımları yapılmıştır. Bu afiş tasarımları daha sonrasında billboarda uygulanabilecek şekilde yatay formatta da çalışılmıştır. İnsanlarda farkındalık yaratmak adına şehir merkezlerinde kullanılabileceği varsayılmıştır.

5.1. TEMA için Afiş ve Billboard Tasarımları (Filizlenme)

"Yarın kıyametin kopacağını bilseniz dahi, elinizdeki fidanı dikişiz."

Hadis-i Şerif

Modern kentlerde yeşil alan azlığı günden güne daha da büyük bir problem oluşturmaktadır. Nüfus artışı, düzensiz göç, plansız ve denetimsiz büyümenin sonucunda kentlerde, günlük yaşamı birçok açıdan olumsuz etkilemektedir. Doğanın insanlar üzerinde olumlu katkıları bulunduğu bilinmektedir. Park ve bahçelerin miktarı şehirlerde orantılı bir şekilde dağıtılmadığında kişiler, mutsuz ve depresif olmaktadır.

Corona virüsün tüm dünyaya yayılmasıyla insanoğlu kapalı alanlara hapsolmuştur. Karantina günlerinin evde geçirilmesiyle insanlar doğanın ve yeşilin önemini daha iyi anlamıştır. Günümüz büyük şehirlerinin Google haritalar aracılığıyla kuş bakışı görünümüne bakıldığında, en yeşil alanın mezarlıklar olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır (Görsel 5.1). Bir örnek olarak Mersin’de yeşil alanların azlığı tepeden görüntülendiğinde fark edilmektedir.

Görsel 5.1. Kent merkezinde bulunan mezarlık, Mersin örneği (<http://113>)

Yaşamı fiziksel ve psikolojik olarak daha rahat kılmak ve ihtiyaçlara daha uygun ortam oluşturmak için şehirlerde kullanıcı ihtiyacına uygun büyüklüklerde yeşil alanlara yer verilmelidir. Kent planlamasının sadece fiziksel kurallarla değil, çok yönlü bir şekilde sosyal hayatı da destekleyecek biçimde tasarlanması gerekmektedir. Şehirleri yöneten kişilerin konuya yaklaşımları bu konuda büyük önem taşımaktadır; çünkü yeşil alanların korunması ve artırılması başta yöneticilerin elindedir. Şehirde yaşayan insanların da var olan park ve bahçelerin korunması ve kirletilmemesine özen göstermesi gerekmektedir.

Bu uygulama projesinde araştırmacı, kentlerdeki yeşil alan azlığına vurgu yaparak var olan alanların da korunması gerektiğine dikkat çekmek istemiştir. TEMA, Türkiye'nin ağaçlandırılmasında ve yeşil alanların korunmasında aktif rol oynayan bir sivil toplum kuruluşudur. Yapılan bağışlar sonucu TEMA, şehirlerde yetkililer tarafından belirlenen alanlara fidanlar dikilmesini sağlamaktadır. Belli bir zaman geçtikten sonra ise dikilen fidanlar şehre oksijen kaynağı olmaktadır. Görsel 5.2 ve Görsel 5.3'te "Yeşili Korum" isimli afişte "KORU" sözcüğü, chia tohumlarının filizlendirilmesiyle elde edilmiştir. Süreç içinde filizlenen tohumlar her gün fotoğraflanmış olup afişte de her bir harf farklı günlerden seçilerek yerleştirilmiştir. "K" harfi chia tohumlarının ilk görüntüsü iken "U" harfi ise 10 gün sonra yaprakların en belirginleştiği hâlidir. Afişte slogan olarak "Ağaçlandırma çalışmalarımıza sen de katkıda bulun yarınlığımız yeşersin" söylemine yer verilmiştir. İnsanların TEMA'ya SMS yoluyla bağış yapması ve daha yeşil şehirlerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

Görsel 5.4 ve 5.5'teki afiş tasarımlarında Atatürk'ün "Ağaç, çiçek ve yeşillik medeniyet demektir." sözüne yer verilmiş olup "Önce Fidan Sonra Orman" söylemiyle TEMA'ya bağışta bulunularak gelecek kuşaklara en güzel mirasın yeşillik olduğu vurgulanmıştır. Şehirlerin medeniyet seviyesi yeşile verilen değerle doğrudan anlaşılabilir. Şehirlerin medeniyet seviyesi yeşile verilen değerle doğrudan anlaşılabilir.

Görsel 5.2. İlayda Çelik, "Yeşili Korum" Afiş Tasarımı, 2022

Görsel 5.3. İlayda Çelik, "Yeşili Korum" Billboard Tasarımı, 2022

Görsel 5.4. İlayda Çelik “Önce Fidan Sonra Orman” Afiş Tasarımı, 2022

Görsel 5.5. İlayda Çelik “Önce Fidan Sonra Orman” Billboard Tasarımı, 2022

5.2. AFAD için Afiş ve Billboard Tasarımları (Paslanma)

“Felaket başa gelmeden evvel önleyici ve koruyucu tedbirleri düşünmek lazımdır, geldikten sonra dövünmenin yararı yoktur.”

-Mustafa Kemal Atatürk

Türkiye, Alp-Himalaya deprem kuşağı üzerinde yer almaktadır. Ülkemiz, yerkürenin en kırılğan bölgelerinden birinde yer aldığı için bilim insanları tarafından bir deprem ülkesi olarak sınıflandırılmaktadır. Jeolojik yapısından dolayı Türkiye’de çok sayıda aktif fay hattı bulunmaktadır. Bu nedenle herkesin deprem gerçekleşme olasılığını göz önünde bulundurup hazırlıklı olması gerekmektedir.

Deprem öncesinde, sırasında ve sonrasında bazı tedbirler alınabilir. Fakat en önemlisi deprem öncesinde binaların sağlam olup olmadığının tespit edilmesi ve buna yönelik önlemler alınmasıdır. Deprem sırasında binanın sağlam olup olmadığı büyük önem taşımaktadır. Yapı denetim kurumları tarafından binanın sağlam zeminde olup olmadığı, kolonların olması gerektiği kalınlığı ve kullanılan inşaat malzemesinin kalitesi gibi konular araştırılmaktadır.

Acil bir durum ve afet anında ilk müdahaleyi yapan ekipler AFAD görevlileridir. AFAD afetlere karşı dirençli bir toplum oluşturmayı amaçlayan bir kuruluştur ([http-114](http://114)). Stratejik planları arasında toplumsal farkındalığı artırarak afet ve acil duruma karşı kişilerin sürekli hazır olması bulunmaktadır.

Araştırmacı, “Deprem değil bina öldürür” sloganından yola çıkarak afiş tasarım yapmıştır. Görsel 5.6 ve Görsel 5.7’de bina sözcüğündeki metal harfler bir yıl boyunca toprağa gömülüp paslandırılmasıyla elde edilmiştir. Süreç içinde görsel bir dönüşüme uğrayan harflerin üzerinde paslanmadan kaynaklayan renk değişimleri, çeşitli dokular ve çapaklanmalar meydana gelmiştir. Harflerdeki yıpranmalar binaların yıllar içindeki deformasyonuna yansıtılmaktadır. Fotoğrafta her bir harf, deprem esnasında yıkılmış binaları sembolize edecek şekilde konumlandırılmıştır. Devrilen harfler ve “İ” harfinin noktasının düşmüş olması enkaza dönüşen binalara benzetilmiştir. Buna ek olarak afişin alt kısmında “bilinçlen, önlem al, riski fark et ve binanı tanı” gibi insanlarda farkındalık yaratma amacı taşıyan söylemler yer verilmiştir. Türkiye’nin hafızasında yer etmiş büyük depremlerin şehirleri, tarihleri ve deprem şiddetlerine yer verilmiştir. Araştırılan deprem görsellerinde kimi binalar zemin kolonlarının kırılmasıyla adeta bir tost gibi ezilirken kimi binaların ise tek bir taraftan yıkıldıkları görülmüştür. Afişin alt kısmında bulunan bu cümleler de deprem sırasında yıkılan bina enkazlarına benzetilecek şekilde

konumlandırılmıştır. Fotoğrafla birlikte afiş tasarımında kullanılan diğer tipografik öğeler ile güçlü bir görsel anlatım hedeflenmiştir. Bu sayede deprem öncesi kişilerin sağlam zeminde kaliteli malzemeyle yapılmış binalarda oturmaları veya eski binalarının kentsel dönüşüm ile yeni yapılara dönüştürmeleri hakkında farkındalık yaratmak amaçlanmıştır.

Görsel 5.8 ve Görsel 5.9’da saç metal harfler ve demir bağlama tellerinden oluşturulan harfler bir arada kullanılarak enkaz görüntüsü canlandırılmıştır. Karmaşık bir şekilde duran paslı harflerin arasına daha sonrasında afişin slogan cümlesi olan “Bina risk analizini yaptırın. Umutlarınız, hayatınız, emekleriniz enkaz altında kalmasın” sözcükleri de enkaz sonucu yıkılmış parçalanmış bir hâlde yerleştirilmiştir. Fotoğrafın duygusuna uygun olması için tipografik elemanlar da aynı şekilde konumlandırılarak afişte görsel bir bütünlük sağlanması amaçlanmıştır.

Görsel 5.10 ve Görsel 5.11’deki tasarımlarda bulunan harfler birbirine takılmış bir hâlde düşerken çekilmiştir. Her bir harf depremde yıkılan binaların altında kalan insanları sembolize etmektedir. Bu tasarımda, ailelerin ulaşamadığı kişilere AFAD görevlilerinin “Sesimi duyan var mı?” sorusuna cevap aradığı anı göstermektedir. Deprem sonrası ilk saatler çok kritik olduğundan AFAD görevlileri olabildiğince çok insana en kısa sürede ulaşmaya çalışmaktadır. Enkazda bilinci açık kişiler soruya cevap verebildikleri takdirde yerleri tespit edilebilmektedir. Daha derinlerde mahsur kalmış kişiler hassas ses dinleme cihazlarıyla yerleri tespit edilmektedir.

Afişte bulunan “Sağlam bina depremden korur” sloganıyla kişilere binalarının deprem performans analizini yaptırmalarını ve ihmal etmemeleri gerektiği söylenmektedir. Depreme ne kadar hazırlıklı olunursa o kadar az can ve mal kaybı yaşanmış olur. Araştırmacı da bu amaçla tasarımlarını gerçekleştirmiştir.

Görsel 5.6. İlayda Çelik, “Deprem Değil Bina Öldürür” Afiş Tasarımı, 2022

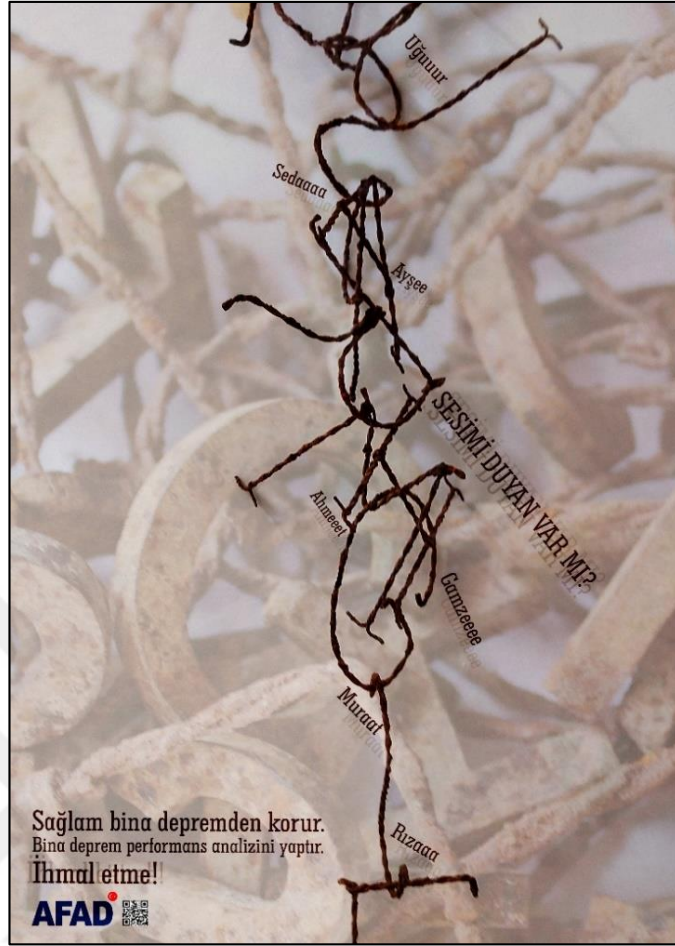
Görsel 5.7. İlayda Çelik, “Deprem Değil Bina Öldürür” Billboard Tasarımı, 2022

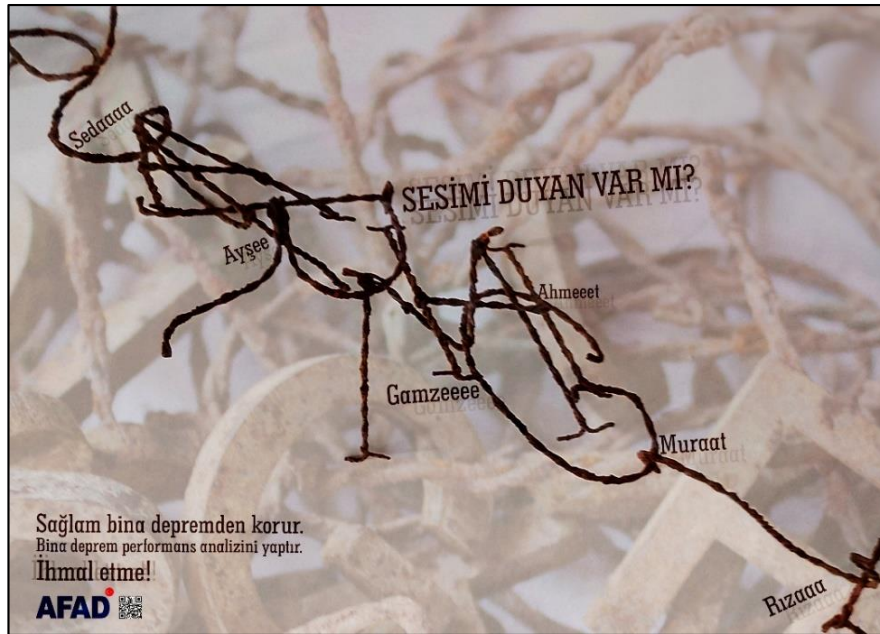
Görsel 5.8. İlayda Çelik, “Deprem Hayatınızı Şekillendirmesin” Afiş Tasarımı, 2022

Görsel 5.9. İlayda Çelik, “Deprem Hayatınızı Şekillendirmesin” Billboard Tasarımı, 2022

Görsel 5.10. İlayda Çelik, "Sesimi Duyan Var Mı?" Afiş Tasarımı, 2022

Görsel 5.11. İlayda Çelik, "Sesimi Duyan Var Mı?" Billboard Tasarımı, 2022

5.3. GREENPEACE için Afiş ve Billboard Tasarımları (Erime)

“Doğaya karşı işlenen bir suçun öcü, insan adaletinden daha zorlu olur.”

-Dostoyevski

Greenpeace, uluslararası çevreci bir sivil toplum kuruluşudur. Küresel ısınma, ormanların yok olması, aşırı avlanma, ticari balina avcılığı, genetik mühendisliği ve nükleer gibi dünya çapındaki sorunlara karşı farkındalık yaratma amacıyla çeşitli kampanyalar gerçekleştirmektedir ([http-115](http://115)). Greenpeace, gezegeni yaşanmaz hâle getiren çevre sorunlarına karşı bilimsel verilere dayanan afişleri birçok dile çevirerek yayınlamaktadır.

Günümüzde tüm canlıların yaşamını olumsuz etkileyen en önemli sorunlardan biri iklim krizidir. Bilim insanları endüstriyel devrim öncesine kıyasla günümüz sıcaklıklarını 1,5 ve 2 santigrat derece arttığını belirtmektedir. 2015’te Paris İklim Antlaşması’na imza atan ülkeler, sıcaklığın daha fazla artmaması için karbon emisyonu gibi konularda bazı taahhütlerde bulunmuştur. İklim krizine karşı kişilerin ve kuruluşların fosil yakıtların kademeli olarak azaltması gerekmektedir. İnsanların yenilenebilir enerji kaynaklarına teşvik edilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de son yıllarda mevsimlerin alışılmadık dışında geçtiği hissedilmektedir. Yaz aylarında Karadeniz bölgesinde aşırı yağış sonucu sel felaketleri meydana gelirken diğer yandan Akdeniz bölgesinde orman yangınları meydana gelmektedir. Kış aylarında ise yağışlar daha geç başlamaktadır. Bu durum barajlardaki kullanılabilir su miktarını doğrudan etkilemektedir. İklimdeki bu değişimler, insan nedenli olup daha kötü gitmemesi için topyekûn bir mücadele gerektiği bilinciyle tasarımlar gerçekleştirilmiştir.

Araştırmacı, iklim krizi ile ilgili olarak süreç içinde yok olan harflerden buz ile “ISINIYORUZ” yazmıştır. Görsel 5.12 ve Görsel 5.13’te süreç içinde buz harflerin erimesini gözlemlemiştir. Bir süre sonra eriyen buzların çevresinde su gölleşmeye başlamıştır ve bu görüntü ile harfler, Antarktika’da erimekte olan Kıyamet Buzulu olarak bilinen Thwaites Buzuluna benzetmiştir. Bu buzul, her geçen yıl hızla erimekte olup tamamen eridiğinde küresel deniz seviyesinin 65 santimetre yükseleceği bilim insanları tarafından öngörülmektedir. Bu durum kıyı kentlerin sular altında kalmasına neden olacaktır (örneğin Hollanda).

Afişte bulunan diğer tipografik öğelerin kullanılan fotoğrafla uyumlu olması için gölleşen suyla birlikte erime-akma eğilimi gösterecek şekilde formları bozulmuştur. Afiş

tasarımında kullanılan fotoğraf ve diğer tipografik unsurların uyum içinde olması amaçlanmıştır. Yazı, çeşitli yaklaşımlar kullanılarak güçlü bir iletişim oluşturmak için dönüştürülebilir (Samara, 2006; 98).

Görsel 5.14, Görsel 5.15, Görsel 5.16 ve Görsel 5.17’de “Küresel ısınma onların suçu değil” söylemiyle kutup ayılarının ve penguenlerin yaşamlarının güçleştiğine vurgu yapılmak istenmiştir. Yiyecek bulmakta zorluk çektikleri için nesilleri tükenmekte olduğu bilim insanları tarafından bilinmektedir (Örneğin İmparator penguenler). Buzdan “A” harfinin kopan ayağı küresel iklim krizi nedeniyle eriyen buzulları temsil etmektedir.

Görsel 5.18 ve Görsel 5.19’da “İklim krizi için harekete geç!” söylemi toprak bir zemin üzerine yerleştirilen buz harflerle oluşturulmuştur. Kenarlarında bulunan mikro filizler ise aşırı yağış nedeniyle zarar gören ekinleri sembolize etmektedir. İklim krizi nedeniyle dengesiz ve aşırı düşen yağışlar sel felaketlerine neden olmaktadır. Bu durum tarım arazilerini de olumsuz etkilemektedir. Verimin düşmesiyle birlikte emek, zaman ve paranın boşa gitmesine neden olmaktadır. Araştırmacı da bu konulara dikkat çekmek için tasarımlarını gerçekleştirmiştir.

Görsel 5.12. İlayda Çelik, “Isınıyoruz Farkında Mısın?” Afiş Tasarımı, 2022

Görsel 5.13. İlayda Çelik, "Isınıyoruz Farkında Mısınız?" Billboard Tasarımı, 2022

Görsel 5.14. İlayda Çelik, "Küresel Isınma Onların Suçu Değil (1)" Afiş Tasarımı, 2022

Görsel 5.15. İlayda Çelik, "Küresel Isınma Onların Suçu Değil (1)" Billboard Tasarımı, 2022

Görsel 5.16. İlayda Çelik, "Küresel Isınma Onların Suçu Değil (2)" Afiş Tasarımı, 2022

Görsel 5.17. İlayda Çelik, “Küresel Isınma Onların Suçu Değil (2)” Billboard Tasarımı, 2022

Görsel 5.18. İlayda Çelik, “İklim Krizi İçin Harekete Geç” Afiş Tasarımı, 2022

Görsel 5.19. İlayda Çelik, "İklim Krizi İçin Harekete Geç" Billboard Tasarımı, 2022

Jüri sergisi Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde gerçekleştirilmiştir (Görsel 5.20).

Görsel 5.20. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sergi Salonu, 2022

Afişlerle birlikte filizlenen harflere örnek olarak chia tohumundan oluşturulan “A” harfinin 3 gün arayla gerçekleşen görsel dönüşümü, paslanmış harfler ve buzdan harflere de yer verilmiştir (Görsel 5.21). Paslı harfler kaidelerin üzerine deprem enkazına benzetilerek yerleştirilmiştir.

Görsel 5.21. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sergi Salonu (Detay), 2022

İklim krizi konusunda malzeme olarak kullanılan buzdan harfler, tez savunmasından önce siyah bir tepsiye yerleştirilmiştir. Savunma esnasında erimeye devam eden harfler, süreç içinde görsel dönüşüme uğramıştır. Jüri gününde de sürecin harflere etkisi gözlemlenebilmiştir (Görsel 5.22).

Görsel 5.22. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sergi Salonu (Detay), 2022

SONUÇ

Yazı, düşüncenin ve bilginin görülebilen biçimi olarak kabul edilmektedir. Yazının gelişim serüveninde birçok uygarlığın katkısı bulunduğu gibi coğrafi koşulların etkisiyle kullanılan yazı malzemeleri harfleri doğrudan etkilemiştir. Gutenberg'in geliştirdiği metal harfler ile yazı daha çok insana ulaşmış fikirler ve düşünceler yaygınlaşmıştır. Dünyada bilim, sanat ve farklı düşünceler geliştikçe yazı biçimleri, sayfa düzenlemeleri de aynı ölçüde gelişim göstermiştir. 20.yüzyılda çıkan sanat akımlarıyla sanatçı ve tasarımcılar, yazı ve tipografiyi deneysel bir uygulama alanı olarak ele almışlardır. Manifestolar yazılmış, kurallar yıkılmış, cesur tavırların benimsenmesiyle ezberler bozulmuştur. Geleneksel yöntemlerin dışına çıkılarak alternatif yollar aranmış ve bunun sonucunda harflere yeni anlamlar kazandırılmıştır. O dönemlerde gerçekleştirilen öncü tasarımlar bugüne ışık olmaktadır.

Yazıda deneysellik, içerik ve biçim arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirmek için yapılmaktadır ve görsel iletişimi farklı bir boyuta taşıyarak zenginleştirip sınırlarını genişletmektedir. 21.yüzyılda tasarımcılar geliştirdikleri üslup ve yöntemlerle özgür bir biçimde kendilerini ifade etmektedirler. Günümüzde bireysel yaklaşımların değer kazanmasıyla çok çeşitli uygulamalara rastlanmaktadır. Sanatçı ve tasarımcılar malzemeyi, özgür bir deneme alanı olarak görmektedir. Sözcüğün anlamı tasarımcılar tarafından, kullanılan malzeme ve sürecin etkisini mesajı destekleyecek şekilde kurgulanmaktadır. Aktarılmak istenilen mesaj, kimi zaman ironi ile izleyiciye verilirken kimi zaman da anlamla paralel şekilde kurgulanır.

Bu tez kapsamında, malzeme ile oluşturulan yazılarda süreç içinde görsel dönüşüme uğrayan örneklere yer verilmiştir. Süreç içinde gelişen, biçim değiştiren ve yok olan harflerin mesaja katkısı sorgulanmıştır. Deneysel yöntemleri benimseyen tasarımcılar, özgün işler ortaya çıkarmaktadır. Sürecin etki ettiği harflerin her biri özgündür. Deneysel yöntemlere sürecin bir katman olarak eklendiği yazılar, izleyicinin dikkatini çekmektedir. Bu sayede verilmek istenilen mesajın, rastlanan diğer emsallerine ayrılarak izleyici üzerinde ilgi uyandırması sağlanmaktadır.

Araştırmacı, bilgisayarın mekanik biçimlerinden uzaklaşarak sürecin etki edeceği malzemeler üzerinde organik biçimler üretme amacıyla anlık harf formları elde etmiştir. Filizlenme, paslanma, mayalanma, solma, erime, silinme gibi yöntemlerle malzemelerin süreç içinde uğradıkları görsel dönüşümü gözlemlemiştir. Bu sayede malzemenin sınırlılıklarını ve şekillendirmeye açık yönlerini tespit etmiştir. Uygulama projesi

kapsamında “Şehirlerde insanları bekleyen gelecekteki sıkıntılar” konusu hakkında elde ettiği harf formlarıyla afiş tasarımları gerçekleştirmiştir.

Tezin uygulama bölümünde, TEMA, AFAD ve GREENPEACE adına gelecekte insanları bekleyen sorunlara karşı toplumda farkındalık uyandırması amaçlanan tasarımlar gerçekleştirilmiştir. Şehirlerde gündün güne yeşil alanların azlığı, deprem gerçeği ve küresel iklim krizine bağlı olarak sıcaklıkların artışı gibi konular afişlerde işlenmiştir. Bu afişlerde filizlenme, paslanma ve erime sonucu elde edilen harfler kullanılmıştır. Malzemenin içeriğe uygunluğu ve tasarımla bütünleşmiş olması gerektiği göz önünde bulundurulmuştur. Yapılan tasarımlar ile hedef kitle üzerinde dikkat çekmesi ve farkındalık yaratması amaçlanmıştır. Yeşili Korum, Binanı Tanı ve Isınıyoruz gibi söylemler üzerinden malzemeye etki edecek yöntemler anlama hizmet edecek biçimde kurgulanmıştır.

Sonuç olarak yazı, deneysel yöntemleri benimseyen, yeni yollar deneyen, meraklı ve cesur sanatçı ve tasarımcılar tarafından gelişmeye ve dönüşmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Ambrose, G., & Harris, P. (2010). Görsel Grafik Tasarım Sözlüğü. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Ambrose, G., & Harris, P. (2012). Görsel Tipografi Sözlüğü. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Ambrose, G., & Harris, P. (2012). Grafik Tasarımın Temelleri. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Ambrose, G., & Harris, P. (2018). Tipografinin Temelleri. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Ambrose, G., & Harris, P. (2019). Yaratıcı Tasarımın Temelleri. İstanbul: Literatür.
- Arı, S. (2017). Grafik tasarımda sürecin önemi ve süreç temelli alternatif uygulamalar. Yayınlanmış Sanatta Yeterlilik tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü
- Atıkan, M. (2021). Üç boyutlu tipografide malzeme kullanmanın görsel anlatıma etkisi. Yayınlanmış Sanatta Yeterlilik tezi. Eskişehir: Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü
- Becer, E. (2016). Modern Sanat ve Yeni Tipografi. Ankara: Dost Yayınevi.
- Bektaş, D. (1992). Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Buçukoğlu, S. M. (2020). Üniversitelerde Grafik Tasarım Eğitimi ve Öğrenme-Öğretme Süreci İçinde "Deneysel Tipografi" Dersi. TOJDAC, 573-586.
- Çelik, İ. & Uygungöz, M. (2021). Deneysel tipografide süreç faktörü. AART Uluslararası Anadolu Sanat Sempozyumu. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. (s.1467- 1480).
- Ergüven, A. (2021). İyi tasarım nedir? İstanbul: Hümanist.
- Grafikerler Meslek Kuruluşu. (2002) Dediki 06 ve (2003) Dediki 08.
- Grzymkowski, E. (2020). Sanat 101. (O. Düz, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Gümüşhan, H. (2018). Yazının Tarihsel Gelişimi ve Bu Süreçte Yazının Çeşitli Yüzeyle Uygulanabilirliği. 6. Uluslararası Matbaa Teknolojileri Sempozyumu, (s. 1127-1142).
- Heller, S., & Vienne, V. (2016). Grafik Tasarımı Değiştiren 100 Fikir. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Jean, G. (2001). Yazı İnsanlığın Belleği. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kınam, B. (2013). Grafik ve Görsel İletişim Tasarımda Deneysel Yaklaşımlar. İletişimde Tasarım-Tasarımda İletişim Konulu Uluslararası Sempozyum ve Sergi, Kütahya. (s. 144-151).

- Mazlum, H. (2017). Modernizm Sürecinde Yeni Tipografi'nin Doğuşu ve Jan Tschichold. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 226-247.
- McCormick, L. (2013). Playing with type: 50 graphic experiments for exploring typographic design principles. Beverly, MA: Rockport Publishers.
- Okur, Ç. (2009). Film dili olarak organik tipografinin kullanımı. Yayımlanmış Sanatta Yeterlilik tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü
- Özkan, B. U. (2015). Avangard Sanat Hareketleriyle Tipografide Geleneğin Yıkımı. Sanat Dergisi, 73-87.
- Özkurt, E. (2011). Grafik Tasarımda Deneysel Tipografi ve Uygulama Alanları. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Rivers, C. (2011). Handmade type workshop: techniques for creating original characters and digital fonts. London : Thames & Hudson.
- Sagmeister, S. (2007). Things I have learned in my life so far. New York: Abrams; Revised ed.
- Samara, T. (2006). Typography Workbook. ABD: Rockport Publishers.
- Sarıkavak, N. K. (2017). Kaligrafik ve Tipografik Deneysel Tasarımlar. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Sarıkavak, N. K. (2018). Gutenberg Tipografisinden Çağdaş İletişim Tasarıma. Necmettin Erbakan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 8-26.
- Sarıkaya, R. (2018). Tipografik Bir Saldırı veya Dışavurum Olarak Grafitinin Dili. SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi.
- Uçar, T. F. (2014). Görsel İletişim ve Grafik Tasarım. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Uçar, T. F. (2019). Görsel İletişim ve Grafik Tasarım. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Uslu, B. (2006). 1980 Sonrasında Tipografik Tasarımda Deneysel Yaklaşımlar. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Vassaf, G. (2021). Cehenneme Övgü. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Viction:workshop. (2012). Typoholic A to Z: Typoholic Font to From. Viction:workshop.
- Weil, A. (2015). Grafik Tasarım. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
12. Uluslararası İstanbul Grafik Tasarım Günleri. (2008). İstanbul: MSGÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Tasarım Bölümü.

GÖRSEL KAYNAKÇA

- Görsel 2.1. (http-1) <https://twitter.com/waitbutwhy/status/1515416631702265856> (19.04.22)
- Görsel 2.2. (http-2) <https://wannart.com/icerik/24125-magara-resimleri-buyulu-eller> (19.04.22)
- Görsel 2.3. Uçar, T. F. (2014). Görsel İletişim ve Grafik Tasarım. İstanbul: İnkılâp Yayınevi. S.70.
- Görsel 2.4. (http-3) <http://hotcore.info/babki/mesopotamia-pictographs.html> (23.04.22)
- Görsel 2.5. (http-4) <https://arkeofili.com/google-yapay-zeka-destekli-hiyeroglif-cevirmeni-duyurdu/> (11.05.22)
- Görsel 2.6. (http-5) <https://es.quora.com/D%C3%B3nde-se-origin%C3%B3-las-letras-del-alfabeto-latino> (20.04.22)
- Görsel 2.7. (http-6) <https://historyofinformation.com/detail.php?id=153> (06.05.22)
- Görsel 2.8. (http-7) <https://www.magellantv.com/articles/from-chinese-origins-to-gutenbergs-bible-how-the-invention-of-the-printing-press-changed-the-world> (06.05.22)
- Görsel 2.9. (http-8) <http://www.designingwithtype.com/items/itemsFuturism.html> (01.06.21)
- Görsel 2.10. (http-9) https://www.researchgate.net/figure/Guillaume-Apollinaires-poem-on-Eiffel-Tower_fig5_318228254 (15.06.21)
- Görsel 2.11. (http-10) <https://www.widewalls.ch/artists/kurt-schwitters> (13.05.22)
- Görsel 2.12. (http-11) <http://beautyovertime.blogspot.com/2011/05/abcd-by-raoul-hausmann.html> (15.06.21)
- Görsel 2.13. (http-12) <http://tipografos.net/fonts/Jan-Tschichold-DE.pdf> (16.05.22)
- Görsel 2.14. (http-13) https://www.researchgate.net/figure/David-Carson-nucollage-poster-Instagram-April-27-2019-https_fig2_355058396 (13.05.22)
- Görsel 2.15 Sagmeister, Stefan, Things I have learned in my life so far, 2007.
- Görsel 2.16. (http-14) <https://www.flickr.com/photos/peramuzesi/5953958620> (01.06.21)
- Görsel 2.17. (http-15) <http://www.designingwithtype.com/anadolu/index-tk.html> (01.06.21)
- Görsel 2.18. (http-16) <https://www.phillips.com/detail/ABELARDO-MORELL/NY040110/118> (13.05.22)
- Görsel 2.19. (http-17) <https://handmadefont.com/shop/sweet-honey-font/> (13.05.22)
- Görsel 2.20. (http-18) <https://handmadefont.com/shop/onions-font-2/> (13.05.22)

- Görsel 2.21. (http-19) <https://handmadefont.com/shop/cactus-font-fun-plant-typography/> (13.05.22)
- Görsel 2.22. (http-20) https://www.boredpanda.com/art-insects-cartoons-ali-beckman/?utm_source=google&utm_medium=organic&utm_campaign=organic (22.08.22)
- Görsel 2.23. (http-21) <https://vorticeestudio.com/2015/07/26/how-to-design-an-enduring-logo-lessons-from-ibm-and-paul-rand/> (29.08.22)
- Görsel 2.24. (http-22) <https://handmadefont.com/shop/old-copper/> (13.05.22)
- Görsel 2.25. (http-23) <https://handmadefont.com/shop/euro-coins-font/> (13.05.22)
- Görsel 2.26. (http-24) <https://handmadefont.com/shop/decorate-knitting-font/> (13.05.22)
- Görsel 2.27. (http-25) <https://dotgain.wordpress.com/2008/12/20/amitis-pahlevan/> (13.05.22)
- Görsel 2.28. (http-26) <https://marymacgregorreid.wordpress.com/2014/01/28/things-i-have-learned-in-my-life-so-far-stefan-sagmeister/> (16.05.22)
- Görsel 2.29. (http-27) <https://www.brandstolife.com.au/creating-sticky-brand-names/> (13.05.22)
- Görsel 2.30. (http-28) <https://sergi.gmk.org.tr/39/proje/609> (13.05.22)
- Görsel 2.31. (http-29) http://nickywalsh.eu/?post_type=gallery (14.05.22)
- Görsel 2.32. (http-30) <https://rightbrainedmom.com/2019/10/06/nature-alphabet-cards/> (13.05.22)
- Görsel 2.33. (http-32) http://www.ravenvanbaak.com/portfolio_page/bacteria-typography/ (03.02.22)
- Görsel 2.34. (http-34) <https://www.behance.net/gallery/30080251/Subvisual-Subway-Bacteria-of-the-New-York-City-subway> (03.02.22)
- Görsel 2.35. (http-35) <https://www.instagram.com/p/COPsJ8DnTO4/> (03.02.22)
- Görsel 2.36. (http-39) <https://thelastdodo.be/coronavirus-talks> (03.02.22)
- Görsel 2.37. (http-41) <https://www.behance.net/gallery/47732785/THE-SMOKE-PRINTER> (15.05.22)
- Görsel 2.38. (http-42) <https://www.behance.net/gallery/1688536/Micro-type> (04.02.22)
- Görsel 2.39. (http-43) <https://www.behance.net/gallery/1319751/Au-revoir-type> (04.02.22)
- Görsel 2.40. (http-45) <https://www.instagram.com/p/CQ3jy7zDi9-/> (04.02.22)
- Görsel 2.41. (http-46) <https://www.instagram.com/p/CL4ZqPwDJzO/> (04.02.22)
- Görsel 2.42. (http-47) <https://www.instagram.com/p/CMzlp9hDNrj/> (04.02.22)

Görsel 2.43. (http-48) https://www.instagram.com/p/CY_0UiWJ7yJ/ (04.02.22)

Görsel 2.44. (http-50) <https://lustik.tumblr.com/post/80073810253/leafing-growing-paper-via-stijlmagazine-shop> (09.05.22)

Görsel 2.45. (http-52) <https://www.leafing.at/produkt-kategorie/letters-numbers/> (09.05.22)

Görsel 2.46. (http-53)
https://www.behance.net/gallery/133617621/Plan_T?tracking_source=search_projects_recommended%7Cexperimental%20typography (05.02.22)

Görsel 2.47. (http-54) <https://www.behance.net/gallery/627496/Typographic-illustrations-Volkskrant-Magazine> (09.05.22)

Görsel 2.48. (http-56) <https://www.inhotim.org.br/en/item-do-acervo/galeria-marila-dardot-2/dardot> (05.02.22)

Görsel 2.49. (http-58) <https://www.xoxodigital.com/post/8894/marila-dardot> (05.02.22)

Görsel 2.50. (http-59) <https://www.designboom.com/art/moss-graffiti-grows-on-walls-by-anna-garforth-09-30-2013/> (05.02.22)

Görsel 2.51. (http-61) <https://www.behance.net/gallery/4848293/Macys-4th-of-July-typography> (02.03.21)

Görsel 2.52. (http-63) <https://amandinealessandra.com/dance-with-me> (09.02.22)

Görsel 2.53. (http-64) <https://n-a-m.org/kids-alphabet/> (09.02.22)

Görsel 2.54. (http-65)
<http://www.gooddesignmakesmehappy.com/2012/07/temperamental-type.html> (09.02.22)

Görsel 2.55. (http-67) <https://www.instagram.com/p/CLj2Ky-p0Tc/> (16.02.22)

Görsel 2.56. (http-68) <https://sagmeister.com/work/having-guts-always-works-out-for-me/> (14.02.22)

Görsel 2.57. (http-69) <https://sagmeister.com/work/deitch-projects-banana-wall/> (14.02.22)

Görsel 2.58. (http-70) <https://www.instagram.com/p/B-CKVfYINFe/> (14.02.22)

Görsel 2.59. (http-71) <https://www.instagram.com/p/B3oAJSUlxDf/> (16.02.22)

Görsel 2.60. (http-73) <https://www.instagram.com/p/BszbJ50n8EW/> (16.02.22)

Görsel 2.61. (http-74) https://www.behance.net/gallery/28247235/SSSS-Experimental-type?tracking_source=search_projects_recommended%7Cadiabatet (16.02.22)

Görsel 2.62. (http-75) <https://www.behance.net/gallery/10427391/Typography-for-Wired> (04.02.22)

Görsel 2.63. (http-76) <https://www.instagram.com/p/Bv2h2KrBM11/> (14.02.22)

Görsel 2.64. (http-77) <https://www.behance.net/gallery/81073025/Destroy> (16.02.22)

Görsel 2.65. (http-78) <https://www.instagram.com/p/BTuHCcWFb6Q/> (16.02.22)

Görsel 2.66. (http-79) <https://www.instagram.com/p/BVNJkRVFkde/> (16.02.22)

Görsel 2.67. (http-80) <https://www.instagram.com/p/BwuWlvIBRd7/> (16.02.22)

Görsel 2.68. (http-82) <https://www.instagram.com/p/CWWZU1grP3Z/> (16.02.22)

Görsel 2.69. (http-83) <https://www.instagram.com/p/CWQ1e4gsJht/> (16.02.22)

Görsel 2.70. (http-84) <https://www.designboom.com/design/fresh-fonts-by-autobahn/> (16.02.22)

Görsel 2.71. (http-85) <https://www.instagram.com/p/B2cBntACURw/> (25.04.22)

Görsel 2.72. (http-86) <https://aliciaeggert.com/pages/eternity.html> (16.03.22)

Görsel 2.73. (http-87) <https://aliciaeggert.com/pages/smallnews.html> (16.03.22)

Görsel 2.74. (http-90) <https://www.instagram.com/lennartlahuis/> (01.03.22)

Görsel 2.75. (http-91) <https://www.instagram.com/p/CUE5WznJEBr/> (01.03.22)

Görsel 2.76. (http-92) <https://amandinealessandra.com/always-salt> (28.02.22)

Görsel 2.77. (http-93) <http://www.designmadeingermany.de/2011/54621/> (28.02.22)

Görsel 2.78. (http-95) <https://www.designboom.com/art/ali-cherri-le-pyromane-the-pyromaniac/> (25.04.22)

Görsel 2.79. (http-96) <https://www.instagram.com/p/CJ3qD5vp0wV/> (25.04.22)

Görsel 2.80. Mehmet Gürsoy Arşivi, 2019.

Görsel 2.81. (http-98) <https://vimeo.com/22335746> (01.03.22)

Görsel 2.82. (http-100) <https://www.ruiterjanssen.nl/items/stranded.php> (01.03.22)

Görsel 2.83. (http-101) <https://www.behance.net/gallery/4486559/Global-Warming-Poster> (01.03.22)

Görsel 2.84. (http-103) https://www.behance.net/gallery/133773251/Death-Practice?tracking_source=search_projects_published_date%7Ctypeface (01.03.22)

Görsel 2.85. (http-104) <https://www.instagram.com/p/BVSoKHLHp6v/> (01.03.22)

Görsel 2.86. (http-106) <https://www.instagram.com/p/BUcA4KqlEJN/> (01.03.22)

Görsel 2.87. (http-107) https://www.flat33.com/index.php?page_id=31 (01.03.22)

Görsel 4.1. (http-109) <https://tr.pinterest.com/pin/905856912520871562/> (13.05.22)

Görsel 4.2. İlayda Çelik Arşivi, 2021.

Görsel 4.3. İlayda Çelik Arşivi, 2022.

- Görsel 4.4. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
- Görsel 4.5. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
- Görsel 4.6. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
- Görsel 4.7. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
- Görsel 4.8. İlayda Çelik Arşivi, 2020.
- Görsel 4.9. İlayda Çelik Arşivi, 2021.
- Görsel 4.10. İlayda Çelik Arşivi, 2021.
- Görsel 4.11. (http-112) <https://bantjes.com/work/i-want-it-all/> (12.05.2022)
- Görsel 4.12. İlayda Çelik Arşivi, 2021.
- Görsel 4.13. İlayda Çelik Arşivi, 2020.
- Görsel 4.14. İlayda Çelik Arşivi, 2021.
- Görsel 4.15. İlayda Çelik Arşivi, 2021.
- Görsel 4.16. İlayda Çelik Arşivi, 2021.
- Görsel 4.17. İlayda Çelik Arşivi, 2021.
- Görsel 4.18. İlayda Çelik Arşivi, 2021.
- Görsel 4.19. İlayda Çelik Arşivi, 2021.
- Görsel 4.20. İlayda Çelik Arşivi, 2021.
- Görsel 4.21. İlayda Çelik Arşivi, 2020.
- Görsel 4.22. İlayda Çelik Arşivi, 2020.
- Görsel 5.1. (http-113) <https://www.obmhaber.com/kent-merkezinin-en-yesil-alani-sehir-mezarligi/467/> (24.10.2022)
- Görsel 5.2. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
- Görsel 5.3. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
- Görsel 5.4. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
- Görsel 5.5. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
- Görsel 5.6. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
- Görsel 5.7. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
- Görsel 5.8. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
- Görsel 5.9. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
- Görsel 5.10. İlayda Çelik Arşivi, 2022.

Görsel 5.11. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
Görsel 5.12. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
Görsel 5.13. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
Görsel 5.14. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
Görsel 5.15. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
Görsel 5.16. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
Görsel 5.17. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
Görsel 5.18. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
Görsel 5.19. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
Görsel 5.20. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
Görsel 5.21. İlayda Çelik Arşivi, 2022.
Görsel 5.22. İlayda Çelik Arşivi, 2022.

İnternet Kaynakçası

http-31 http://www.ravenvanbaak.com/portfolio_page/bacteria-typography/ (03.02.22)
http-33 <https://www.behance.net/gallery/30080251/Subvisual-Subway-Bacteria-of-the-New-York-City-subway> (03.02.22)
http-36 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51614548> (23.04.2020)
http-37 <https://bigumigu.com/haber/birlesmis-milletlerden-yaraticilara-cagri/> (23.04.2020)
http-38 <https://theaoi.com/wia/xavier-segers-typographic-bacteria-2/> (03.02.22)
http-40 <https://www.behance.net/gallery/47732785/THE-SMOKE-PRINTER> (15.05.22)
http-44 <https://snoozeone.com/aboutandcontact/> (04.02.22)
http-49 <https://stijlmagazine.nl/liefde-voor-letters/> (09.05.22)
http-51 <https://www.leafling.at/produkt-kategorie/letters-numbers/> (09.05.22)
http-55 <https://www.inhotim.org.br/en/item-do-acervo/galeria-marila-dardot-2/dardot> (05.02.22)
http-57 <https://www.xoxodigital.com/post/8894/marila-dardot> (05.02.22)
http-60 <https://www.behance.net/gallery/4848293/Macys-4th-of-July-typography> (02.03.21)
http-62 <https://amandinealessandra.com/dance-with-me> (09.02.22)

http-66 <https://www.anatolknotek.com/about> (16.02.22)

http-72 <https://dirt.asla.org/2019/02/11/shadows-cast-artwork-onto-an-indian-street/> (16.02.22)

http-81 <https://www.instagram.com/p/CWWZU1grP3Z/> (16.02.22)

http-88 <https://www.designboom.com/design/fpt-for-sustainable-art-award-winner-lennart-lahuis-poetry-steam-11-12-2021/> (01.03.22)

http-89 <https://www.lennartlahuis.net/in-the-age-of-post-drought> (01.03.22)

http-94 <https://www.designboom.com/art/ali-cherri-le-pyromane-the-pyromaniac/> (25.04.22)

http-97 <https://vimeo.com/22335746> (01.03.22)

http-99 <https://www.ruiterjanssen.nl/items/stranded.php> (01.03.22)

http-102 https://www.behance.net/gallery/133773251/Death-Practice?tracking_source=search_projects_published_date%7Ctypeface (01.03.22)

http-105 <https://blog.bigcartel.com/why-sharing-your-work-helps-you-grow> (01.03.22)

http-108 <https://www.thelifeco.com/tr/blog/filizlendirme-mucizesi/> (15.05.22)

http-110 <https://www.mebilgi.com/paslanma-nedir-paslanmadan-korunmak-icin-gerekli-yontemler-nelerdir/> (15.05.22)

http-111 <https://www.bilgiustam.com/fermantasyon-nedir/> (15.05.22)

http-114 <https://www.afad.gov.tr/vizyon-ve-misyon> (04.09.22)

http-115 <https://www.greenpeace.org/turkey/hakkimizda/> (04.09.22)